

Poduzetnici i globalizacija

Kaurin, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:905637>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

MATEA KAURIN

PODUZETNICI I GLOBALIZACIJA

Diplomski rad

Pula, travanj, 2021. godine.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma „Dr. Mijo Mirković“

MATEA KAURIN

PODUZETNICI I GLOBALIZACIJA

Diplomski rad

JMBAG: 0303064631, redoviti student

Studijski smjer: Menadžment i poduzetništvo

Predmet: Međunarodno poduzetništvo

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Ekonomika poduzetništva

Mentor: izv.prof.dr.sc. Violeta Šugar

Pula, travanj, 2021. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile
u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

UVOD	1
1 O poduzetnicima.....	2
1.1 Pojam poduzetnika.....	2
1.1.1 Poduzetnik kao menadžer.....	4
1.2 Čimbenici koji utječu na uspjeh poduzetnika i poduzeća.....	5
1.2.1 Zlatna pravila poduzetništva.....	7
1.2.2 Poticajni uzori poduzetnicima.....	9
2 O globalizaciji	11
2.1 Općenito i povijesno poimanje	11
2.1.1 Povijesni nastanak globalizacije.....	13
2.2.2 Valovi globalizacije.....	14
2.2 Aspekti globalizacije kroz prizmu poslovnog svijeta.....	18
2.2.1 Utjecaj globalizacije na poduzetništvo.....	20
2.2.2 Glokalizacija.....	21
2.2.3 Nevladine organizacije u borbi s globalnim problemima - primjer : Amnesty International	22
3 Analiza međuovisnosti globalizacije i poduzetnika	24
3.1 KOF indeks globalizacije.....	25
3.1.1 Postupak izračunavanja indeksa.....	28
3.1.2 Analiza najnovijih KOFGI rezultata.....	29
3.1.3 Rangiranje zemalja	33
3.2 Global Entrepreneurship Monitor (GEM).....	39
3.2.1 GEM (2020./2021.) – osvrt o utjecaju korona krize na globalnu poduzetničku aktivnost.....	40
3.2.2 Rezultati GEM izvješća (2020.-2021.) za Republiku Hrvatsku	58
4 Istraživanje utjecaja globalizacije na poduzetničko poslovanje na primjeru saveza Bit Alliance.....	64
4.1 O savezu Bit Alliance	64
4.1.1 IT manifest Bit Alliance.....	66
4.2 Metoda istraživanja – intervju.....	68
4.2.1 Rezultati intervju.....	69
4.2.2 Tablični prikaz rezultata	78
ZAKLJUČAK.....	83
Literatura	86
Popis slika	88
Popis grafikona.....	88
Popis tablica	90
Prilog.....	90

UVOD

Globalizacija postaje sve više prisutan, kompleksan fenomen koji zadire u različite sfere života te djeluje kako na kulturnoj, socijalnoj, političkoj, tehnološkoj pa tako i na ekonomskoj razini. Ovaj rad bavit će se njezinim učincima i efektima koji se odražavaju i u poduzetničkoj sferi, odnosno, istražiti će se utjecaj globalizacije na poduzetnike istovremeno kroz pozitivne i negativne aspekte. Nadalje, različitim indikatorima utvrditi će se potiče li globalizacija razvoj poduzetništva ili pak stavlja poduzetnike pred sve veće izazove. Također će se istaknuti i povezati aktualna tema današnje pandemije kao globalne pojave s posljedicama koje su se odrazile i bitno utjecale na cjelokupno svjetsko gospodarstvo pa tako i poduzetničko poslovanje te poduzetničke poduhvate.

Prva dva poglavlja rada koncentrirana su na definiranje pojmova „poduzetnici“ i „globalizacija“ te njihovo svrstavanje unutar povijesnog i općeg konteksta. Pojmovno određenje potkrijepljeno je i čimbenicima te primjerima kroz prizmu poslovnog svijeta.

Druga dva poglavlja posvećena su istraživačkom području rada te se baziraju na detaljnijim analizama o postojanju međusobne korelacije među pojmovima. Naime, istražuju se aspekti međuovisnosti globalizacije i poduzetničkog djelovanja prema najrelevantnijim bazama podataka i indikatorima, a to su KOF indeks globalizacije te velika baza izvješća GEM (Global Entrepreneurship Monitor). Svaki od njih daje poseban uvid u trenutno stanje poduzetničke aktivnosti te prisutnost globalnih utjecaja na iste.

Analize će također omogućiti profiliranje Republike Hrvatske kroz proučene indikatore te rangiranje u odnosu na ostale zemlje i gospodarstva svijeta i ukazati na pozitivne, ali i negativne efekte koji su uslijedili razvojem korona krize.

Na posljetku, na primjeru Bit Alliance, odnosno saveza IT kompanija Bosne i Hercegovine koje posluju globalno, istražiti će se utjecaj te indikacije globalizacije na poduzetničko poslovanje. U sklopu istraživanja uklopljen je i intervju s izvršnom direktoricom Bit Alliance koja će svojim odgovorima zaokružiti te omogućiti širu sliku o trenutnom stanju i mišljenju poduzetnika, unutar svoje zemlje, ali koja se odražava i globalno.

1 O poduzetnicima

1.1 Pojam poduzetnika

Ekonomska doktrina relativno je kasno dodijelila poduzetništvu i poduzetniku posebnu ekonomsku funkciju i djelatnost. Sama riječ poduzetništvo (*entrepreneurship*) izvedena je iz francuske riječi *entreprendre* što definira osobu koja preuzima rizik nad nečim novim, odnosno osobu (poduzetnika) koja svojim stvaralaštvom ujedno prihvaća i podnosi rizik poslovnog pothvata te neizvjesnost budućih poslovnih prilika.

Pojam poduzetnika nije lako sažeti u jednu jedinstvenu definiciju, stoga ga razni autori različito definiraju:

„Poduzetnik je osoba koja posluje na vlastiti rizik, raspolaže sredstvima potrebnim za određenu gospodarsku djelatnost i samostalno donosi odluke koje se odnose na tu djelatnost, organizira i kombinira proizvodne činitelje, koordinira njihovo djelovanje, nadzire, rukovodi i upravlja cjelokupnim radom i poslovanjem (prema Škrtić, 2006).“¹

„Poduzetnik je osoba koja riskira: novac, zdravlje, vrijeme, društveni ugled, ponekad i obiteljske odnose, a sve kako bi osmislio i razvio na profitu inovativan proizvod ili uslugu, najčešće nudeći svoju kreativnost i inovativnost (prema Kružić, 2008.).“²

Čuveni A. Smith („otac ekonomije“) upozorava da se kruh ne proizvodi benevolentnošću pekara, već njegovim interesom i motiviranošću da ljudima omogući kupnju kruha što upućuje na to da su poduzetnici (*undertaker*)³ ekonomski agenti koji transformacijom potražnje u ponudu ostvaruju profit.⁴

Francuski ekonomist i poduzetnik Jean Baptiste Say ističe dvojnu ulogu poduzetništva prema kojoj se poduzetnik pojavljuje također u dvojnim funkcijama kako na tržištu

¹ NIK info: Poduzetnik-nekoliko definicija, 12.prosinca 2018. (<https://info-nik.info/2018/12/12/poduzetnik-nekoliko-definicija/>) pristupljeno: 05.06.2021.

² Loc.cit.

³ Engl. riječ ima više značenja, no u ovom kontekstu znači : one who undertakes, one who takes the risk and management of business : ENTREPRENEUR (<https://www.merriam-webster.com/dictionary/undertaker>) (pristupljeno 05.06.2021.)

⁴ A. Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Djelo je prvi put publicirano 1776. Citirano prema izdanju: Methuen and Co., Ltd., ed. Edwin Cannan, London 1904, knjiga I., glava 6, članak I.6.5.

Dostupno na: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN1.html> (pristupljeno: 05.06.2021.)

proizvodnih dobara i usluga u funkciji kupca rada, kapitala i zemlje, tako i na tržištu potrošnih dobara u funkciji ponuđača i prodavatelja. Sayov poduzetnik je zapravo katalizator razvoja i ekonomskih promjena koje nastaju sjedinjavanjem različitih proizvodnih faktora prilikom poduzimanja poduzetničkoga rizika. Profit, odnosno, kako Say ističe „poduzetnička dobit“ također je dohodak od rada, tj. vrsta najamnine za visokorizičan i visokokvalificiran rad poduzetnika. Zapravo se to smatra nagradom za poduzetnost, rizik i talent, ali i za rijetkost takve vrste rada koja zahtijeva posjedovanje mnogobrojnih kvaliteta koje nisu tako često zastupljene i sjedinjene u jednoj osobi.⁵

Poduzetnicima se smatraju osobe oštre intuicije, spremne na preuzimanje rizika u pravom trenutku, odnosno tijekom prepoznavanja prave poslovne prilike. To su osobe vođene odlučnošću, upornošću i predanošću ka cilju kojeg žele ostvariti. Ne postoje generalno određene karakteristike kojima se može razlikovati poduzetnik od „ne poduzetnika“, no kod svakog uspješnog poduzetnika poželjne su osobine hrabrosti, inovativnosti, preciznosti i motiviranosti.⁶

Poduzetnik mora u jednu ruku biti vizionar, razmišljati izvan okvira, možda čak i ispred svog vremena, mora biti spreman na rizik i promjene iz okoline ali i unutar osobnog života, mora imati razvijenu sposobnost komunikacije, razvijen timski duh, oko za detalje te sluh za suradnju s ostalim članovima poduzeća pa i šire okoline. On je taj koji stvara bogatstvo za zajednicu, omogućava nova radna mjesta te pronalazi najbolje načine alokacije resursa.⁷

Od posebne je važnosti i odgovarajuća obrazovna podloga, znanje, ali također i iskustvo. Ponekad se postavlja pitanje je li bolji poduzetnik mlada osoba puna energije i optimizma s manjkom iskustva ili pak zrelija osoba s iskustvom i neophodnim znanjem? Teško je procijeniti, no kroz iskustvo se pokazalo kako mreže kontakata i poznanstava bitno utječu na razvijanje poslovanja kao i u otkrivanju novih poslovnih prilika.

⁵ M.Buble, D.Kružić: *Poduzetništvo, realnost sadašnjosti i izazov budućnosti*, Zagreb, RRiF plus, 2006., str. 3

⁶ M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.164-165

⁷ R.D. Hisrich, M.P. Peters, D.A. Shepherd : *Poduzetništvo*, Zagreb, MATE, 2011., str. 8

1.1.1 Poduzetnik kao menadžer

Do nedavno se smatralo kako su poslovi menadžera i poduzetnika potpuno različiti, odnosno nespojivi te da poduzetnik ne može biti uspješan menadžer i obrnuto. Danas se od poduzetnika očekuje da bude i izvrstan menadžer te da na taj način pozitivno doprinese razvoju vlastitog poduzeća.

Naime, osim usvojenih i stečenih teorijskih znanja prilikom obrazovanja i raznih edukacija o vođenjima administrativnih poslova, nabavi i kontroli resursa, poduzetnici bi trebali razvijati znanja i vještine o ispravnom delegiranju zadataka, adekvatnom rješavanju konflikata među zaposlenima, sustavu nagrađivanja te konzultativnom balansiranju stavova između zaposlenih, partnera i klijenata kako bi se ostvario funkcionalan pristup, timski rad i suradnja te u konačnici zadovoljstvo svih dionika.

Slika 1. Osnovni modaliteti poduzeća

Izvor: M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.166

Na Slici 1. prikazana su četiri kvadranta koja označavaju domene poslovanja. U donja dva kvadranta nalaze se poduzeća u administrativnoj domeni, dok gornja dva označuju poduzeća u poduzetničkoj domeni. Domene su zapravo funkcije promjena i nesigurnosti određene različitim stupnjevima, od najnižeg do najvišeg.

Ovisno o vrsti usluge ili proizvoda koje poduzeće nudi tržištu, te domeni u kojoj se nalazi potrebne su različite menadžerske vještine. Primjerice, obiteljska poduzeća te veća i zrela poduzeća koja spadaju u administrativnu domenu, okarakterizirana su niskim stupanjem promjena i nestabilnosti, stoga trebaju menadžere koji su potkovani u općem, teorijskom znanju te rješavanju administrativnih poslova. Nova start up poduzeća u usponu koja pripadaju poduzetničkoj domeni, okarakterizirana su većim stupnjem nesigurnosti i promjena te iziskuju osobine menadžera koji ima istaknute upravljačke sposobnosti te vješt i kreativan pristup u rješavanju konflikata, kao i sposobnost intuitivnog predviđanja i prilagođavanja promjenama. Upravo je kvalitetno razvijeno poduzetničko, ali i menadžersko ponašanje ključno za razvoj dobre radne atmosfere te uzajamno prosperirajući odnos podređenih i nadređenih što u konačnici utječe i na rast i razvoj cjelokupne organizacije. Poduzetnik je „duša i tijelo“ poduzeća te ako nema razvijene odgovarajuće menadžerske kvalitete, vrlo je vjerojatno da poduzeće neće biti uspješno. Poduzetnik mora imati ključnu ulogu uslijed usmjeravanja poduzeća u pravom smjeru, prepoznavanja prilika i potreba poduzeća te usklađivanja istog s vremenom i kontekstom u kojemu se nalazi.⁸

1.2 Čimbenici koji utječu na uspjeh poduzetnika i poduzeća

Razni su čimbenici koji utječu prije svega na samu odluku poduzetnika o osnivanju poduzeća. Izdvajaju se društveni čimbenici poput obiteljskog okruženja i potpore, vlastiti stav i iskustva te opći uvjeti odnosno okolina (opći gospodarski, politički, društveni, tehnološki i tržišni uvjeti) koji mogu u većoj ili manjoj mjeri utjecati pozitivno ili negativno na poduzetnika i njegovu odluku o osnivanju vlastitog poduzeća. Neovisno o domeni ili branši u kojoj poduzeće djeluje velik je broj vanjskih (okruženje), ali i unutarnjih čimbenika (osobna obilježja, organizacijska obilježja) koji utječu na poslovanje. Nemaju svi poduzetnici jednake karakteristike, vizije niti uvjete poslovanja, što znači da neće svi jednako uspješno poslovati. Prema shemi autora Timmos, J.A. mogu se izdvojiti tri ključne skupine čimbenika o kojima ovisi uspjeh poduzeća.

⁸ M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.167

Slika 2. Shema ključnih čimbenika za uspjeh poduzeća

Izvor: M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.167

Da bi poduzeće bilo uspješno, prije svega poduzetnik (osnivač) mora imati sve već navedene kvalitete jer on je taj koji ima ključnu ulogu prilikom upravljanja i prepoznavanja novih prilika. Poduzetnici identificiraju mogućnosti realizacije pothvata, okupljaju i spajaju potrebne resurse, planiraju i akcijski djeluju na pravovremen i fleksibilan način. Sve ideje ne znače nužno i dobre prilike. Kako bi ideja postala dobrom prilikom, u obzir se moraju uzeti brojni tržišni uvjeti. Naime, svaka prilika polazi od neke ideje, no da bi se ona razvila potrebno je zadovoljiti tržište te staviti potrebu kupaca na prvo mjesto, odnosno testirati ili istražiti hoće li, tj. može li ponuđen proizvod ili usluga biti prihvaćen/prihvaćena na tržištu.

Poduzetnik mora znati prepoznati prostor za stvaranje dodatne vrijednosti i ostvarenja profita za vlastito poduzeće na način da uoči priliku koja se na tržištu stvara ponajviše radi promjena u okruženju, potreba i ukusa potrošača te nedostataka ili pak viška informacija. Potrebno je detaljno istražiti tržište i industriju, njihovu strukturu te veličinu i potencijal rasta. Također, ispitati ekonomsku isplativost pothvata te odrediti točku pokrića kao i povrat na investiciju i moguću veličinu prodaje.

Velik je broj faktora koji se mora ispitati i uzeti u obzir prilikom prepoznavanja poduzetničke prilike pa tako uz sve navedene, vrlo je važno istražiti i konkurentsku prednost na tržištu te postoje li barijere ulasku na tržište. Vrlo važna je i procijena fiksnih i varijabilnih troškova te utjecaj pravnog okvira. O iskustvima i znanju te

sposobnostima poduzetnika i poduzetničkog tima u konačnici ovisi hoće li prilika biti dobro prepoznata, a čim to i jest, kreće se u izradu poslovnog plana.

Velika borba je i s nedostatkom potrebnih resursa, bilo da se radi o materijalnim (financijskim resursima, radnoj opremi, prostoru, materijalu) ili pak nematerijalnim resursima (radna snaga). No, za poduzetnika je najvažnije znati odrediti minimum potrebnih resursa te kako ih kontrolirati jer je kontrola izrazito važnija od vlasništva nad resursima. Stoga se neki poduzetnici odlučuju na posudbu, leasing ili slične načine pribavljanja resursa.⁹ Optimalna alokacija resursa bitno utječe na uspješno poslovanje.

1.2.1 Zlatna pravila poduzetništva

Uzimajući u obzir kako je poduzetništvo specifična vrsta poslovanja koja kreira određen način i stil života, vrlo je teško generalizirati i postaviti nekakva opća pravila, tj. standarde poslovanja. Naime, radi se o vrlo izazovnom načinu života u kojem su poduzetnik i njegovo poduzeće neprestano povezani. Ne postoji fiksno radno vrijeme ili fiksni zadaci koji se moraju obaviti već svaka situacija traži svoj određen pristup, stoga poduzetnicima često biva zahtjevno odvojiti poslovni život od privatnog. Svaki poduzetnički pothvat jedinstven je i kao takav zahtijeva specifičan poslovni pristup. Kroz dugogodišnja iskustva i analize poduzetnika kreirala su se „zlatna pravila“ koja bi svi poduzetnici trebali uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o pokretanju vlastitog poduzeća te u prepoznavanju i iskorištavanju prilika kao i generiranju ideja.

Zlatna pravila¹⁰:

1. Odluka o pokretanju vlastitog poduzeća ne smije biti ishitrena, ali nije dobro niti predugo čekati

Često se postavlja pitanje kad je pravo vrijeme i koliko je iskustva potrebno za pokretanje vlastitog poduhvata? Prema istraživanjima, optimalni period bi trebao biti pet do deset godina nakon završetka srednje škole, fakulteta ili višeg stupnja

⁹ M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.168

¹⁰ M. Grgić, V. Bilas, S.Franc: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010., str.168-169

obrazovanja. Također, poželjno je i skupiti određeno iskustvo i znanje kroz rad u nekoj organizaciji. Tijekom vremena učenja, prikupljanja iskustava, sakupljanja ideja, stvaranja mreža kontakata, otvaraju se vrata pravih prilika koje se trebaju znati prepoznati te iskoristiti.

2. Znati prepoznati što je isplativo, a što nije, ključno je za opstanak poduzeća

Poduzetnici katkad ne ispitaju dovoljno precizno ostvarivost privlačnih ideja. Trebali bi prilikom evaluacije neke ideje uzeti u obzir stupanj fleksibilnosti i zrelosti tržišta, naime što je tržište rigidnije i ima veći broj ponuđača i malo promjena, ono je manje privlačno za osvajanje. Potrebno je tragati za onim tržištima čiji kupci cijene kvalitetu proizvoda ili usluge te stvaraju odnos povjerenja i lojalnosti prema svojim ponuđačima, ali ostavljaju prostor za prihvaćanje noviteta i promjena.

3. Poduzetnici moraju biti spremni na trnovit put k uspjehu

Svaki poduzetnik mora biti spreman na barijere, prepreke i teškoće koje mu se postavljaju na njegovom putu prema ciljevima. Ograničeni resursi, administrativne i zakonodavne barijere, regulative, bankovni krediti, birokracija, samo su neke od brojnih prepreka koje poduzetniku otežavaju ili onemogućavaju konkuriranje na tržištu. Međutim, postojeće resurse uvijek se može iskoristiti na najbolji mogući način kroz osmišljavanje kreativnih načina poslovanja i promoviranja poduzeća te poticanja zaposlenih što u konačnici dovodi do jedinstvenog, prepoznatljivog stila poslovanja koji može postati izvor konkurentnosti na tržištu.

4. Skromnost je vrlina

Izreka koju bi svaki poduzetnik trebao poštovati. Naime, čak i ako se poduzeće brzo razvija i postaje uspješno, treba imati uvijek realna očekivanja te držati ambicije za profitom pod kontrolom.

5. Umijeće prodaje iznimno je važno

Prodaja je puno više od same ponude proizvoda i opisivanja njegovih karakteristika. Ona je umijeće i vještina koju neki imaju urođenu, dok neki trebaju uložiti puno truda kako bi ju usavršili. Jedna je od najvažnijih, ključnih karika u lancu uspjeha poduzeća.

6. Očekivati neočekivano

Zbog nepredvidljivosti tržišta i situacija, potrebno je razviti sposobnost intuitivnog predviđanja i prilagođavanja novim uvjetima na način da se pokušaju prepoznati signali koji nagovještaju nadolazeće promjene te se tako uspije preduhitriti konkurencija u pravovremenoj reakciji na novonastalu promjenu.

7. Određivanje ciljeva neophodno je za kreiranje strategije poslovanja

Vrlo je bitno da poduzetnik zna točno što želi i na taj način postavi svoje ciljeve. Ovisno o postavljenim ciljevima definira se i dugoročnost/kratkoročnost, namjena i svrha poslovanja. Neki poduzetnici imaju zacrtane kratkoročne ciljeve s namjerom brzog ostvarenja profita, dok neki svoje poslovanje nastoje održati, unaprjeđivati, graditi te dugoročno podariti budućim naraštajima.

1.2.2 Poticajni uzori poduzetnicima

Posljednjih se godina s intenzivnim razvojem tehnologije sve veća pozornost daje poduzećima koja djeluju na području visokih tehnologija upravo zato što je to područje specifično okarakterizirano velikim brojem inovacija i teži postizanju sve veće konkurentnosti na tržištu. Takva poduzeća mogu djelovati poticajno te predstavljati uzor uspješnosti, kreativnosti i inovativnosti. Izuzetni primjeri takvih poticajnih uzora su Silicijska dolina u SAD-u, Silicon Saxony u Europi te kineski Z-park.

Silicijska dolina koja se nalazi na području San Francisca u Kaliforniji, sinonim je za vrlo koncentriranu skupinu najrazvijenijih *high-tech* svjetskih poduzeća upravo na jednom mjestu. Nastala je 1950-ih kada je Sveučilište Stanford razvilo ideju o stvaranju industrijskog parka koji je predstavljao tada jedinstveno rješenje financijske krize u poslijeratno doba. Zemljište sveučilišta se iznajmljivalo zainteresiranim visokotehnološkim poduzećima i s vremenom populariziralo. Unutar Silicijske doline uspostavljene su i još uvijek djeluju sa svojim sjedištima neke od najpoznatijih visokotehnoloških svjetskih kompanija kao što su: Microsoft, Intel, Apple, Tesla Motors, eBay, Adobe Systems, Google, Yahoo!, Facebook, Asus, Netflix, PayPal, Sony, Youtube i brojne druge. Velika prednost doline je velik broj visokoobrazovanih

inženjera, inovatora i ulagača koji podupiru razvoj novih visoko tehnoloških proizvoda. Svaka zemlja koja želi uspjeti na području visokih tehnologija teži uspostaviti svoju „Silicijsku dolinu“ koja je uistinu pravi tehnološki predvodnik te uzor cijelom svijetu.

Osim silicijske doline, postoje još neki slični *high-tech* centri poput europske Silicon Saxony grupe koja je europska najveća i najuspješnija grupa koncentriranih kompanija u industriji elektrotehnike, poluvodiča i mikro sistema. Osnovana 2000. godine u Dresdenu, Njemačkoj, danas broji više od 350 članica, istraživačkih instituta i sveučilišta. Zapošljava oko 20 000 ljudi te stvara godišnji promet od oko 4 milijarde eura. Neke od svjetski poznatih kompanija članica su: BMW, Volkswagen, Porsche itd. Također, vrijedno je spomenuti Z-park kao još jedan od najpoznatijih high-tech parkova smješten u Pekingu, u Kini. Ima ulogu inkubatora koji nudi mogućnost razvoja tehnoloških inovacija, poslovanja i financiranja visokotehnoloških poduzeća. Osnovao ga je istraživač Chen Chuxian 1980. godine nadahnut posjetom silicijske doline te je prvi čovjek koji je u Kini pokrenuo privatno poduzeće za znanstveno i tehnološko savjetovanje. Poznati *high-tech* centri vanjski su čimbenik utjecaja na poduzetnički proces, a pružaju uzor i inspiraciju za stvaranje novih ideja i inovacija te su izvor motivacije za pokretanje ili unaprjeđivanje vlastitog poslovanja, također pružajući poduzetnicima mogućnost eventualnog učlanjivanja i pridruživanja.

2 O globalizaciji

2.1 Općenito i povijesno poimanje

Globalizacija (*franc. globalisation*) označava sveukupnost gospodarskih, političkih, društvenih i kulturnih procesa koji su doveli, tj. još uvijek dovode do preobrazbe životnih uvjeta, sve veće povezanosti i međuovisnosti tržišta i proizvodnje u pojedinim dijelovima svijeta kroz razmjenu dobara i usluga te financijski i tehnološki tijek i napredak.¹¹

Pojam globalizacije izvedenica je od riječi „global“ što upravo znači sveukupnost, dok je globalizam način gledanja na događaje u cjelini, odnosno u globalu. „Globalizacija bi tako podrazumijevala socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta. Kad se govori o globalizmu, tu je još i proširena teorija koja globalizam tumači argumentima suvremene mikroelektronske revolucije“¹²

Definirati pojam globalizacije vrlo je višeznačno i kompleksno te ovisi o aspektu istraživanja koje može biti ekonomsko, socijalno, kulturno, komunikacijsko, ekološko ili pak upravljačko. Pojam se nerijetko koristi u svakodnevnoj komunikaciji te je upravo zbog toga prividno postao lako odrediv. Međutim, kad se krene u dublje promišljanje i razjašnjavanje pojma dolazi se do zaključka da ga je uistinu vrlo složeno precizno odrediti. „Za neke se globalizacija odnosi na povećanje važnosti zajedničkog svjetskog tržišta, za druge je način opisivanja kulturne i ideološke stvarnosti, odnosno pobjeda teorije slobodnog tržišta, za treće, pak, znači amerikanizaciju u negativnom smislu i nametanje njihova načina života, a za četvrte je ona opasni neprijatelj koji štiti samo interese velikih korporacija“¹³

O globalizaciji se govori također kao o prirodnoj sili ili pak o fenomenu političke koncepcije. U suštini, fenomen globalizacije može se odrediti kao proces povezivanja

¹¹ globalizacija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno: 8. 6. 2021. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22329>)

¹² Lončar, J., „Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja“, *Geoadria*, Vol. 10, No. 1, 2005., str. 92, dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 8.6.2021.)

¹³ Braica, S., „Pokušaj definicije pojma globalizacije“, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13, 2004., str. 123 dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 8.6.2021.)

zemalja putem stalnog rasta komunikacije, trgovine i suradnje što u konačnici dovodi do stvaranja jedinstvenog zajedničkog životnog okruženja te integriranog i međuovisnog svjetskog sustava.

Globalizacijom se pojačao intenzitet odnosa među ljudima i zemljama te uspostavio globalan način razmišljanja, odnosno globalni „*mindset*“ koji je obilježen shvaćanjem svijeta u cjelini. Naime, današnji globalni stil života iziskuje stalno ulaganje u znanje, napredak tehnologije, istraživanje i razvoj. Tko se na vrijeme ne uključi u suvremene procese, taj bitno počinje zaostajati u procesu globalizacije. Stoga se s pravom kaže kako je svijet postao jedno veliko „globalno selo“ jer se kroz proces globalizacije on sve više otvara, ali na taj način shodno tome i smanjuje. Objašnjenje leži u tome da se kao ideja, globalizacija upravo odnosi na „smanjivanje svijeta“ uz jačanje svijesti o svijetu kao cjelini. Posljedično tome, njen razvoj doveo je do razvoja tržišne ekonomije, ali i znanosti, suvremene tehnologije, demokracije te kretanja kapitala, roba, ljudi i informacija kroz ukidanje i širenje granica.

Ronald Robertson tvorac je teorije globalizacije još osamdesetih i devedesetih godina 20.stoljeća kada je opisivao pojave koje imaju nadnacionalno, odnosno svjetsko značenje. Ulrich Beck piše o osam tipova globaliteta s naglaskom na prva četiri: gospodarski tip, tehnološki tip, univerzalne vrijednosti, globalna kulturna industrija, policentrična svjetska politika, svjetsko osiromašenje, globalno razaranje i uništavanje čovjekova okoliša i transkulturalni konflikt.¹⁴ Može se zaključiti kako se globalizacija razvrstava kako na pozitivne, tako i na negativne tipove, ovisno o implikacijama.

¹⁴ Lončar, J., „Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja“, *Geoadria*, Vol. 10, No. 1, 2005., str. 93. dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 8.6.2021.)

2.1.1 Povijesni nastanak globalizacije

Pridjev globalan upotrebljavao se krajem 19. stoljeća za označavanje cijeloga svijeta, dok je imenica globalizacija ušla u poznati Websterov rječnik prvi put 1961. godine.¹⁵

Prema istraživanjima o porijeklu globalizacije postoje dvije oprečne koncepcije. Jedna nalaže kako je globalizacija nastala kao novi svjetski proces koji je započeo nakon Drugog svjetskog rata, tj. netom prije početka hladnog rata, dok druga govori o dugoj povijesti globalizacije i korijenima koji vuku u razdoblje 15. stoljeća kada se počeo razvijati osjećaj jedinstvenosti i zajedništva svijeta.

Razdoblje 15. stoljeća je doba kolonizacije, osvajanja i otkrivanja novih dijelova svijeta (otkriće Amerike 1492. god.) te doba u kojem se razvijala svjetska trgovinska mreža. Brojni teoretičari zagovaraju kako se globalna svjetska ekonomija, odnosno podjela rada i multilateralna trgovina počela razvijati od 1500. godine pa nadalje, tj. u periodu koji se smatra globalnom epohom svjetske povijesti. Neki smatraju polaznom točkom globalizacije revoluciju u transportu krajem 18.st. i početkom 19.st. kada su trgovačke veze Indije, Zapadne Afrike, Osmanskog Carstva i Rusije uspostavile jedinstvenu svjetsku trgovinu i ekonomsku mrežu.¹⁶

Može se reći kako su globalizacijski procesi uočeni čak puno ranije, u doba Rimskog Carstva kada su svi dijelovi Carstva bili povezani kroz centralističku vladavinu. Čak i nakon njegova raspada u svijetu se nastavila širiti zajednička religija, kultura i jezik. Neki teoretičari kao što je Noam Chomsky ističu kako se globalizacija počela javljati krajem 20. stoljeća, odnosno u kasnim 80-tima i početkom 90-tih godina te se u tom kontekstu vremena definira kao opreka lokalnom i nacionalnom, odnosno to razdoblje označava početak borbe za očuvanje vrijednosti određenih nacija, vjere i lokalnih kultura.¹⁷

¹⁵ Globalism – policy, outlook, that is worldwide in scope; globalize – to make global; to organize or establish worldwide – globalization (Webster's 1988)

¹⁶ Braica, S., „Pokušaj definicije pojma globalizacije“, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13, 2004., str. 123. dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 8.6.2021.)

¹⁷ Loc.cit

Može se zaključiti kako se povijest globalizacije ne može precizno datirati, stoga se dijeli na različita razdoblja. Najznačajnija su dva razdoblja: prvo od 19. stoljeća uz korijene u 15., 16., i 17. stoljeću kada je vladao proces spajanja religije i znanosti te racionalizacije i individualizacije te drugo od Drugog svjetskog rata do danas koje obilježava proces razvoja industrije, amerikanizacije kulture i ekonomije.

2.1.2 Valovi globalizacije

Prvi val globalizacije smješten je u razdoblju od 1870. do 1914. kada su se Anglo-francuskim sporazumom smanjile carinske barijere te opali troškovi prijevoza. Razvojem tehnologije te mogućnošću korištenja tada obilnog slobodnog zemljišta unaprijedio se izvoz robe. Oko 60 milijuna ljudi napustilo je Europu u potrazi za boljim životom u Novom svijetu (Americi) što je dovelo do internacionalizacije poslovanja, robne razmjene i jačanja svjetske trgovine a time i stvaranja prilika za poduzetničke poduhvate. Ubrzao se protok robe, kapital se slobodno kretao među zemljama, tehnologija je napredovala te premostila velike geografske udaljenosti, a mnoge zemlje počele su prihvaćati liberalnu trgovinsku politiku nakon dugog niza godina protekcionizma. Tijekom 19. stoljeća trgovina u Europi porasla je za 40%.¹⁸

Drugi val trajao je od 1945. do 1980. kada su smanjene trgovinske barijere između razvijenih zemalja. Nakon Drugog svjetskog rata stvoreni su međunarodni propisi i organizacije za potporu ekonomskoj integraciji na globalnoj razini. Suradnja se temeljila na sporazumu iz Bretton Woodsa (1944. godine) čiji se sustav temeljio na vladinoj kontroli međunarodnog toka kapitala. Međunarodno gospodarstvo nakon Drugog svjetskog rata bilo je manje otvoreno u odnosu na razdoblje prije kada je međunarodni protok kapitala bio slobodan. SAD su postale vodeća ekonomija svijeta, a dolar je postao monetarna osnova financijskog sustava. U tom su razdoblju osnovane dvije bitne organizacije, Svjetska banka (IBRD) i Međunarodni monetarni

¹⁸ Nordregio online archive: „The Three Waves of Globalisation“ (<https://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/2008/Journal-of-Nordregio-no-1-2008/The-Three-Waves-of-Globalisation/index.html>) (pristupljeno: 01.07.2021.)

fond (MMF).¹⁹ Također, osnovana je i Europska unija koja je uvelike doprinijela rastu europskog tržišta.

Svakako se treba spomenuti i posebni sporazum koji je uvelike pridonio razvoju globalizacije, a to je Opći sporazum o carinama i trgovini (GATT). Počeo je djelovati 1948. te je doveo do jačeg trgovinskog povezivanja. Preimenovan je 1994. godine u WTO (World Trade Organization) te postao međunarodna organizacija koja je postavila okvir za nekoliko važnih koraka prema povećanoj globalnoj slobodnoj trgovini, posebno uzastopnim smanjenjem industrijskih carina. Načelima recipročnosti, liberalizacije i nediskriminacije teži održivom rastu i razvoju gospodarstva, općoj dobrobiti liberalnog trgovinskog okruženja te postizanju bolje suradnje u svjetskoj ekonomskoj politici.

Stvaraju se udruženja tvrtki koje bivaju povezane u proizvodnji svojih proizvoda. Primjerice auto-kompanije koje su razvile bogate mreže između glavnih tvornica i dobavljača posebnih dijelova. Upravo takva klasifikacija djelatnosti omogućila je sve veću specijalizaciju u tvrtkama te porast produktivnosti. Kako Adam Smith u svojoj knjizi „Bogatstvo naroda“ ističe: „Podjela rada je ograničena samo opsegom tržišta“, odnosno što je veće tržište, to je veća mogućnost podjele rada što u konačnici dovodi do većih inovacija.

Šezdesete godine si razdoblje gospodarskog rasta čemu je pridonijelo ukidanje naplaćivanja carinskih nameta. Još od 1970-ih troškovi obrade, pohrane i prijenosa informacija dramatično su se smanjili, stvarajući tako nove mogućnosti za međunarodnu trgovinu i poslovanje. Uz to, političke trgovinske barijere ublažene su na mnogo načina. Osnivanjem svjetske trgovinske organizacije (WTO) kapital je ponovno postao elastičniji. Mnogoljudnije zemlje u svijetu u razvoju, posebno Kina i Indija, otvorile su svoja vrata svijetu. Europska suradnja proširila se i produbila. Dogodila se i nevjerojatna transformacija određenih zemalja poput Kine, Šri Lanke, Bangladeša, Indije, Maroka, Turske, Indonezije čiji je proizvodni udio u izvozu prerastao iznad ili pak postao jednak svjetskom prosjeku.

¹⁹ Nordregio online archive: „The Three Waves of Globalisation“ (<https://archive.nordregio.se/en/Metameny/About-Nordregio/Journal-of-Nordregio/2008/Journal-of-Nordregio-no-1-2008/The-Three-Waves-of-Globalisation/index.html>) (pristupljeno: 01.07.2021.)

Pad Berlinskog zida 1989., raspad SSSR-a te propast socijalističkog sustava mogu se smatrati prikladnim polazištem za treći val globalizacije. Moderna globalizacija dobiva sve veći zamah dok kapitalizam postaje sveopće prisutan i prihvaćen. U posljednjih nekoliko desetljeća međunarodna je trgovina rasla znatno brže od ukupne proizvodnje. Izravna strana ulaganja (osnivanje ili otkup tvrtki u inozemstvu) porasla su dvostruko brže od trgovine. Još brži porast zabilježen je kod stranih vrijednosnih papira (ulaganja koja ne vode kontroliranom vlasništvu u stranim tvrtkama). Mnoge zemlje provode velika strana ulaganja. Napredak tehnologije, prijevoza (kontejnerima i zračnim prijevozom) te komunikacije doveli su do ubrzanе isporuke proizvoda ali i do sudjelovanja zemalja u međunarodnim proizvodnim mrežama kroz olakšano upravljanje i koordinaciju geografski raspršenim lancima opskrbe.

No, svjetska ekonomija je doživjela znatan udarac tijekom globalne financijske krize iz 2008. godine. Većina se zemalja i dan danas vraća na putanju održivog rasta. Teška financijska kriza pogodila je svjetsko gospodarstvo i dovela do recesije. Glavni su uzrok krize bili problemi s hipotekarnim kreditima u SAD-u, a s teškoćama su se suočile i neke europske banke. Uslijedila je globalna recesija, koja je snažno pogodila gospodarstvo EU-a, stoga su zemlje EU-a zbog krize produbile gospodarsku suradnju.²⁰

Iako je SAD brzo djelovao na zaustavljanju financijskog kolapsa, oporavak je prema povijesnim standardima bio spor i neuravnotežen između srednje klase i bogatih te između urbanih metropola i manjih gradova i seoske zajednice. Kriza u Europi bila je izraženija i pokazala se upornijom, osobito u nekim perifernim gospodarstvima u kojima su rezultirajuća ekonomska previranja imala razorne društvene posljedice. Njemačka je preuzela preuzimanje velikih viškova, koji su se u posljednje vrijeme čak povećali. Međutim, za razliku od kineske ekspanzije, koja je tijekom procvata potaknula rast u nizu drugih zemalja u razvoju uvlačeći ih u lance vrijednosti za izvoz proizvoda

²⁰ EU: *Vremeplov EU-a* (https://europa.eu/learning-corner/eu-timeline/1960_hr#1968) pristupljeno: 01.07.2021.

u naprednije zemlje, njemačka ekspanzija nije imala slične pozitivne učinke u većini zemalja u razvoju.²¹

Posebno se pokazalo da je rast nezaposlenosti teško obuzdati ili preokrenuti. Glavni razlog je taj što se većina razvijenih zemalja, u različitom stupnju, prerano povukla iz početne ekspanzivne fiskalne politike kao odgovora na krizu te se umjesto toga oslonila na monetarnu politiku. To je bankama i financijskim tvrtkama omogućilo stabilizaciju i povratak u ostvarivanje dobiti, ali je bilo manje uspješno u povećanju potrošačke potrošnje i ulaganja, stoga je oporavak i dan danas ostao nedostižan.

U današnjem izazovnom i nepredvidljivom globalnom okruženju, naponi za izgradnju inkluzivnih gospodarstava i društava će se morati ubrzati. Najvažnije izazove predstavljaju prestanak štednje i iskorištavanje financija kako bi još jednom služili društvu, a ne obrnuto. Oživljavanje multilateralnog trgovanja kao sustava globalnog javnog dobra s obnovljenim zamahom i relevantnošću također je bitno za postizanje ciljeva održivog razvoja.

Može se reći kako su se u posljednja tri desetljeća hiperglobalizacije pojačale nejednakosti, ali i tehnološke promjene koje u jednu ruku mogu negativno utjecati na smanjenje novih radnih mjesta te pojačati osjećaj anksioznosti. Kako dobri poslovi postaju rijetki, oni su također strože rangirani i jačaju društvene obrasce, odnosno potiču diskriminaciju, osobito po spolu, ali također utječu i na druge ugrožene skupine. Ispravljanje ovakvih neravnoteža zahtijevaju sustavno i usklađeno djelovanje na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Doista, postoji hitna potreba za globalnim novim odgovorom.

Trenutno se svijet nalazi u doista uzbudljivoj fazi globalnog gospodarskog razvoja kada se uslijed korona krize postavljaju brojne prepreke i potrebe za prilagodbom novim načinima života. Bez obzira na trenutno stanje, globalizacija i dalje otvara brojne nove poslovne potencijale. Poslovne se mogućnosti stvaraju na način na koji se stvara umjetničko djelo - kombiniranjem niza varijabli na jedinstven način. Jedino što se sa

²¹ UN: *Trade and Development Report 2017*, UNCTAD, (https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2017_en.pdf) pristupljeno: 01.07.2021.

sigurnošću može reći da će budući poduzetnici koji žele djelovati na međunarodnim tržištima svoje poslovne ideje morati graditi na sve većoj inovativnosti i prilagodljivosti.

2.2 Aspekti globalizacije kroz prizmu poslovnog svijeta

Postoje brojni aspekti globalizacije koji su izraženi gotovo u svim sferama života i djelovanju suvremenog čovjeka, od političko-pravnog do kulturnog, no jedan od najvažnijih je upravo ekonomski aspekt. Velik razlog tome leži u poslovanju globalnih tvrtki koje bitno utječe na tijekove svjetskih gospodarskih procesa. Naime, multinacionalne tvrtke kroz svoje poslovanje uključuju i povezuju milijune ljudi širom svijeta te imaju veliku kontrolu nad svjetskim resursima, kapitalom i tehnologijom. Njihovo poslovanje utječe na stvaranje gospodarstva bez granica, odnosno poslovanje bez barijera (političkih, regulatornih, gospodarskih, itd.). Iz te činjenice proizlazi kako je globalizaciju moguće promatrati jednako kroz pozitivan, ali i negativan aspekt.

Nadasve, gledajući kroz spomenuti negativan aspekt u sve većem porastu je globalizacija kriminala gdje se vrlo jednostavno na osnovu geo-političkih interesa te globalnih veza odvija poslovanje tzv. „sive ekonomije“, odnosno aktivnosti nad kojima države nemaju nadzor i koje se nalaze na rubu zakona ili u tzv. „sivoj zoni“. Ilegalna ekonomija obično uključuje vrlo širok skup djelatnosti od angažiranja radnika na crno, neplaćanja poreza, proizvodnje i distribucije droge, prostitucije, trgovanja ljudima, dječjeg rada itd.

Današnji svijet podređen je ostvarenju profita stoga se i globalizirana ekonomija vodi logikom maksimalnog iskorištavanja ponuđenog potencijala za ostvarenje profita, a takvo ekonomsko djelovanje ne brine o posljedicama svog djelovanja na opći društveni razvoj i dobrobit društva. Vrlo je malo međunarodnih propisa koji pokušavaju regulirati sigurnost ljudi i okoliša te se javljaju i otkrivaju sve veći problemi „iza kulise“ djelovanja velikih multinacionalnih korporacija. Također, provođenje outsourcinga (zapošljavanje stranih radnika po manjim troškovima od domaćih) dovodi do neravnoteže unutar lokalne zajednice, odnosno ostavlja lokalno radno sposobno stanovništvo bez mogućnosti zaposlenja.

Velike organizacije poput Međunarodnog monetarnog fonda te Svjetske banke snažno uvjetuju države prilikom davanja zajmova, dok zemljama u razvoju olakšavaju pristup zajmu, no time ih zadužuju što u konačnici rezultira neuspjelim napretkom te otvaranjem mogućnosti bogatim državama da kontroliraju siromašnije, odnosno nerazvijene dijelove svijeta i zemlje u razvoju. Na taj način produbljuje se jaz između bogatih i siromašnih što uzrokuje globalnu nejednakost. Neke zemlje progresivno napreduju, dok neke stagniraju ili pak imaju negativne trendove.

Negativni aspekti globalizacije mogu se uočiti ne samo na ekonomskom, nego i gospodarskom te kulturološkom nivou. Direktno ili indirektno, globalizacija kroz svoje djelovanje na neki način briše prepoznatljivost, povijest, jezik i kulturu različitih naroda, umanjuje razlike, ali time i njihove specifičnosti. Također, zbog ukorijenjenog globalizacijskog stila života veća je mogućnost širenja bolesti ili općenito bilo kakvih invazivnih vrsta koje bi se mogle pokazati pogubnima u ekosustavima te imati negativne posljedice u gospodarstvu, a tome svjedoči trenutna pandemija, odnosno kriza uzrokovana bolešću Covid-19.

No, cjelokupno gledajući globalizacija ima za cilj svojim djelovanjem poboljšati aspekte života svih svojih sudionika pa se tako trebaju istaknuti i njezine pozitivne strane. Potrebno je napomenuti napretke u ekonomskom, društvenom, tehnološkom, političkom i kulturnom aspektu. Omogućila je gospodarski rast i razvoj brojnim zemljama kroz slobodnu trgovinu, povećanje izvoza, povećanje prihoda domaćih tvrtki, smanjenjem troškova proizvodnje pristupom novim i jeftinijim resursima. Politički je potaknula suradnju između različitih zemalja te zajednički rad na istim ciljevima i sličnim vrijednostima. Omogućila je prodor novih proizvoda i usluga na tržište, uklonila barijere među tržištima različitih zemalja, pojačala konkurentnost, a time i inovativnost. Zahvaljujući brzom pristupu i protoku informacija tvrtke ostvaruju efikasniju komunikaciju sa kupcima i partnerima. Napretkom zemalja, većim priljevom novca, povećao se i životni standard ljudi te njihova kupovna moć.

Stoga, teoretski gledajući globalizacija je složena pojava koja ima dvije strane medalje, no pruža jednake mogućnosti cijelom svijetu, samo je pitanje u kolikoj mjeri, kojim mehanizmima te na koji način će se pojedine zemlje organizirati kako bi došle do željenih rezultata, odnosno kako će ostvariti gospodarski rast i razvoj, a ujedno i pronaći rješenje kako se oduprijeti negativnim globalizacijskim posljedicama.

2.2.1 Utjecaj globalizacije na poduzetništvo

Globalizacija je utječući na razvoj današnje ekonomije, pojačala važnost poduzetničkog djelovanja za stvaranjem ekonomskog bogatstva. Naime, dovela je do demografskih promjena (zbog migracije stanovništva pojedine se zemlje pretvaraju u centre globalizacije te se mijenja demografska situacija), liberalizacije nacionalnih gospodarstava te pripadajućih tržišta, institucionalnih i državnih uspjeha, ali i neuspjeha. Kroz globalizacijski razvoj dogodio se prijelaz s industrijskog na poduzetnički model proizvodnje, a kroz tehnološki napredak povećala se potreba za većom društvenom osviještenošću unutar poduzeća te spremnošću na prilagodbe i brze promjene kako u proizvodnji tako i unutar struktura samih organizacija te njihovog načina poslovanja.

Globalizacija se isto tumači kao razina šoka, ali i smanjenje razine političkog rizika povezanog s izravnim stranim ulaganjima. Globalno poslovno okruženje dramatično se mijenja iz dana u dan, stoga je vrlo teško konkurirati ili opstati na tržištu. Konkuriranje na međunarodnim tržištima je područje djelovanja velikih tvrtki, dok manja poduzeća ostaju na lokalnom ili regionalnom opsegu poslovanja. Međutim, uklanjanje prepreka nametnutih od strane vlade koje su odvajale i štatile domaća tržišta te današnji tehnološki napredak u proizvodnji, transportu i telekomunikacijama omogućuje čak i najmanjim tvrtkama pristup kupcima, dobavljačima i suradnicima širom svijeta.

Ekonomski rast i inovacije, oboje na domaćem i međunarodnom planu, sve više potiču male tvrtke i/ili poduzetnička poduzeća na napredak. Makroekonomske promjene u zemlji uzrokovane globalizacijom drugačije utječu na manja ili velika poduzeća, ovisno o tome pod kakvim se utjecajem promjena u vlastitom okruženju nalaze. Međutim, postoje dva društveno-ekonomska faktora koji naznačuju povećanu razinu globalizacije u jednoj zemlji, a to su povećana nejednakost te pojačana potražnja potrošača za raznolikošću. Oba faktora utječu kao odrednice za povećanje razine poduzetništva u jednoj zemlji.

No, najvažniji čimbenici globalizacije koji utječu na poduzetnike su razvoj tehnologije te sve manji troškovi komunikacije. Uspjeh poduzetništva općenito se može pripisati

tehnološkim promjenama jer su upravo one omogućile poduzetnicima da s bilo kojeg mjesta u svijetu mogu doći do svojih kupaca od dana kada otvore vrata svojih poduzeća.

2.2.2 *Glokalizacija*

Glokalizacija predstavlja proces modifikacije globalnih utjecaja u lokalnim kontekstima. Naziv glokalno popularizirao je britanski sociolog R. Robertson tijekom devedesetih godina 20. stoljeća, a kasnije ga je doradio Z. Bauman. Naziv je nastao spajanjem naziva globalno i lokalno, a podrazumijeva njihov međusobni utjecaj i lokalni otpor prema globalnom kulturnom ujednačivanju.²²

U poslovnom svijetu može se promatrati i kao složeni skup procesa koji je potaknut globalizacijom, odnosno kao proces integracije lokalnog i globalnog s jedinstvenim ishodima u raznovrsnim geografskim područjima. "Glokalizacija se rađa iz želje da se iz inventara kulturnih i drugih elemenata koji čine određeni identitet odaberu oni koji se smatraju izvornim ili originalnim obilježjima određene skupine i/ili prostora te da se kombiniraju s onima koji se smatraju globalnima".²³

Prilikom procesa glokalizacije proizvodi ili usluge razvijaju se i distribuiraju globalno, no također se prilagođavaju korisnicima i potrošačima na lokalnom tržištu. To zapravo označava prilagodbu globalnih i međunarodnih proizvoda u lokalnom kontekstu u kojem se isti koriste ili prodaju. Za primjer se može navesti automobilska industrija koja vrši prodaju širom svijeta, ali prilagođava se lokalnim kriterijima određenih geografskih područja (primjerice emisijski standardi ili na kojoj se strani nalazi upravljač vozila). Također, kao još jedan primjer može se navesti globalni lanac brze hrane koji ističe specifične stavke jela koje moraju odgovarati i prilagođene su lokalnim ukusima na

²² Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: *Struna : hrvatsko strukovno nazivlje: glokalizacija* (<http://struna.ihj.hr/naziv/glokalizacija/24667/>) (pristupljeno: 05.07.2021.)

²³ Braica, S., „Pokušaj definicije pojma globalizacije“, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13, 2004., str. 127. dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 8.6.2021.)

osnovu istraživanja te prilagođavanja lokalnom tržištu (primjerice vrste sladoleda u McDonaldsu).

Glokalizacijske kampanje u medijima svojim sadržajem potiču prihvaćanje stranih proizvoda među domaćom publikom. Glokalizirani proizvodi ili usluge moraju biti prilagođeni lokalnim zakonima, običajima te preferencijama potrošača. Takvi proizvodi od velikog su interesa za krajnje korisnike jer iako se koriste na globalnoj razini, njihova lokalizacija ih čini privlačnijim pojedincu u njegovom specifičnom kontekstu potreba.

Glokalizacija pozitivno doprinosi tvrtkama s decentraliziranom vlasničkom strukturom, odnosno tvrtkama koje posluju i konkuriraju u više različitih kulturnih i geografskih područja. Za same tvrtke proces glokalizacije može biti skup, zahtjevan te iziskivati mnoštvo resursa, ali se isplati upravo jer im omogućava jedinstven pristup sve većem i kulturološki raznolikijem ciljanom tržištu. No, s druge strane medalje, glokalizacija je uglavnom praksa velikih multinacionalnih kompanija koje snižavaju cijene proizvoda te na taj način zauzimaju velike udjele na tržištu što dovodi do iščezavanja manjih lokalnih tvrtki koje u borbi za konkurentnost nastoje smanjiti troškove proizvodnje te se održati na tržištu. Uzročno–posljedično tome, ovakva situacija može rezultirati manjom konkurencijom te u konačnici dovesti do porasta cijena.

2.2.3 Nevladine organizacije u borbi s globalnim problemima - primjer : Amnesty International

Porastom globalne svijesti o određenim problemima, povećao se i broj nevladinih organizacija koje se tim problemima bave te su usmjereni kako na nacionalnu tako i na globalnu razinu. Neke od njihovih glavnih zadaća su globalna pitanja o klimatskim promjenama, upotrebi energije i resursa te propisi o dječjem radu. Jedna od najpoznatijih vodećih svjetskih neprofitnih te neovisnih organizacija je Amnesty International koja poduzima akcije u cilju zaštite i promicanja ljudskih prava. Djeluje na globalnoj razini te članovi „Mreže hitnih akcija“ rasprostranjeni su u preko 150 zemalja svijeta, a djeluju na način da pišu, šalju zahtjeve mnogim vladinim dužnosnicima koji su u poziciji i koji bi trebali osigurati sigurnost i pošteno postupanje prema strankama koje organizacija nastoji zaštititi.

Bave se sa 6 ključnih područja: zaštita prava žena, djece te autohtonih naroda i manjina, borba protiv mučenja, ukidanje smrtne kazne, prava izbjeglica, prava zatvorenika savjesti te zaštita ljudskog dostojanstva.

Osim mreže hitnih akcija, pokreću kampanje za obavještanje i pokretanje javnosti kroz pisanje apela, rad u medijima, organiziranje javnih demonstracija te prikupljanje novčanih sredstava. Objavljuju točna izvješća svojih istraživanja kroz intervjue sa žrtvama, nadgledanje suđenja te suradnju s lokalnim aktivistima za ljudska prava i praćenje medija.

Brojne su neprofitne organizacije koje se bave različitim globalnim pitanjima, no njihov glas i dan danas nije dovoljno zamijećen. Poslovni ljudi širom svijeta okupljaju se kako bi osnovali multinacionalne korporacije koje u većoj ili manjoj mjeri mogu utjecati na ovakve i slične probleme.

Razvoj privatnog neprofitnog sektora u razvijenim zemljama postaje sve jači okvir za rješavanje brojnih problema. Jedno od optimalnih rješenja bilo bi osnivanje korporacije visoke razine etičnosti te društveno odgovornog poslovanja ili kadrove koji će moći ovakva pitanja nadzirati te pokušati probleme iskorijeniti. Također, potrebno je poticati rad ovakvih i sličnih neprofitnih organizacija te ostvarivati međusobnu suradnju njihovog sektora s tvrtkama kroz konstantno osvještavanje o problemima te stvaranje zajedničkih ciljeva koji bi prije svega trebali zadovoljavati dobrobit društva i šire zajednice, a ne osobne interese ili interese profita.

3 Analiza međuovisnosti globalizacije i poduzetnika

Kako bi se dokazao utjecaj globalizacije na poduzetništvo i poduzetnike u užem smislu, odnosno na ekonomsku i gospodarsku aktivnost u širem smislu, proučit će se najaktualnija istraživanja iz najpouzdanijih izvora koji već godinama kroz svoje indikatore mjerljivosti proučavaju i daju širu sliku o pozitivnim ili negativnim učincima globalizacijskog razvoja diljem zemalja svijeta.

U nastavku će se prikazati i proučiti rezultati i izvješća jednih od najvažnijih globalizacijskih indikatora, a to su KOF indeks globalizacije koji predstavlja kombinaciju različitih varijabli prema kojima se može utvrditi prisutnost i tijek globalizacije u njezinim različitim aspektima (od ekonomskog, političkog, tehnološkog, društvenog do kulturološkog) te GEM (Global Entrepreneurship Monitor) koji kroz svoja istraživanja o poduzetničkoj aktivnosti obuhvaća različita gospodarstva širom svijeta te na taj način omogućava stvaranje globalne slike o poduzetničkoj aktivnosti, ali i o različitim globalnim utjecajima na samu poduzetničku aktivnost, primjerice u ovom slučaju ponajviše se bazirao na utjecaj pandemije kao globalne krize, ali i na utjecaj globalne tehnologije i inovacija na poduzetničke poduhvate.

Globalizacija je sveprisutna tema u današnjem svijetu pa kako bi ispitali uzroke i posljedice globalizacije, znanstvenici su se već duže vrijeme oslanjali na pojedinačne pokazatelje, poput trgovine i izravnih stranih ulaganja, koji su im služili kao mjere za globalizaciju. Ovaj pristup, međutim, ne zadovoljava sveobuhvatan i višestran koncept globalizacije koji obuhvaća mnogo više od otvorenosti prema trgovini i tokovima kapitala. Globalizacija kao puno kompleksnija i sveprisutna pojava je također zastupljena, na primjer, u građanima različitih zemalja koji razmjenjuju ideje i informacije ili u vladama koje rade zajedno na rješavanju političkih problema globalnog doseg. Stoga je tijekom 2000-ih predloženo nekoliko složenih pokazatelja koji kombiniraju različite varijable koje predstavljaju različite aspekte globalizacije. KOF-ov indeks globalizacije (KOFGI) pojavio se kao najčešće korišteni i citirani indeks globalizacije.

Osim KOF-a proučit će se i najnoviji rezultati GEM-a koji skuplja globalna izvješća od samih poduzetnika širom gospodarstava svijeta o poduzetničkoj aktivnosti, ali i o aktualnim pitanjima koja utječu na poduzetničko djelovanje i opstanak poslovanja.

Ovogodišnja izvješća ponajviše su se usredotočila na stanje tijekom pandemije te profilirala svako gospodarstvo bazirajući se na ključnim pitanjima o posljedicama te načinima na kojima su se nosili s novim problemima te prilagodbi situaciji i pronalasku kreativnih rješenja.

3.1 KOF indeks globalizacije

KOF indeks globalizacije kreiran je 2002. godine na Švicarskom ekonomskom institutu i Švicarskom saveznom tehnološkom institutu (Švicarski Federalni institut za tehnologiju). Voditelj projekta je Axel Dreher, profesor ekonomije na Sveučilištu Ruphert-Karls u Njemačkoj (Ruprecht-Karls-University Heidelberg, Njemačka).

Indeks predstavlja razinu globalizacije zemalja svijeta kroz mjerljive stupnjeve određenih komponenti. On je kombinirani pokazatelj različitih varijabli koji omogućuje procjenu razmjera integracije zemlje u svijet i usporedbu različitih zemalja po određenim komponentama.

Sve zemlje koje se proučavaju u okviru KOF indeksa ocjenjuju se po 27 pokazatelja, kombinirana u tri glavne skupine globalne integracije: ekonomska globalizacija, društvena globalizacija te politička globalizacija.

KOFGI je složeni indeks koji mjeri globalizaciju uz ekonomsku, društvenu i političku dimenziju za gotovo svaku državu svijeta na ljestvici od 1 (najmanje) do 100 (većina globaliziranih). Danas se indeks proteže od 1970. do 2020. godine te se svake naredne godine podaci ažuriraju i dodaje se još jedna godina. Izvorni indeks uveo je Dreher (2006.), a nedavno je potpuno preuređen te su uključene dodatne značajke i nove varijable.

Revidirani KOFGI razlikuje de facto i de jure mjere za svaku od različitih mjera globalizacije. Dok de facto globalizacija mjeri stvarne međunarodne tokove i aktivnosti (poput trgovine robom i uslugama), de jure globalizacija mjeri politike, resurse ili institucije koje omogućuju ili pak daju uvjete (poput tarifa) koji načelno utječu na tokove i aktivnosti. Unutar ekonomske dimenzije globalizacije, revidirani KOFGI sada razlikuje trgovinsku i financijsku globalizaciju. Nadalje, uvodi ponderiranje osnovnih varijabli koje variraju u vremenu, dopuštajući temeljni odnos da se polako mijenja tijekom

vremena. Sveukupno, indeks se temelji na 43 različite varijable (umjesto prethodnih 23) koje su združene u različite dimenzije i ukupni indeks. Objavljujući ukupno 27 različitih indeksa, korisnici mogu odabrati razinu agregacije koja je najrelevantnija za odgovarajuću svrhu.

Na Slici 3. prikazana je nekadašnja KOFGI struktura, odnosno prva izvorna struktura varijabli prema Dreheru 2006. godine.

Slika 3. KOFGI komponente prema Dreheru 2006.

A.	Data on economic integration	[35%]
	(i) Actual Flows	(50%)
	Trade (in percentage of GDP)*	(23%)
	Foreign direct investment (in percentage of GDP)*	(29%)
	Portfolio investment (in percentage of GDP)*	(27%)
	Income payments to foreign nationals (in percentage of GDP)*	(22%)
	(ii) Restrictions	(50%)
	Hidden import barriers	(20%)
	Mean tariff rate	(30%)
	Taxes on international trade (in percentage of current revenue)	(24%)
	Capital account restrictions	(26%)
B.	Data on political engagement	[28%]
	Embassies in country*	(34%)
	Membership in international organizations*	(34%)
	Participation in UN Security Council missions*	(32%)
C.	Data on social globalization	[38%]
	(i) Data on personal contact	(24%)
	Outgoing telephone traffic*	(31%)
	Transfers (in percentage of GDP)*	(9%)
	International tourism*	(1%)
	Telephone average costs of call to USA	(33%)
	Foreign population (in percentage of total population)	(26%)
	(ii) Data on information flows	(39%)
	Telephone mainlines (per 1000 people)	(18%)
	Internet hosts (per capita)*	(15%)
	Internet users (as a share of population)*	(18%)
	Cable television (per 1000 people)	(16%)
	Daily newspapers (per 1000 people)	(16%)
	Radios (per 1000 people)	(17%)
	(iii) Data on cultural proximity	(37%)
	Number of McDonald's restaurants (per capita)	(100%)

Izvor: Florian Haelg: *The KOF Globalisation Index – A Multidimensional Approach to Globalisation*; Published by De Gruyter Oldenbourg September 19, 2019, (<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jbnst-2019-0045/html>) (pristupljeno: 07.07.2021.)

Koristeći indeks globalizacije formiran na izračunu pokazatelja ekonomske, političke, tehnološke i socijalne integracije te koristeći različite pod dimenzije (od volumena stranih ulaganja do rješavanja problema međunarodne podjele rada, međunarodnih komunikacija, stupnja internacionalizacije gospodarstva), može se dati sveobuhvatan opis razvoja zemlje. Indeks se općenito temelji na četiri skupine pokazatelja:

ekonomskoj integraciji, problemima koji utječu na ljudske odnose, tehnološkim pitanjima te političkim pitanjima.

Slika 4. Sadašnja struktura KOFGI, 2020.

2020 Globalisation Index: Structure, variables and weights			
Globalisation Index, de facto	Weights	Globalisation Index, de jure	Weights
Economic Globalisation, de facto	33.3	Economic Globalisation, de jure	33.3
<i>Trade Globalisation, de facto</i>	<i>50.0</i>	<i>Trade Globalisation, de jure</i>	<i>50.0</i>
Trade in goods	37.1	Trade regulations	26.2
Trade in services	43.4	Trade taxes	27.9
Trade partner diversity	19.5	Tariffs	27.5
		Trade agreements	18.4
<i>Financial Globalisation, de facto</i>	<i>50.0</i>	<i>Financial Globalisation, de jure</i>	<i>50.0</i>
Foreign direct investment	26.4	Investment restrictions	30.6
Portfolio investment	16.8	Capital account openness	39.0
International debt	28.1	International Investment Agreements	30.4
International reserves	1.3		
International income payments	27.3		
Social Globalisation, de facto	33.3	Social Globalisation, de jure	33.3
<i>Interpersonal Globalisation, de facto</i>	<i>33.3</i>	<i>Interpersonal Globalisation, de jure</i>	<i>33.3</i>
International voice traffic	20.5	Telephone subscriptions	39.4
Transfers	22.0	Freedom to visit	32.3
International tourism	21.5	International airports	28.4
International students	18.9		
Migration	17.1		
<i>Informational Globalisation, de facto</i>	<i>33.3</i>	<i>Informational Globalisation, de jure</i>	<i>33.3</i>
Used internet bandwidth	41.4	Television access	37.5
International patents	29.2	Internet access	42.6
High technology exports	29.4	Press freedom	19.9
<i>Cultural Globalisation, de facto</i>	<i>33.3</i>	<i>Cultural Globalisation, de jure</i>	<i>33.3</i>
Trade in cultural goods	28.6	Gender parity	23.1
Trade in personal services	24.7	Human capital	41.6
International trademarks	8.2	Civil liberties	35.2
McDonald's restaurant	21.9		
IKEA stores	16.5		
Political Globalisation, de facto	33.3	Political Globalisation, de jure	33.3
Embassies	37.1	International organisations	36.5
UN peace keeping missions	24.7	International treaties	32.6
International NGOs	38.2	Treaty partner diversity	30.9

Notes: Weights in percent for the year 2018. Weights for the individual variables are time variant.
Overall indices for each aggregation level are calculated by the average of the respective de facto and de jure indices.

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Na Slici 4. prikazan je revidirani KOFGI koji razlikuje de facto i de jure mjere svojih pokazatelja. Podaci za navedene varijable skupljaju se iz različitih baza podataka s različitih institucija. Većinu podataka primjerice o razmjeni dobara ili pak međunarodnih migracija ili broju međunarodnih studenata ili međunarodnom kretanju turista, posjeduje Svjetska banka (World Bank WDI).

3.1.1 Postupak izračunavanja indeksa

Prvi korak u izračunavanju indeksa uključuje obradu podataka: Svaka se varijabla pretvara u indeks skaliran od jedan do sto, pri čemu je 100 dodijeljeno toj vrijednosti određene varijable koja predstavlja najvišu razinu globalizacije u cijelom uzorku zemalja tijekom istog promatranog vremena. Dobiveni podaci dobro se ponašaju u smislu osjetljivosti na vanjske vrijednosti, što je jasna prednost u odnosu na izvornu seriju.

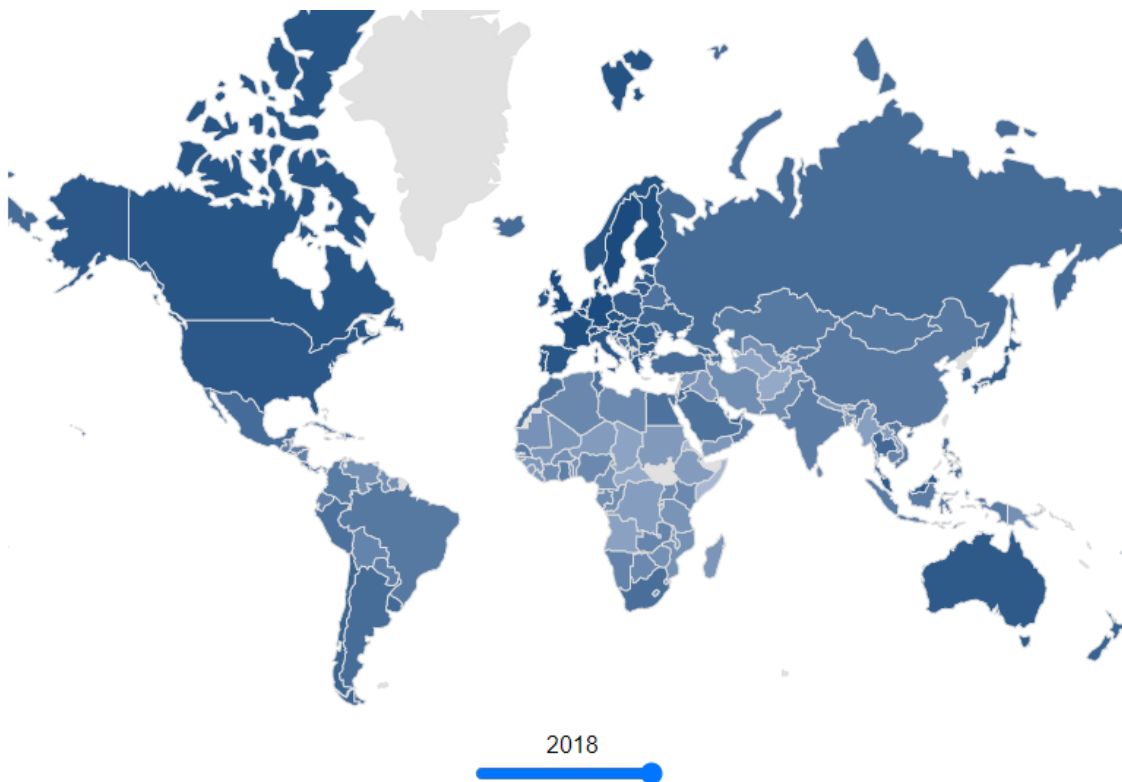
Drugi korak uključuje provođenje analize glavnih komponenti na 10-godišnjem skupu podataka kako bi se utvrdili ponderi koji variraju u vremenu za pojedinačne varijable koje ulaze u pod-indekse. Analiza glavnih komponenti dijeli varijancu varijabli korištenih u svakoj podgrupi, a ponderi se određuju na način koji maksimizira varijaciju rezultirajuće glavne komponente. Ponderi se izračunavaju koristeći cijeli uzorak zemalja u isto vrijeme. S vremenskim promjenama pondera za varijable, postupak ponderiranja ima mogućnost prilagodbe promjenama u važnosti određenih varijabli kako bi se uhvatila globalizacijska promjenjivost tijekom vremena. Dok se dopušta da se ponderi pojedinih varijabli mijenjaju godinama, ponderi podindeksa ostaju fiksni tijekom vremenskog razdoblja. Sami pod-indeksi agregirani su na indekse višeg ranga koristeći jednake pondere.

Ekonomska globalizacija sastoji se od globalizacije trgovine i financijske globalizacije, od kojih svaka ima težinu od 50 posto. Društvena globalizacija sastoji se od međuljudske, informacijske i kulturne globalizacije, od kojih svaka doprinosi jednoj trećini od cjelokupne kategorije. Ekonomska, društvena i politička globalizacija agregirane su u ukupni indeks koristeći jednake pondere. Ovi se koraci agregacije izvode pojedinačno za de facto i de jure dimenzije, a ukupni indeks globalizacije KOF-a u konačnici se izračunava kao prosjek de facto i de jure indeksa. Nakon što se utvrde ponderi, agregacija se sastoji od zbrajanja pojedinačnih ponderiranih varijabli umjesto korištenja zbirnih indeksa niže razine. Tu leži prednost u kojoj varijable ulaze u više razine indeksa čak i ako se vrijednost podindeksa ne prijavi zbog nedostatka podataka. Opažanja indeksa prijavljuju se kao nestala ako nedostaje više od 50% opažanja temeljnih varijabli ili se barem dva od tri podindeksa ne mogu izračunati.

3.1.2 Analiza najnovijih KOFGI rezultata

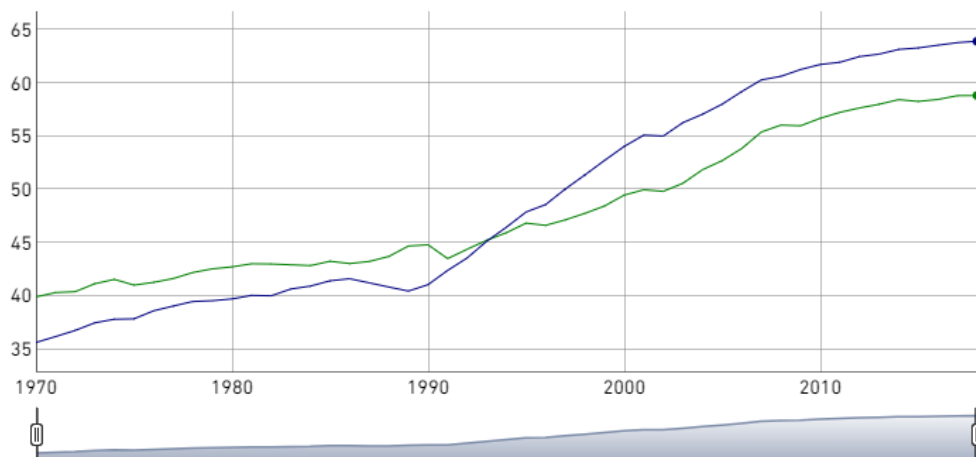
Najnoviji KOFGI rezultati dosežu do 2018. godine te će se kroz ovo poglavlje prikazati kroz različite grafičke prikaze, slike i tablice. Na Slici 5. prikazan je stupanj globalizacije u zemljama svijeta prema KOF indeksu na način da se prema nivou osjenčanosti prikazuje razina globalizacije utemeljena na trenutno najnovijim podacima pokazatelja koji dosežu do 2018. godine. Može se zaključiti kako se najglobaliziranije zemlje u svijetu nalaze na području zapadne Europe i u Sjevernoj Americi. Švicarska, Nizozemska i Belgija su na vrhu rang liste, dok se najmanje globalizirane zemlje nalaze u Africi i Aziji.

Slika 5. Prikaz globaliziranog svijeta prema najnovijim podacima u 2018. godini

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Grafikon 1. Prikaz KOF indeksa u svijetu od 1970. do 2018. godine

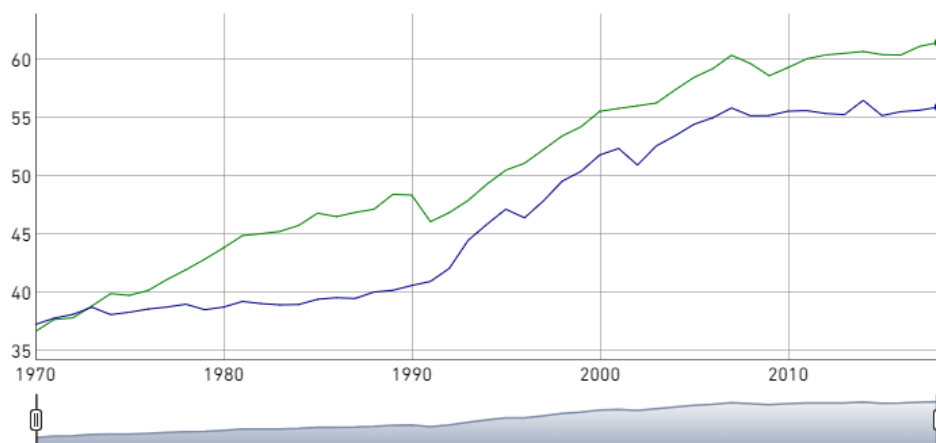
2018: **Index - De facto:** 58.83 **Index - De jure:** 63.92

World	Globalisation Index	De facto
World	Globalisation Index	De jure

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Globalizacija je u svjetskom porastu od 1970-ih, posebice nakon završetka Hladnog rata. Razina globalizacije naglo se povećala između 1990. i 2007. godine, međutim, financijska kriza 2008. i kasnija Velika recesija čije su se posljedice protegnule sve do 2014. usporile su globalizacijski razvoj, kao što je vidljivo iz Grafikona 1.

Grafikon 2. Ekonomska globalizacija prikaz od 1970. do 2018. godine

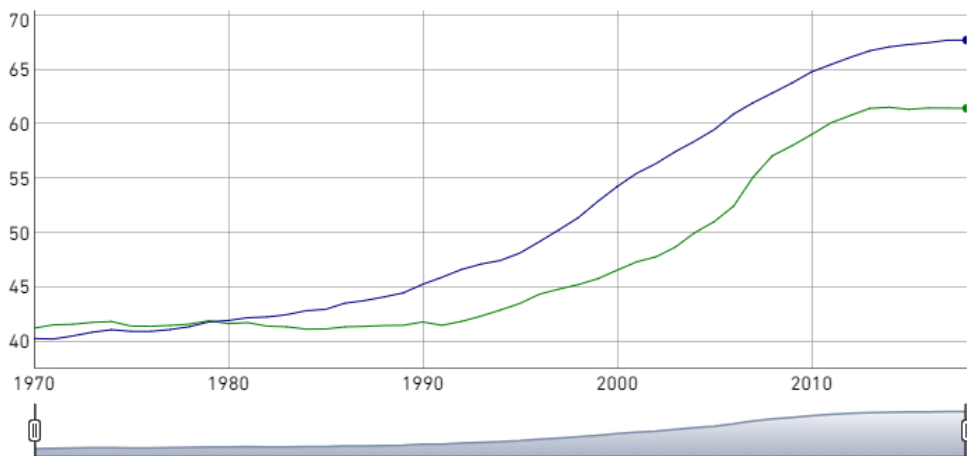
2018: **Economic - De facto:** 61.5 **Economic - De jure:** 55.96

World	Economic Globalisation	De facto
World	Economic Globalisation	De jure

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>)(pristupljeno 08.07.2021.)

Ekonomska globalizacija čak je u posljednje vrijeme stagnirala i nije imala većih oscilacija niti uspona od 2010. do današnjih dana. Njene komponente poput financijske globalizacije nastavile su napredovati, dok je trgovinska integracija u isto vrijeme donekle opala. Socijalna globalizacija se samo neznatno povećala i imala blagu tendenciju rasta kroz godine (Grafikon 3.), dok se najviše povećala i najveće oscilacije je imala politička globalizacija što se može uočiti iz Grafikona 4.

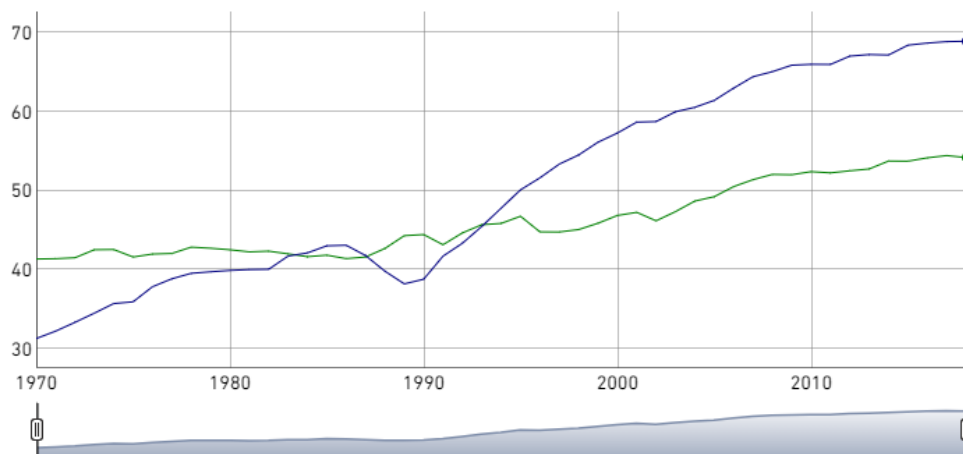
Grafikon 3. Kretanje socijalne globalizacije (1970. – 2018.)

2018: Social - De facto: 61.46 Social - De jure: 67.74

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Grafikon 4. Kretanje političke globalizacije (1970. – 2018.)

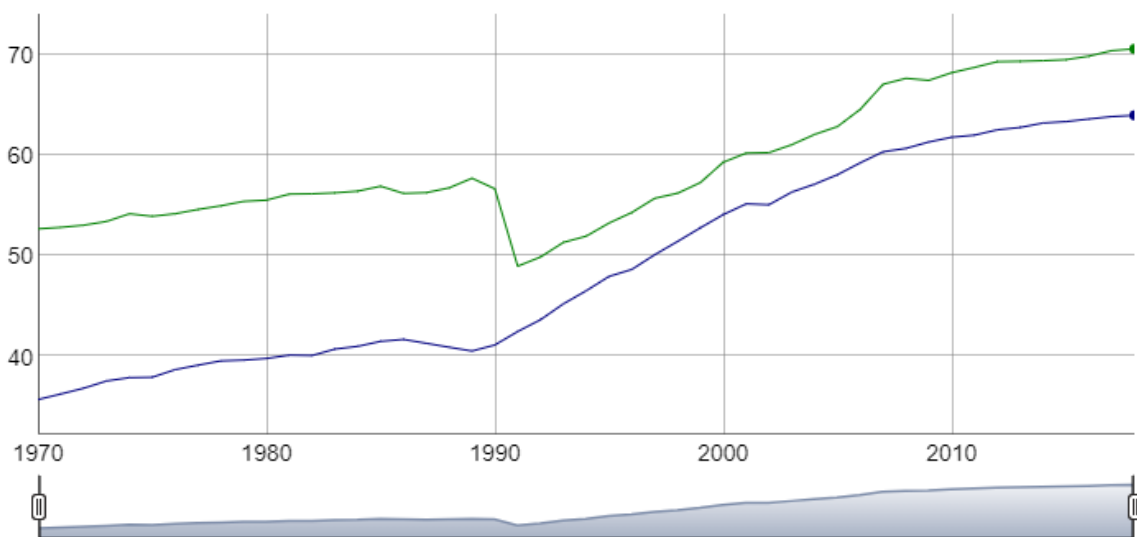

2018: Political - De facto: 54.22 Political - De jure: 68.93

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Grafikonom 5. uspoređuje se KOF indeks globalizacije Europe s cijelim svijetom te se lako može uočiti kako iz samih početaka mjerenja, u Europi postoji viša razina globaliziranosti. To se može pripisati i povijesnom polazištu Europe kao starog svijeta odnosno kolijevke prvih civilizacija koje su vremenom samo još više napredovale i širile svoje kulture i običaje u ostatak svijeta. Na osnovu prve proizvodnje, pojave tehnologije, prve industrijske revolucije, pojave prvog parnog stroja, protoka informacija, može se reći da razvoj ekonomije, gospodarstva i globalizacije zapravo vuku korijenje iz Europe.

Grafikon 5. Usporedba KOFGI Europe i KOFGI svijeta

2018: **Europe & Central ...**: 70.53 **World**: 63.92

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

U novije vrijeme protekcionistička politika je u porastu diljem svijeta. SAD su 2018. godine ponovno uvele carinske tarife i pokrenule tarifne ratove. Tadašnji američki predsjednik Donald Trump zastrašio je svoje zapadne saveznike na samitima G7 i NATO-a što je dovelo do pitanja hoće li se uspostaviti novi politički savezi. Građani Ujedinjenog Kraljevstva su glasali za izlazak iz Europske unije (Brexit). Događaju se brojne promjene na političkoj i demografskoj karti svijeta, aktualan rat u Afganistanu te promjena vlasti dovesti će do velikih promjena za tu državu, a i svijet općenito dodatnim migracijama tog stanovništva.

Iz dana u dan svijet se mijenja, dovoljna je bila jedna globalna pandemija poput sadašnje korona krize koja je zaustavila tijekove cijelog svjetskog gospodarstva i zatekla cijeli svijet u nepoznatoj bezizlaznoj situaciji. I dalje traje prilagodba novim načinima života, a globalizacija ne potpomaže kada svaka zemlja zauzima svoje stavove i na svoje vlastite načine spašava vlastitu ekonomiju i gospodarstvo. Moguće je zamisliti da je započela nova era de-globalizacije koja će se na kraju očitovati u KOF indeksu tek narednih godina.

3.1.3 Rangiranje zemalja

Nadalje će se utvrditi rang zemalja koji je obrađen u Excel tablicama prema podacima za KOF indeks globalizacije u 2018. godini. Prema rangiranim zemljama iz Tablice 1. vidljivo je kako su većina najglobaliziranijih zemalja zapravo zemlje Europe na čelu sa Švicarskom, Nizozemskom, Belgijom i Švedskom.

Tablica 1. Rang prvih 20 zemalja prema KOF globalizacijskom indeksu (2018. godina)

2020 KOF Globalisation Index								
Rankings for the year 2018								
Rank	Country	Globalisation Index, overall	Rank	Country	Globalisation Index, de facto	Rank	Country	Globalisation Index, de jure
1	Switzerland	90,79	1	Switzerland	90,81	1	United Kingdom	92,70
2	Netherlands	90,68	2	Netherlands	90,01	2	Sweden	92,48
3	Belgium	90,46	3	Belgium	89,96	3	Luxembourg	92,48
4	Sweden	89,44	4	Ireland	87,64	4	Finland	91,62
5	United Kingdom	89,39	5	Austria	87,15	5	Netherlands	91,35
6	Germany	88,83	6	Germany	87,00	6	Belgium	91,00
7	Austria	88,56	7	Singapore	86,40	7	Switzerland	90,78
8	Denmark	87,96	8	Sweden	86,40	8	Germany	90,66
9	Finland	87,70	9	Denmark	86,18	9	France	90,64
10	France	87,69	10	United Kingdom	86,08	10	Spain	90,35
11	Ireland	85,54	11	Malaysia	85,32	11	Austria	89,97
12	Norway	85,47	12	France	84,75	12	Denmark	89,75
13	Czech Republic	84,88	13	Norway	84,31	13	Czech Republic	88,78
14	Portugal	84,88	14	Finland	83,69	14	Portugal	88,36
15	Canada	84,18	15	Hungary	82,35	15	Slovak Republic	87,91
16	Hungary	83,83	16	Portugal	81,40	16	Estonia	87,89
17	Spain	83,81	17	Canada	81,19	17	Canada	87,11
18	Singapore	83,49	18	Cyprus	81,18	18	United States	86,94
19	Cyprus	83,06	19	Czech Republic	80,98	19	Italy	86,87
20	Estonia	82,91	20	Greece	80,14	20	Norway	86,64

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Za usporedbu, Hrvatska se nalazi nedaleko od prvih 20 zemalja (Tablica 2.) što znači da smo vrlo dobro pozicionirani u odnosu na cijeli svijet.

Tablica 2. Rang Hrvatske prema KOFGI 2018. godine

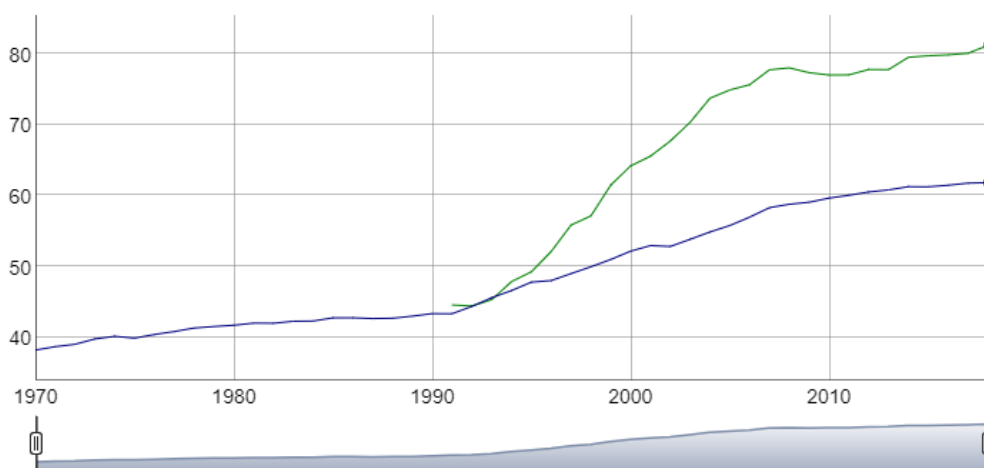
20 Estonia	82,91	20 Greece	80,14	20 Norway	86,64
21 Greece	82,89	21 United Arab Emirates	79,56	21 Romania	86,48
22 Luxembourg	82,82	22 Qatar	79,30	22 Greece	85,64
23 Italy	82,82	23 Australia	79,11	23 Hungary	85,30
24 Slovak Republic	82,66	24 Italy	78,77	24 Poland	85,11
25 United States	82,28	25 Estonia	77,92	25 Malta	85,08
26 Malaysia	81,55	26 Croatia	77,82	26 Cyprus	84,95
27 Australia	81,51	27 United States	77,61	27 Lithuania	84,91
28 Slovenia	81,21	28 Slovenia	77,53	28 Slovenia	84,89
29 Croatia	81,19	29 Slovak Republic	77,42	29 Croatia	84,57
30 Lithuania	81,15	30 Lithuania	77,39	30 Japan	84,39
31 Latvia	79,77	31 Spain	77,28	31 Latvia	83,90
32 Bulgaria	79,77	32 Serbia	77,19	32 Australia	83,86
33 Poland	79,67	33 Ukraine	76,31	33 Chile	83,76
34 Romania	79,29	34 Bulgaria	76,30	34 Ireland	83,44
35 Korea, Rep	78,48	35 Korea, Rep	76,10	35 Bulgaria	83,23
36 Japan	78,40	36 Thailand	75,87	36 Mauritius	81,29
37 Serbia	78,34	37 Latvia	75,64	37 Israel	80,99
38 Malta	77,28	38 New Zealand	75,25	38 Korea, Rep	80,85
39 New Zealand	77,22	39 Kuwait	75,04	39 Singapore	80,58

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

U Tablici 2. prema KOFGI rangiranju Hrvatska se nalazi na 29. mjestu sa sveukupnim indeksom od 81,19. Gledajući posebno ekonomsku globalizaciju nalazi se na 36. mjestu s indeksom 74,84, kod socijalne je također na 36. mjestu s rezultatom 82,94, a prema političkoj globalizaciji nalazi se na 39. mjestu s rezultatom 85,79.

Prema ukupnom KOFGI rangu, na jednom mjestu ispred Hrvatske nalazi se susjedna zemlja Slovenija koja je također članica Europske unije, kao i većina europskih zemalja koje su visoko pozicionirane na listi, dok se ostale države članice; Latvija, Litva, Bugarska, Poljska, Rumunjska i Malta nalaze na par mjesta ispod Hrvatske.

Grafikon 6. KOFGI Hrvatske u odnosu na svijet

2018: **Croatia**: 81.19 **World**: 61.82

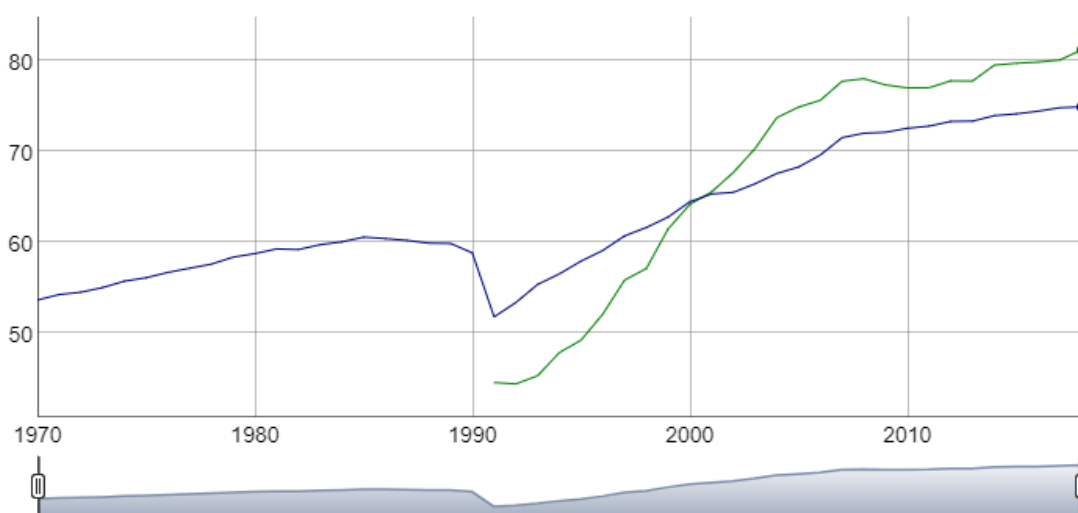
Croatia	Globalisation Index	Overall
World	Globalisation Index	Overall

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Iz Grafikona 6. vidljivo je kako je Hrvatska iznadprosječno globalizirana zemlja te uopće ne zaostaje za ostatkom svijeta, čak štoviše rezultati ukazuju na to da se nalazi među prvih 30 najglobaliziranijih zemalja svijeta te se nastavlja kretati uzlaznom putanjom.

Grafikon 7. prikazuje usporedbu KOF indeksa globalizacije Hrvatske sa indeksom globalizacije Europe iz kojeg je vidljivo kako je Hrvatska tijekom vremena napredovala. Naime, sve do 2000-ih njezin KOFGI nalazio se ispod europskog prosječnog, no nakon tog razdoblja nastavlja napredovati uzlaznom putanjom te se danas kreće iznad europskog prosjeka. Sporiji napredak može se pripisati prošloj političkoj situaciji, domovinskom ratu te kasnijem osnutku države što je iziskivalo određen vremenski period prelaska iz komunističkog uređenja zemlje u autonomno, demokratsko, te iz planskog gospodarstva u kapitalističko i liberalno, slobodne trgovine i tržišta.

Grafikon 7. KOFGI Hrvatske u odnosu na KOFGI Europe

2018: **Croatia**: 81.19 **Europe & Central ...**: 74.92

Croatia	Globalisation Index	Overall
Europe & Central Asia	Globalisation Index	Overall

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Što se tiče ostalih europskih zemalja izvan EU, većina ih je slabije pozicionirana osim Švicarske koja je na samom vrhu. Srbija, Crna Gora te Bosna i Hercegovina, zemlje su koje su slabije rangirane od ostalih europskih zemalja članica EU pa tako i Hrvatske.

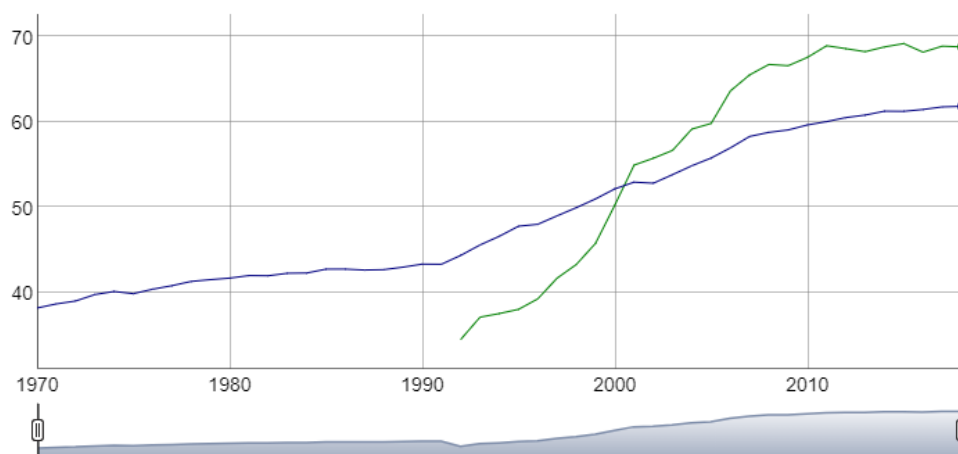
Tablica 3. Rang Bosne i Hercegovine na KOFGI listi 2018. godine

50 Iceland	71,91	50 Hong Kong SAR, China	70,25	50 Panama	76,78
51 Kuwait	71,86	51 Morocco	69,81	51 Argentina	76,70
52 Mexico	71,68	52 Malta	69,47	52 North Macedonia	75,89
53 Georgia	71,58	53 Vietnam	68,73	53 Ukraine	73,62
54 Costa Rica	71,49	54 Saudi Arabia	68,73	54 Turkey	73,32
55 Argentina	71,31	55 Lebanon	68,66	55 Russian Federation	73,08
56 Panama	71,07	56 Chile	68,40	56 Bosnia and Herzegovina	72,70
57 Montenegro	70,85	57 Turkey	67,81	57 Tunisia	72,54
58 Turkey	70,57	58 Brunei Darussalam	67,42	58 United Arab Emirates	72,14
59 Morocco	70,53	59 Uruguay	66,43	59 Armenia	71,88
60 South Africa	70,51	60 Egypt, Arab Rep	66,37	60 Jordan	71,84
61 North Macedonia	69,83	61 Georgia	66,14	61 Moldova	71,73
62 Bahrain	68,92	62 Belarus	66,03	62 Qatar	71,34
63 Peru	68,90	63 Argentina	65,92	63 Morocco	71,26
64 Bosnia and Herzegovina	68,78	64 Fiji	65,66	64 Montenegro	71,15
65 Tunisia	68,72	65 Panama	65,36	65 Azerbaijan	71,09
66 Armenia	68,42	66 Bosnia and Herzegovina	65,15	66 Dominican Republic	70,34
67 Moldova	68,34	67 Armenia	64,96	67 Egypt, Arab Rep	70,30
68 Egypt, Arab Rep	68,34	68 Moldova	64,96	68 Paraguay	69,84
69 Azerbaijan	67,76	69 Tunisia	64,90	69 El Salvador	69,50
70 Saudi Arabia	67,73	70 Philippines	64,79	70 South Africa	69,44
71 Lebanon	67,68	71 Kazakhstan	64,72	71 Trinidad and Tobago	69,34
72 Belarus	67,59	72 Mexico	64,59	72 Belarus	69,32
73 Hong Kong SAR, China	67,08	73 Azerbaijan	64,58	73 Brazil	69,19
74 Philippines	66,91	74 Costa Rica	64,21	74 Thailand	69,06

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Tablica 3. prikazuje kako je prema sveukupnom KOF indeksu globalizacije, Bosna i Hercegovina pozicionirana na 64.mjestu s rezultatom 68,78. Što se tiče ekonomske globalizacije postavljena je na 87.mjesto sa 61,04, kod socijalne globalizacije zauzima također 87.mjesto (70,53) te unutar političke globalizacije nalazi se na 70. mjestu (74,97). U usporedbi s ostalim europskim zemljama znatno je lošije pozicionirana, no s obzirom na 203 zemlje svijeta i dalje je to dobar rezultat.

Grafikon 8. KOFGI Bosne i Hercegovine u usporedbi sa svijetom

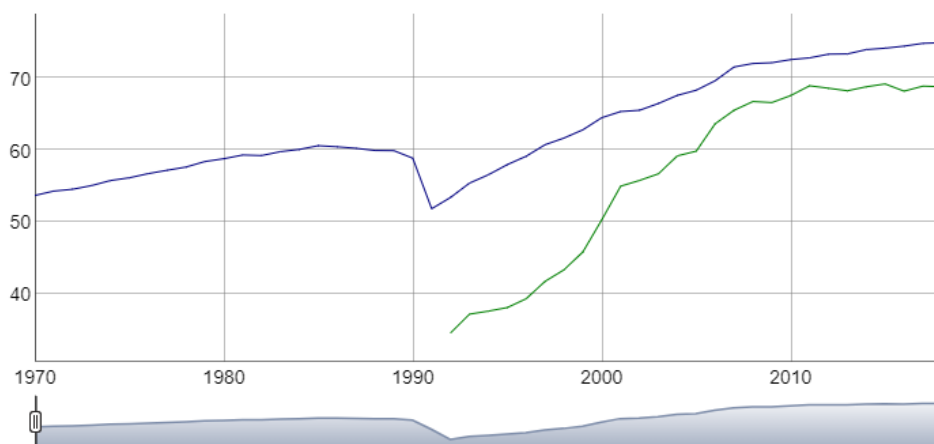
2018: **Bosnia and Herzegovina**... 68.78 **World**: 61.82

Bosnia and Herzegovina	Globalisation Index	Overall
World	Globalisation Index	Overall

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

U prikazanom Grafikonu 8. vidljivo je kako je Bosna i Hercegovina postepeno kroz razvoj svoje zemlje rasla prema globalizacijskim varijablama te također nakon 2000-ih, počela biti sve otvorenija prema svijetu. Trenutno se nalazi oko svjetskog prosjeka globaliziranosti.

Grafikon 9. KOF Bosne i Hercegovine u usporedbi s Europom

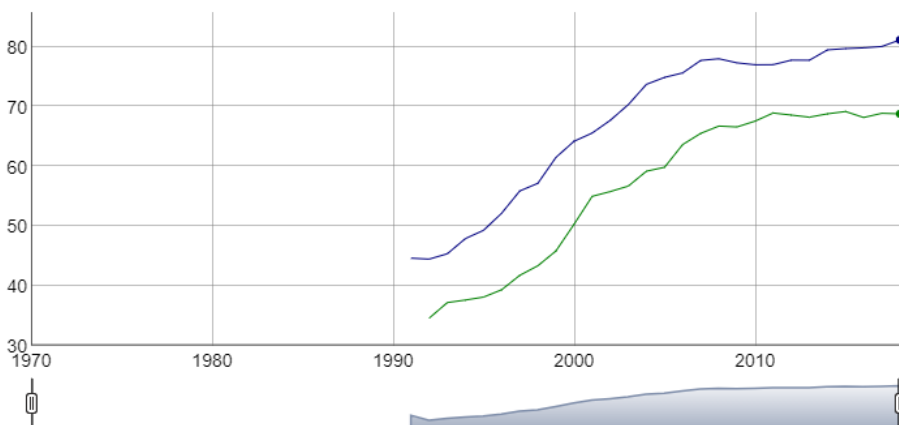

2018: **Bosnia and Herzegovina**: 68.78 **Europe & Central Asia**: 74.92

Bosnia and Herzegovina	Globalisation Index	Overall
Europe & Central Asia	Globalisation Index	Overall

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Grafikon 10. Usporedba KOFGI Hrvatske te KOFGI Bosne i Hercegovine

2018: **Bosnia and Herzegovina**: 68.78 **Croatia**: 81.19

Bosnia and Herzegovina	Globalisation Index	Overall
Croatia	Globalisation Index	Overall

Izvor: KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)

Što se tiče usporedbe europskog KOFGI-a te KOFGI-a BiH (Grafikon 9.), dolazi se do zaključka kako se Bosna i Hercegovina i dan danas nalazi ispod prosjeka europskog KOFGI-ja, što znači da je nešto manje globalizirana od prosječnih europskih zemalja te još uvijek ima prostora za napredak u svim segmentima.

Uspoređujući Hrvatsku te Bosnu i Hercegovinu (Grafikon 10.) uočava se slična putanja rasta KOFGI-ja, no Hrvatska prednjači sa svojim višim rezultatom te je ovo zapravo odraz njezine veće ekonomske, socijalne te političke globaliziranosti naspram susjedne joj zemlje.

Kroz provedenu analizu može se utvrditi da je KOF indeks globalizacije vrlo značajan pokazatelj koji svojim varijablama ukazuje na otvorenost neke zemlje prema svijetu i njezinoj cjelokupnoj integraciji raznih sfera i područja globaliziranosti. Iz same strukture KOFGI-ja, mogu se uočiti varijable koje bitno utječu i na poduzetnike i njihovo djelovanje te su mjerilo razvoja poduzetništva. Primjerice to su varijable iz podskupa financijske globalizacije, odnosno investicijske restrikcije prilikom stranih ulaganja te sami ugovori međunarodnih ulaganja. Zatim su tu bitne varijable informacijske globalizacije poput međunarodnih patenata te izvoza visoko tehnoloških proizvoda. Pa čak i broj IKEA trgovina te McDonalds-ovih restorana mogu bit mjerilo otvorenosti prema poduzetničkim ulaganjima. No tu je ključna i kulturološka globalizacija, odnosno njena pod dimenzija ljudski kapital kojim se mjeri broj školovanih ljudi spremnih za dodatna educiranja ili pak samo tržište rada.

No, dalo bi se zaključiti kako upravo sve varijable zajedno čine jedan neraskidivi niz uzročno-posljedičnih veza i impliciraju međusobnu zavisnost. Stoga, poduzetničko djelovanje svakako ovisi o koheziji svih komponenti zajedno, ne isključujući važnost socijalne, ekonomske, političke ili bilo koje druge vrste globaliziranosti koje zapravo u zajedničkoj ravnoteži omogućuju sve veći uspjeh u poduzetničkoj sferi.

Globalizacija je za ovaj indeks definirana kao proces stvaranja mreža veza među akterima na više kontinentalnih udaljenosti, posredovanih kroz različite tokove uključujući ljude, informacije i ideje, kapital i dobra. To je proces koji nagriza, odnosno ruši nacionalne granice, integrira nacionalna gospodarstva, kulture, tehnologije i upravljanja te stvara složene odnose međusobne ovisnosti.

Rane studije koje su koristile KOF indeks izvijestile su o korelaciji između globalizacije i nekoliko varijabli ishoda. Nedavno objavljene studije identificiraju uzročne učinke. Dokazi ukazuju na to da je globalizacija potaknula gospodarski rast, promicala ravnopravnost spolova i poboljšala ljudska prava. Štoviše, potaknula je aktivnosti koje dovode do blagostanja te je imala značajan učinak na interakciju na tržištu rada. Povećala je, međutim, nejednakost prihoda unutar zemlje. Posljedice globalizacije stoga su općenito mnogo povoljnije nego što se često pretpostavlja u javnim diskusijama.

3.2 Global Entrepreneurship Monitor (GEM)

Uz KOF indeks globaliziranosti, proučit će se još jedan bitan pokazatelj kojim se može ukazati na vezu između globalizacije i poduzetništva. Odnosno to je pokazatelj koji globalno mjeri poduzetničku aktivnost i segmente koji utječu na nju.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM) je konzorcij nacionalnih timova iz različitih zemalja, prvenstveno povezanih s vrhunskim akademskim institucijama, koji provodi anketno istraživanje o poduzetništvu u cijelom svijetu. GEM je jedini globalni izvor istraživanja koji podatke o poduzetništvu prikuplja izravno od individualnih poduzetnika. GEM-ovo istraživanje dijeli se na istraživanje populacije odraslih (APS – *Adult Population Survey*) koje pruža analizu karakteristika, motiva i ambicija pojedinaca koji započinju posao, kao i društvenih stavova prema poduzetništvu te na nacionalno istraživanje stručnjaka (NSZ) koje razmatra nacionalni kontekst u kojem pojedinci započinju poslovanje.

U brojkama GEM predstavlja:

- 22 godine podataka,
- 150.000+ intervjua godišnje,
- 100+ gospodarstava,
- 500+ stručnjaka za istraživanje poduzetništva,
- 300+ akademskih i istraživačkih institucija,
- 200+ financijskih institucija.

GEM je započeo sa svojim djelovanjem 1997. godine kao zajednički projekt između Babson Collegea (SAD) i London Business School (UK). Konzorcij je postao najbogatiji izvor informacija o poduzetništvu, objavljujući niz globalnih i nacionalnih izvješća na godišnjoj razini. Aktivno se i dosljedno mjere te ocjenjuju razine poduzetničke aktivnosti od 1999. U tom je razdoblju više od 120 gospodarstava bilo je uključeno u istraživanje te je intervjuirano preko tri milijuna pojedinaca. Trenutna tekuća istraživanja nikada nisu bila relevantnija nego danas usred globalne pandemije. Premda je iz istraživanja GEM-a evidentno da je poduzetništvo zbog izvanrednih okolnosti pandemije diljem svijeta projurilo po vrlo turbulentnom valu, prava vrijednost istraživanja je na regionalnoj ili nacionalnoj razini.

GEM već kroz 22 godine daje okvirnu sliku o cjelokupnoj poduzetničkoj aktivnosti, odnosno pod kakvim je utjecajem tijekom dobrih, ali i tijekom izazovnih vremena u globalnoj ekonomiji. Nakon velike recesije 2007.-2008., GEM-ova istraživanja su kreatorima politika dala vrijedna saznanja o tome kako najbolje potaknuti poduzetništvo te još jednom potaknuti rast i spasiti prosperitet vlastitih gospodarstava. Svijet se trenutno nalazi u jedinstvenoj točki naše povijesti gdje je bilo potrebno istražiti i pokazati kako je na poduzetništvo utjecala COVID-19 pandemija kao jedan od najizazovnijih događaja u našim životima u posljednje vrijeme.

3.2.1 GEM (2020./2021.) – osvrt o utjecaju korona krize na globalnu poduzetničku aktivnost

Svijet se trenutno nalazi u zahvatu razorne pandemije COVID-19 koja izaziva brzo šireće negativne zdravstvene, društvene i ekonomske posljedice. Postoji hitna potreba za pažljivom, mjerodavnom i na dokazima utemeljenoj procjeni utjecaja pandemije na razine poduzetničke aktivnosti u cijelom svijetu kao i na stavove te ambicije poduzetnika. Novo globalno izvješće GEM-a za razdoblje 2020./2021. koncentriralo je svoje istraživanje na utjecaj i posljedice aktualne pandemije te kako se razine poduzetničke motivacije i aktivnosti trenutno bitno razlikuju i variraju u cijelom svijetu. Time daje prvu svjetsku procjenu utjecaja COVID-19 na razine poduzetničkog djelovanja, utemeljenu na dosadašnjim istraženim i prikupljenim podacima i dokazima.

U uvodnom predgovoru izvješća predsjednik uprave Niels Bosma, ističe kako je s prvim valom pandemije, odnosno prvim svjetskim lockdownom došlo do najtežih posljedica za poduzeća i njihove zaposlenike. Mnoga gospodarstva našla su se u bezizlaznim situacijama, mnoge vlade pokušale su spasiti svoje ekonomije s paketima pomoći, odnosno raznim olakšicama i potporama, no dosta zemalja nije bilo u situaciji učiniti isto. U nekim gospodarstvima plaće su se i dalje mogle isplaćivati, dok su se u drugima mnogi morali prilagoditi i pronaći alternativna, kreativna rješenja.

Lockdown valovi bitno su utjecali na aktivnosti mnogih poduzetnika diljem svijeta. Moglo bi se reći kako poduzetnici tvore ljepilo koje drži društva zajedno, odnosno povezuju različita društva i gospodarstva kroz svoje djelovanje neovisno o vremenu ili mjestu djelovanja. COVID-19 narušio je tu ravnotežu, tržišta i pravila igre su se promijenila te se traga za novim rješenjima za izazove s kojima se gospodarstva suočavaju. Sve je veća potreba za novim izumima te inovacijama koje se trebaju testirati na tržištu i možda neće isprve doživjeti uspjeh, no konstantnim prilagođavanjem doći će se do verzije koje mogu biti uspješne u dugoročnom kontekstu. Stoga je za institucije ključan zadatak ne samo udovoljiti potrebi održavanja postojećih poduzeća na životu, nego također nastaviti njegovati plodno tlo za poduzetništvo, nove poduzetnike na poslovnoj sceni te na taj način održati povezanost s drugim gospodarstvima. Ključno je podržavati i otkriti nove mogućnosti te zaštititi poslove u budućnosti. U tom kontekstu i sa spoznajom da je uspjeh nove, drukčije ere poduzetništva teško predvidjeti, potrebno je stalno pratiti te utjecati na stvaranje poduzetničke percepcije, stavova i aktivnosti diljem svijeta.

Prema GEM istraživanju 2020./2021. u većini zemalja diljem svijeta 2020. godine bilo je više ljudi koji su poznavali nekoga tko je bio primoran obustaviti svoj posao nego onih koji su ga uspješno započeli. Među odraslim osobama (u dobi od 18 do 64 godine) iz 43 gospodarstva koja su sudjelovala u GEM-ovoj Anketi o odrasloj populaciji (APS) tijekom ljeta 2020. godine, 43% je znalo nekoga tko je prekinuo posao 2020. godine zbog pandemije, dok je 25% poznavalo nekoga tko je započeo posao usred pandemije. Što govori o poražavajućoj statistici koju je uzrokovala pandemijska kriza koja se globalno vrlo brzo proširila te utjecala na stagnaciju u svim granama gospodarstva pa tako i u poduzetništvu.

Anketa se provela na ukupno 135.942 ispitanika s vrlo različitim stopama sudjelovanja među gospodarstvima. Među mnogim primjerima ističu se sljedeći; najveća stopa je zabilježena u Indoneziji gdje 72% odraslih poznaje nekoga tko je prekinuo posao zbog pandemije, u usporedbi sa najnižom stopom, samo 16% odraslih na Tajvanu. U Sjedinjenim Državama 22% poznaje nekoga tko je započeo posao zbog pandemije, dok 42% poznaje nekoga tko je zaustavio posao.

"Zbog COVID-19 situacije, tržište i pravila igre su se znatno promijenila, a poduzetnici će morati naučiti kako dolaziti do novih rješenja za izazove s kojima se svijet suočava", rekao je Niels Bosma, predsjednik Uprave GEM-a. "Ovi podaci naglašavaju zašto je od ključne važnosti da se vlade ne samo usredotoče na održavanje postojećih poduzeća, već i njeguju plodno tlo za novo poduzetništvo koje može zaštititi radna mjesta u budućnosti."²⁴

Jedna od ključnih mjera GEM-a je razina ukupne poduzetničke aktivnosti u ranoj fazi (TEA): postotak odraslih osoba aktivno uključenih u pokretanje ili vođenje novog poduzetničkog posla. Do kolovoza 2020. godine stope poduzetničkih aktivnosti u ranoj fazi nisu se značajno promijenile u odnosu na 2019. u većini gospodarstava svijeta, međutim, došlo je do značajnog smanjenja uspostavljenog poslovanja (poduzeća koja posluju više od 42 mjeseca), što ukazuje na negativne posljedice tijekom prvih šest mjeseci pandemije. Ovaj podatak zapravo ukazuje na poteškoće s kojima su se nova poduzeća morala suočavati pri prelasku na sljedeću razinu razvoja tijekom prvih šest mjeseci pandemije.

"Pad stope vlasništva nad poslovnim subjektima zabrinjavajuć je i ukazuje na smanjenje mogućnosti zapošljavanja prema dolje", rekao je profesor Stephen Hill, vodeći autor Globalnog izvješća. "Utemeljena poduzeća osiguravaju stabilne dugoročne poslove, a nova poduzeća bitna su jer će stvoriti održiva radna mjesta, ali uglavnom u budućnosti. Međutim, zbog posljedica pandemije, ekonomijama je

²⁴ N.Bosma, S.Hill: *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*, Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, Regents Park, London NW1 4SA, UK (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 15.07.2021.)

potrebno više radnih mjesta ovdje i sada, kao i osiguranost radnih mjesta za daljnji razvoj. "²⁵

Pandemija dovodi do masovnih otpuštanja radnih mjesta i zatvaranja poduzeća u mnogim zemljama. Podaci istraživanja GEM-a velikom većinom ukazuju na to da je prihod kućanstva doživio značajan udarac u cijelom svijetu.

Poduzetnici su po prirodi dobri u pronalaženju prilika, a zauzvrat bi trebali biti otporni te znati se izboriti sa lošim situacijama. Od 43 proučena gospodarstva, devet je njih u kojima se više od polovice onih koji započinju ili vode novi posao slažu da je pandemija dovela do novih mogućnosti koje su mogli iskoristiti u pozitivnom unaprjeđujućem kontekstu.

GEM je u ovom izvješću također istražio što motivira poduzetnike. Uočeno je da je većina poduzetničkog stanovništva iz Europe, Sjeverne Amerike, Latinske Amerike i Kariba bila motivirana za stvaranje poslovanja koje bi stvorilo promjene u svijetu koje su danas prijeko potrebne. To bi dovelo do potencijalnih globalnih pomaka prema stvaranju ciljanih tvrtki koje dodaju vrijednost društvu i rješavaju neke od najvećih svjetskih izazova.

Većina poduzetničkog stanovništva iz srednje, istočne Azije, Bliskog istoka i Afrike bila je pak motivirana za stvaranje poduzeća za izgradnju bogatstva ili većih prihoda. Općenito, većina poduzetničkog stanovništva svijeta bila je motivirana za stvaranjem poslova za život jer je opstanak poslova, zahvaljujući pandemiji sve više dobivao na važnosti.

Aktualno izvješće također sadrži GEM-ov Nacionalni indeks konteksta poduzetništva (GEM NECI). Indeks mjeri 12 uvjeta poduzetničkog okruženja (EFC) koji čine kontekst u kojem se poduzetnička aktivnost odvija u nekoj zemlji. U posljednjem rangiranju, Indonezija, Nizozemska i Tajvan zauzimaju prva tri mjesta. Rezultati Indeksa konteksta (NECI) ukazuju nato da su europski, američki i latinoamerički poduzetnici pretrpjeli znatnu štetu negativnog utjecaja pandemije na njihove ekonomije dok je azijsko tržište

²⁵ N.Bosma, S.Hill: *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*, Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, Regents Park, London NW1 4SA, UK (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 15.07.2021.)

u cjelini osjetilo pozitivniji utjecaj jer su zahvaljujući pandemiji i globalizaciji postali još važniji dobavljači bitnih proizvoda i tehnologija u svijetu.

Sveukupno, podaci izvješća temelje se na intervjuima i anketama s gotovo 140.000 odraslih osoba te poduzetnika iz 46 gospodarstava, uključujući i APS i Nacionalno istraživanje stručnjaka.

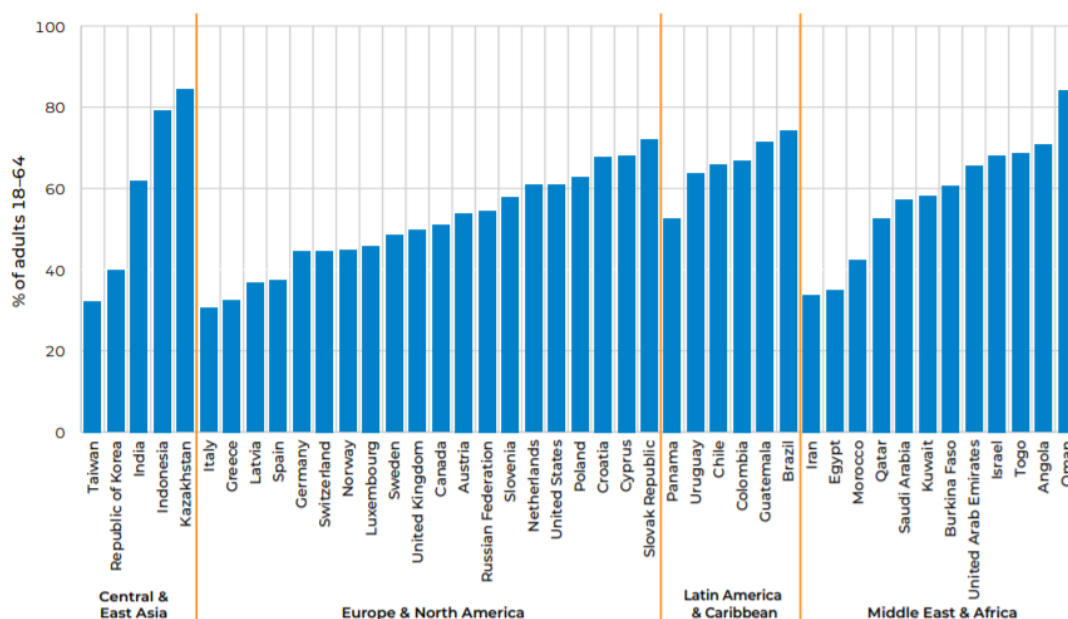
Iz srednje i istočne Azije, ekonomije koje su ispitivane su Indija, Indonezija, Japan, Kazahstan, Republika Koreja i Tajvan. S Bliskog istoka i Afrike, gospodarstva su Angola, Burkina Faso, Egipat, Iran, Izrael, Kuvajt, Maroko, Oman, Katar, Saudijska Arabija, Togo i Ujedinjeni Arapski Emirati. Od zemalja Latinske Amerike i Kariba, gospodarstva su Brazil, Kolumbija, Čile, Gvatemala, Meksiko, Panama, Portoriko i Urugvaj. Iz Europe i Sjeverne Amerike gospodarstva su: Austrija, Kanada, Hrvatska, Cipar, Njemačka, Grčka, Italija, Latvija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Poljska, Ruska Federacija, Slovačka Republika, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Države.

Globalno izvješće bavilo se glavnim pitanjima poput:

- Postoji li još uvijek rodna razlika u poduzetničkoj aktivnosti?
- Je li pandemija različito utjecala na mlađe i starije poduzetnike?
- Kako postignuće obrazovanja utječe na poduzetništvo?

U nastavku su istaknuti grafički prikazi koji predstavljaju široku obradu podataka u svim gospodarstvima svijeta baveći se različitim aspektima i pitanjima vezanim uz poduzetničku aktivnost, ali naravno i poveznicu s pandemijom te globaliziranim svijetom.

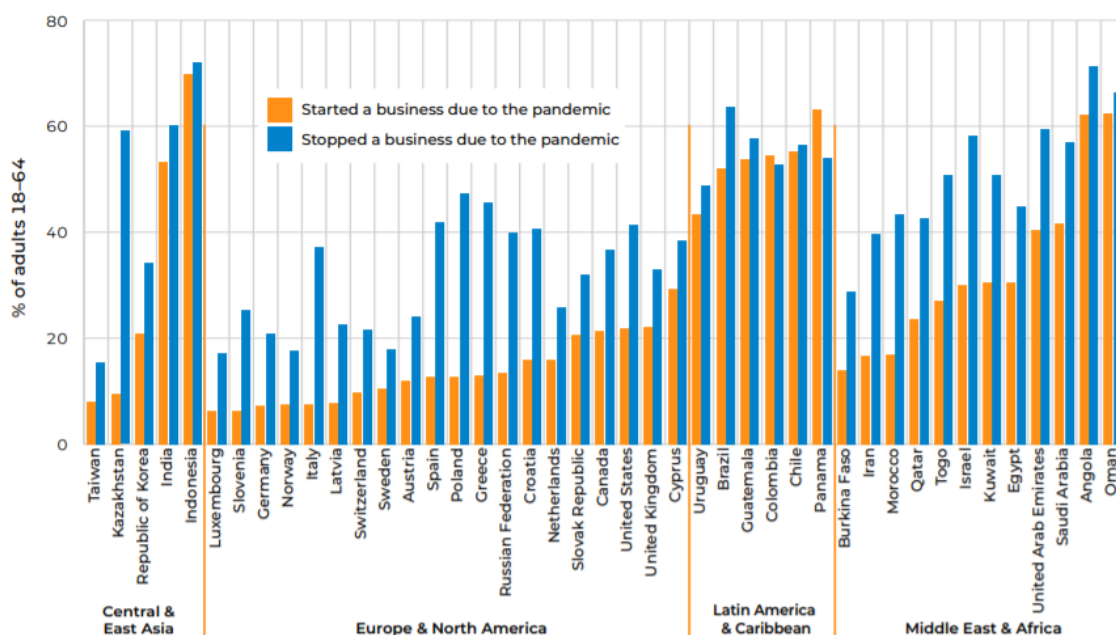
Grafikon 11. Postotak odraslih koji poznaju nekoga tko je u zadnje dvije godine pokrenuo vlastiti posao (2019. i 2020. godine)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Grafikon 11. prikazuje u istraženim svjetskim gospodarstvima postotak odraslih koji osobno poznaju nekoga tko je započeo posao u protekle dvije godine. Na Bliskom istoku i u Africi, osobno poznavanje poduzetnika u rasponu je od jedne do tri odrasle osobe, dok se u Iranu brojka kreće na više od četiri. Slična je varijacija u središnjoj i istočnoj Aziji, gdje se brojka kreće od jedne do tri osobe, u Tajvanu na više od četiri, a do pet u Kazahstanu. Manje varijacije vidljive su u Latinskoj Americi i Karibima, gdje rezultati prikazuju od jedne do dvije osobe u Panami, a tri do četiri u Brazilu. Što se Europe tiče, samo tri od 10 odraslih osoba unutar Italije osobno poznaje nekoga tko je započeo poslovanje u posljednje dvije godine, u usporedbi s više nego sedam od 10 u Slovačkoj Republici. U Hrvatskoj se brojka kreće oko sedam.

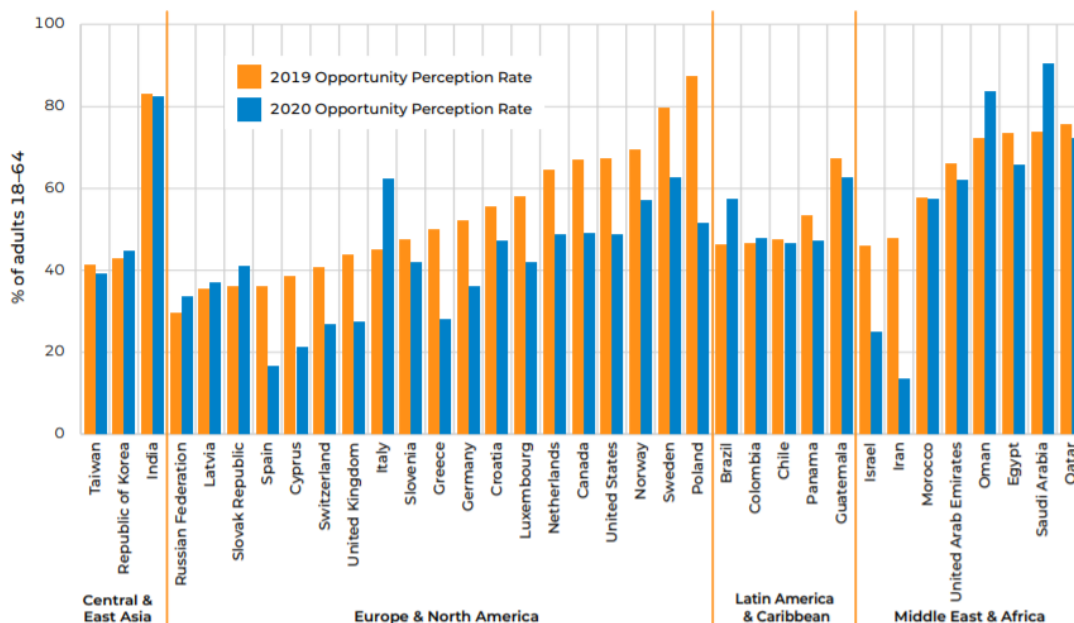
Grafikon 12. Postotak odraslih koji poznaju nekog tko je započeo ili zaustavio poslovanje zbog pandemije (2020. godina)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

U Grafikonu 12. drugi (plavi) stupac predstavlja udio odraslih koji poznaju nekoga tko je prekinuo posao zbog pandemije. Ove razine su općenito više u usporedbi s narančastim stupcem koji predstavlja postotak onih koji su započeli posao zbog pandemije, zapravo radi se samo o dvjema ekonomijama gdje je situacija suprotna odnosno gdje veći postotak onih koji su započeli posao uslijed pandemije, a to su Panama i Kolumbija. U 15 gospodarstava izvan Europe i Sjeverne Amerike, više od polovice odraslih poznaju nekoga tko je zaustavio poslovanje zbog pandemije, a brojka je dosegla više od sedam od 10 odraslih osoba u Angoli i Indoneziji. Nasuprot tome, manje od polovice odraslih osoba u svakom gospodarstvu Europe i Sjeverne Amerike poznaje nekoga tko je prekinuo posao uslijed posljedica pandemije. Unutar Europe i Sjeverne Amerike, 15 od 20 gospodarstava ima omjer više od dva prema jedan, s najvišim u Italiji, Poljskoj i Grčkoj. U Italiji je kod odraslih osoba gotovo pet puta veća vjerojatnost da poznaje nekog tko je prestao s poslom zbog pandemije za razliku od pokretanja posla.

Grafikon 13. Percepcija dobrih prilika za pokretanje poduzetničkih poslova (usporedba 2019. i 2020.)

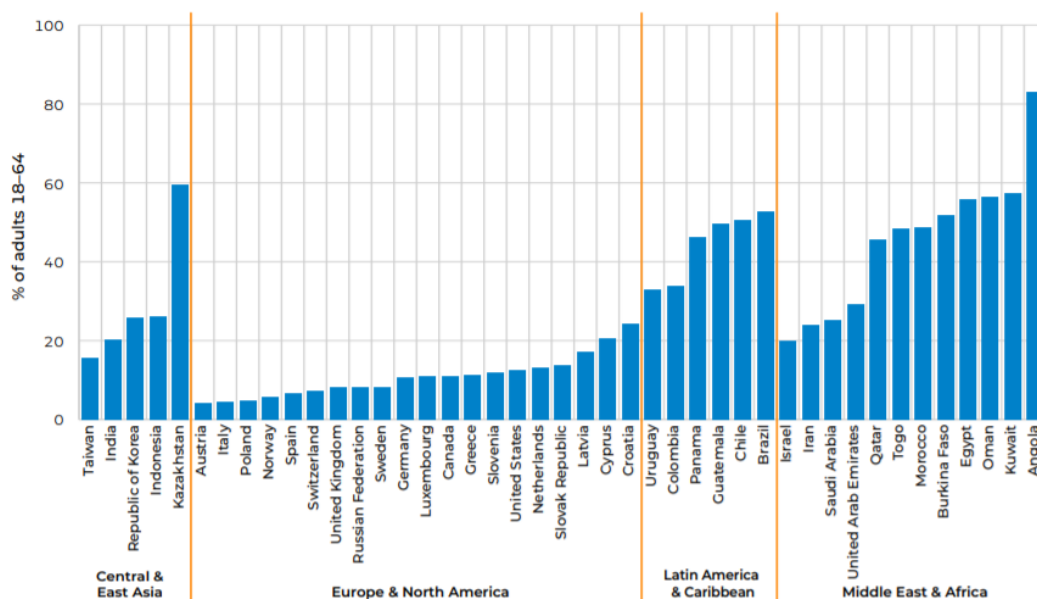

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Grafikonom 13. uspoređeni su rezultati istraživanja odraslih o percepciji dobrih prilika za pokretanje poslova u njihovim zemljama. Uspoređene su 2019. (narančasti stupac) i 2020. (plavi stupac) godina te se može zaključiti kako je većinom manja stopa pozitivne percepcije u cijelom svijetu ipak 2020. godine u odnosu na 2019. Najpozitivniju percepciju prilika za 2020. godinu bilježe Italija, Saudijska Arabija te Brazil.

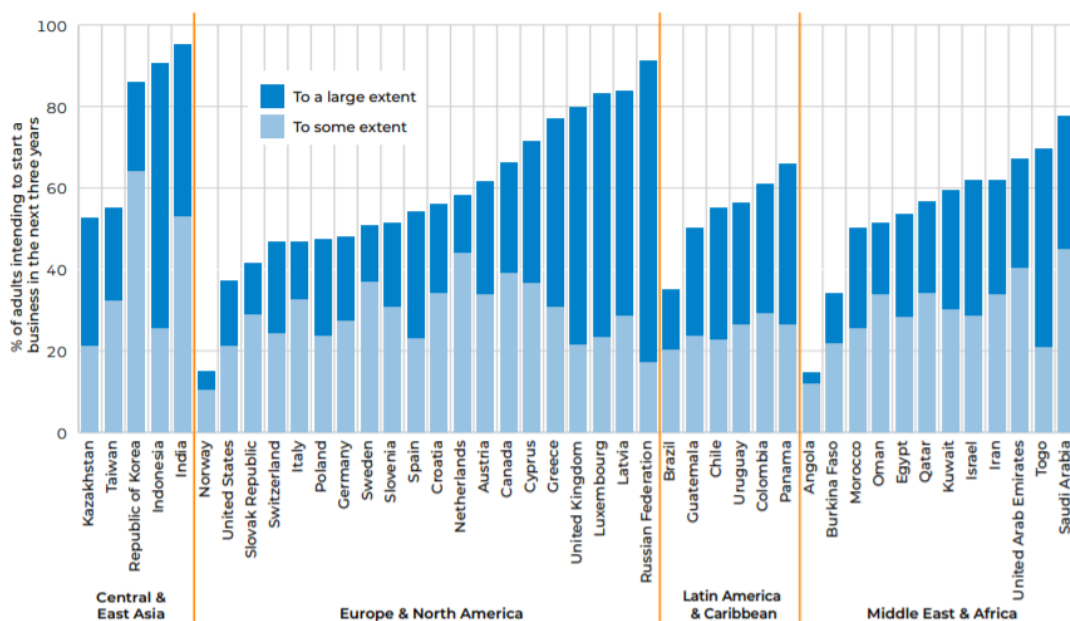
Grafikoni 14. i 15. međusobno se nadopunjuju. U Grafikonu 14. prikazan je udio odraslih koji se namjeravaju baviti nekim poduzetničkim poslom u iduće tri godine, dok je u Grafikonu 15. prikazano u kojoj mjeri na ta očekivanja i te odluke utječe trenutna globalna pandemija. Za pet gospodarstva, čini se da je pandemija imala mali utjecaj na namjeru pokretanja posla, što označava od dvije do pet osoba u Angoli, Burkini Faso, Brazilu, Norveškoj te SAD-u. Nadalje, za 32 od 43 gospodarstva, više od polovice odraslih izvijestili su da je pandemija utjecala na njihovu namjeru pokretanja posla, a ponajviše u Indiji, Indoneziji i Ruskoj Federaciji (devet od 10 odraslih osoba). Taj bi utjecaj mogao odraziti nove mogućnosti i na taj način odgovoriti na probleme pandemije ili pak u suprotnom smanjiti poduzetničke aktivnosti i izgleda za zapošljavanje.

Grafikon 14. Postotak o pokretanju poduzetničkog posla u iduće tri godine (početna 2020.)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

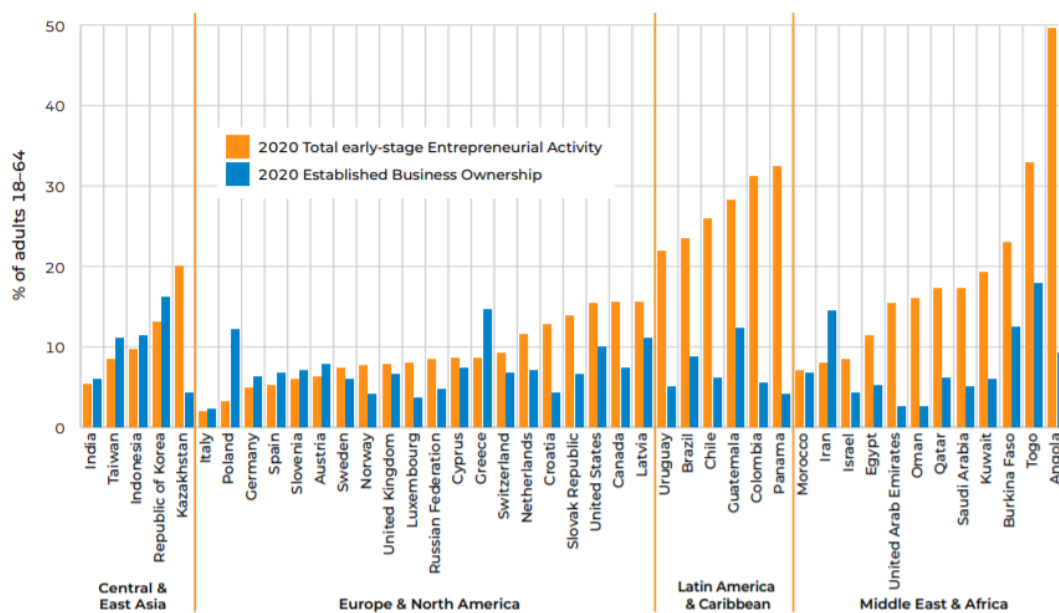
Grafikon 15. Postotak utjecaja pandemije na odluku o pokretanju posla u iduće tri godine (početna 2020. godina)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Svi do sad prikazani grafovi pružili su ključne uvide o uglavnom negativnom utjecaju pandemije na stavove, očekivanja te namjere budućih poduzetnika. Pokazala se značajna raznolikost u tim utjecajima između globalnih ekonomija. Ta raznolikost može biti povezana s kontekstom podrška ili pak nedostatka potpora u ublažavanju ekonomskih utjecaja pandemije u različitim gospodarstvima.

Grafikon 16. Postotak sveukupne poduzetničke aktivnosti u ranoj fazi u usporedbi s već uspostavljenim poslovnim vlasništva (tvrtkama) 2020. godine

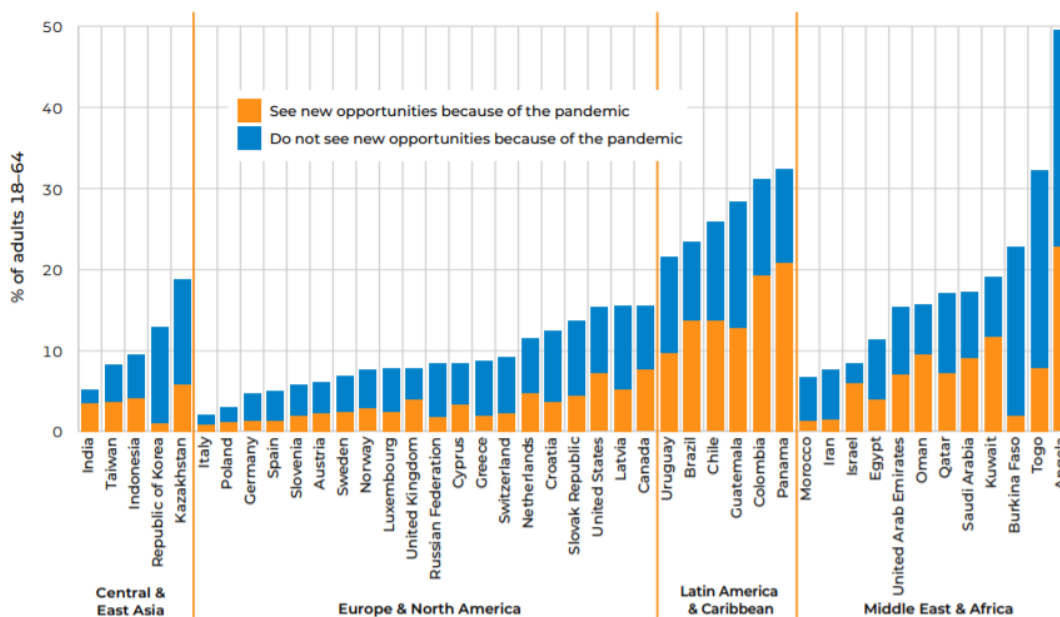
Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Pokretanje novog posla i ulazak u svijet poduzetništva nije nimalo jednostavan, ali isto tako nije lako niti dugoročno održati posao uspješnim, a ovim grafom dokazano je kako u 2020. godini mnoge globalne tvrtke nisu uspjele održati taj prijelaz. Utemeljeni i etablirani poslovi su vrlo važni u svakoj ekonomiji jer osim što osiguravanju stabilna radna mjesta, svojim pozitivnim poslovanjem i prihodom, nastavljaju pružati svoje usluge ili proizvoditi proizvode koje ljudi potražuju. Grafikon 16. pokazuje da je razina etabliranih biznisa niža u 43 globalna gospodarstva za razliku od razine tek pokretačkih poslova. Visoki udio onih koji započinju nove poslove u odnosu na one koji vode i održavaju etablirane poslove, može ukazivati na dinamično i rastuće gospodarstvo koje će jednog dana postati etablirano ili pak može u suprotnom ukazivati na teškoće održavanja poslova uspješnim. Međutim, kod manje rezultirajućeg nižeg omjera novih u odnosu na osnovana poduzeća može se ukazati na poteškoće u pokretanju posla u

tim gospodarstvima te prisutnost problema u prelasku na tržište već utemeljenih poduzeća ili se pak radi o nižim poticajima za pokretanje posla, ali većoj podršci za održavanje poslovanja.

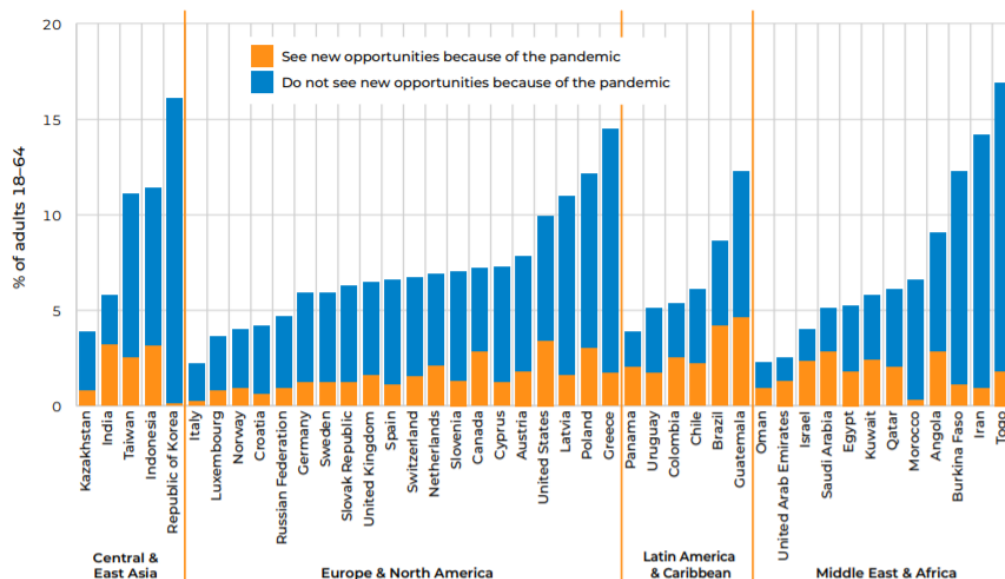
Tijekom istraživanja su obje skupine, i oni koji pokreću ili vode novi posao, i oni koji posjeduju i upravljaju etablirani posao, postavljene pred pitanja o posljedicama pandemije. Odnosno, oni koji su započeli ili vodili novi posao bili su upitani slažu li se ili ne s izjavom „Pandemija korona virusa pružila je nove mogućnosti koje želite iskoristiti u svom poslu ”, dok je za već uspostavljene biznise, vlasnicima poduzeća predstavljena slična izjava: „Pandemija korona virusa je dovela do novih poslovnih prilika koje se trenutno koriste u poslovanju“. Rezultati odgovora na ova pitanja prikazani su u Grafikonima 17. i 18.

Grafikon 17. Postotak odraslih u ranoj fazi poduzetničkog poslovanja koji vide/ ne vide nove poslovne mogućnosti uzrokovane pandemijom (2020. god)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Grafikon 18. Postotak odraslih s etabliranim poduzećima koji vide / ne vide nove poslovne mogućnosti uzrokovane pandemijom (2020. god.)

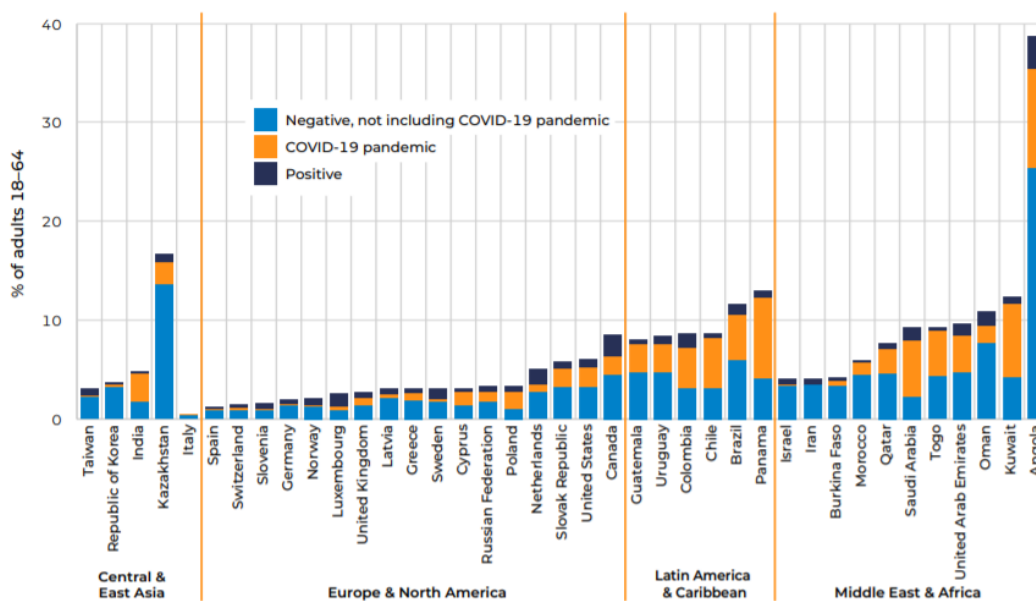

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report

(<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 20.07.2021.)

Generalno može se zaključiti kako većina odraslih iz obje skupine ne vidi poslovne prilike uzrokovane pandemijom, dok oni koji vide većinom spadaju u skupinu tek započetih poduzetničkih poslova.

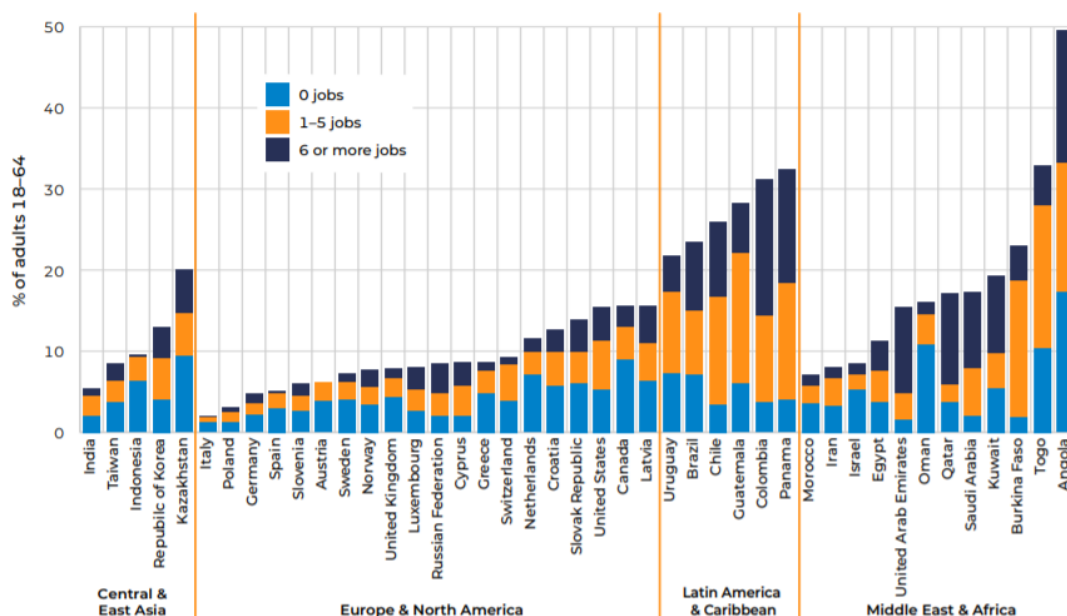
Grafikon 19. Razlozi prekida poslovanja u 2020. godini

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report
(<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

U Grafikonu 19. prikazani su omjeri razloga prekida poslovanja u globalnim poduzećima diljem svijeta te se može zaključiti kako se zbog pandemije svakako oštro povećala stopa izlazaka iz poslovanja, no uz nju još uvijek prevladavaju i ostali negativni razlozi koji ne uključuju globalne posljedice pandemije.

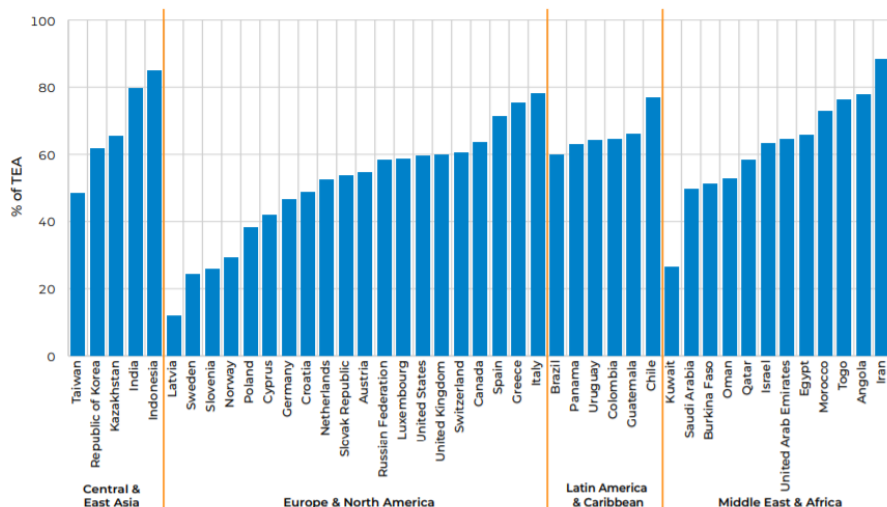
Grafikon 20. Očekivani omjeri broja poslova koje će poduzetnički poduhvati omogućiti u narednih 5 godina (početna 2020. godina)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

Grafikonom 20. dobiva se šira slika o današnjim poduzetnicima te opsegu njihovog poduzetničkog poslovanja, odnosno koliko radnih mjesta osiguravaju te utječu na taj način svjesno ili nesvjesno na veliko globalno pitanje o nezaposlenosti. U posljednje vrijeme velik je broj poduzetnika koji djeluju samostalno te su samozaposleni. To se može pripisati globalnom trendu samostalnog rada od kuće te sve većoj pojavi poslova koji se odvijaju preko društvenih mreža i otvaraju nove mogućnosti poput poslova tzv. „influencera“ koji svojim marketinškim i promidžbenim djelovanjem utječu na stavove, odluke i inspiracije kod ostalih ljudi. No, većina gospodarstava iznosi rezultate da kada govore o velikim poduzetničkim poduzećima, tu je naravno očekivan veći broj zaposlenih te se radi o stvaranju većeg broja radnih mjesta.

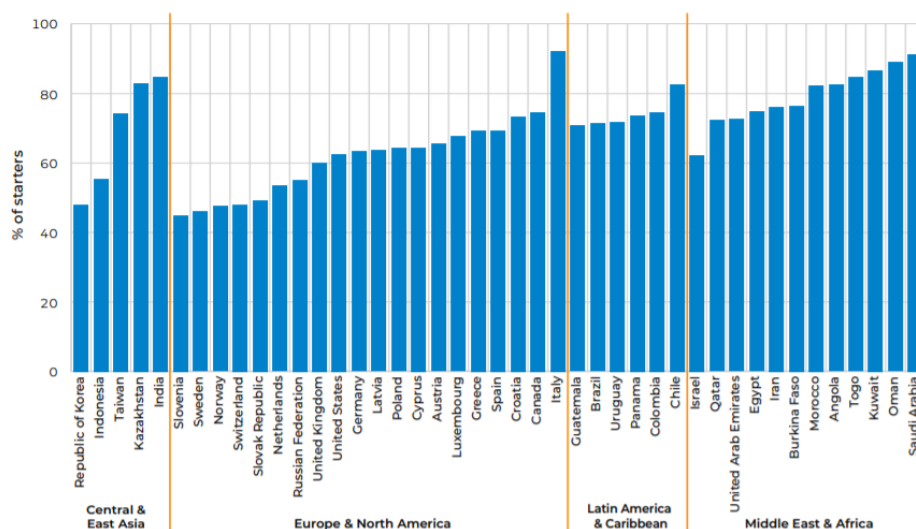
Grafikon 21. Postotak poduzetnika koji smatraju pokretanje poslova teže nego prošle godine (rezultati iz 2020. u odnosu na 2019.)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

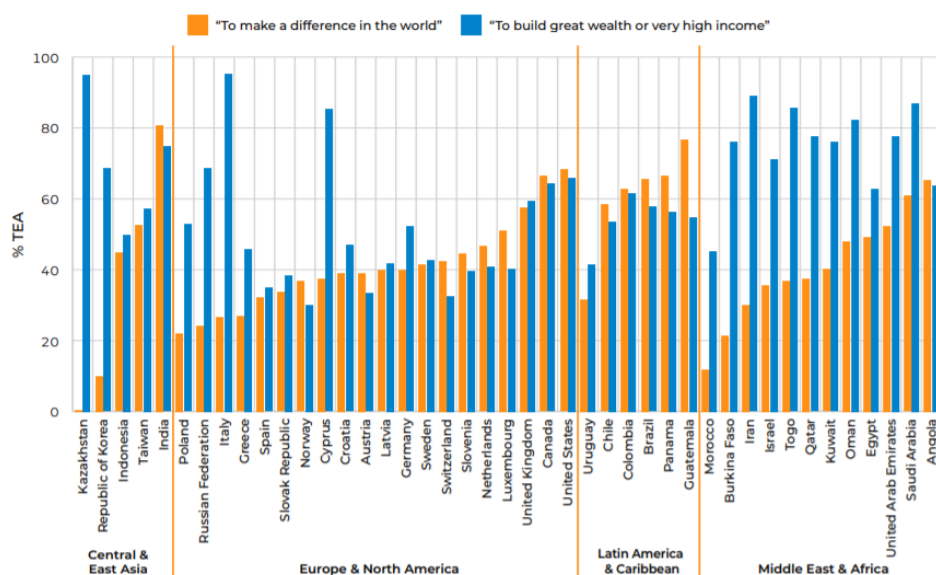
Grafikoni 21. i 22. ukazuju na to kako velika većina poduzetnika u svim zemljama svijeta smatra da je pokretanje posla u odnosu na prijašnju (2019. godinu) puno teže i zahtjevnije. Osim toga, većina se slaže kako je pandemija uveliko utjecala na cjelokupnu operabilnost poslovanja.

Grafikon 22. Postotak poduzetnika koji pokreću posao te se slažu da je pandemija dovela do manje operabilnosti poslovanja (razdoblje 2020. godine)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

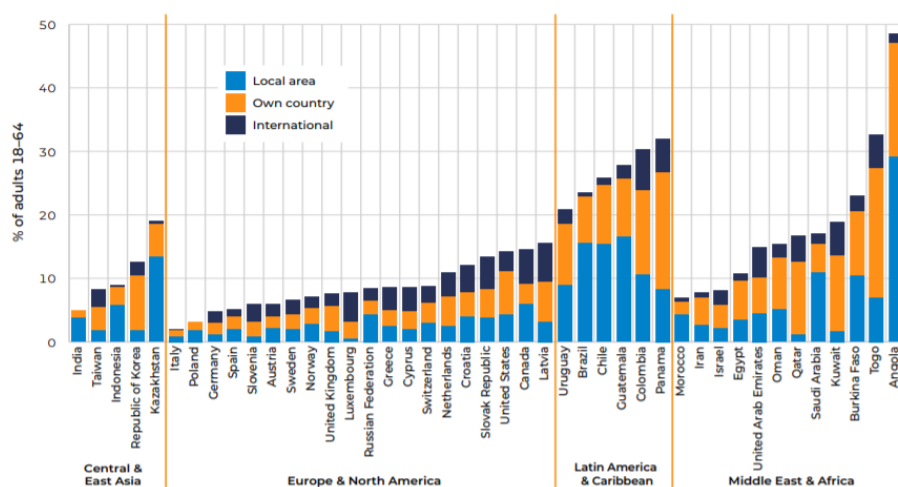
Grafikon 23. Razlozi pokretanja poslovanja (u 2020. godini)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

Grafikon 23. pokazuje nam kako u dosta svjetskih ekonomija, poduzetnici pokreću poslove kako bi doprinijeli dobrobiti društva, raznolikosti i pozitivnoj promjeni. Dok, naravno i dalje ima onih ekonomija čiji se poduzetnici više baziraju na neizbježnom stvaranju profita i bogatstva koji su omogućeni zahvaljujući globalnim svjetskim prilikama.

Grafikon 24. Lokacijski raspon kupaca kod početnih poduzetničkih poduhvata (2020. godina)

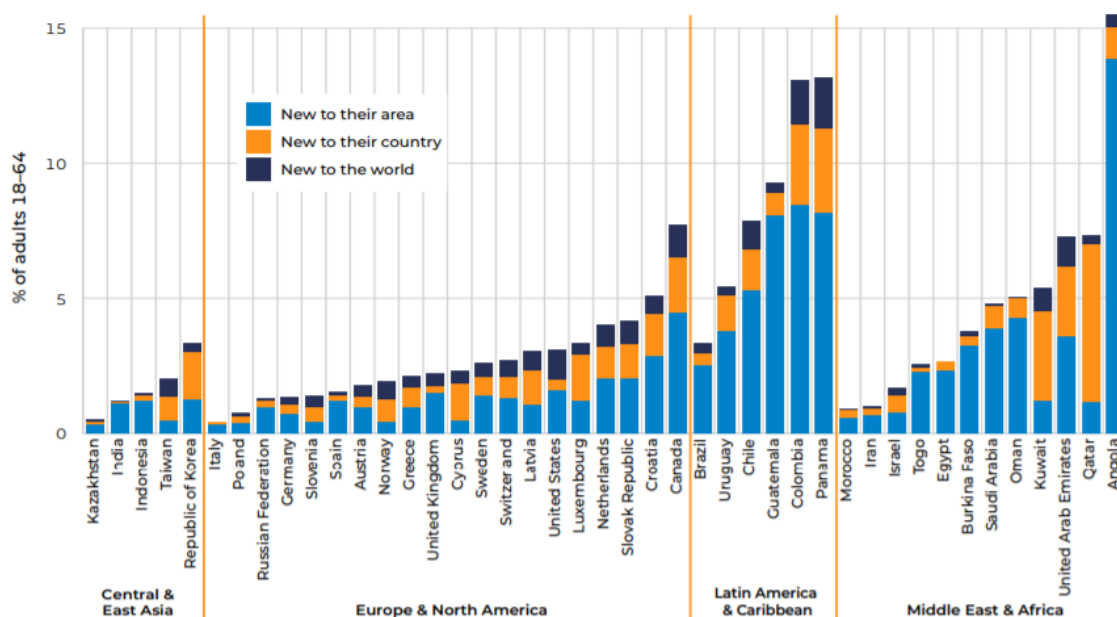

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

Većina početnih poduzetničkih poduhvata u većini gospodarstava svoje kupce ostvaruje na lokalnoj regionalnoj razini, a nešto manje izvan zemlje. Naravno, tek kroz godine razvoja poslovanja očekuje se i porast kupaca na globalnoj internacionalnoj razini.

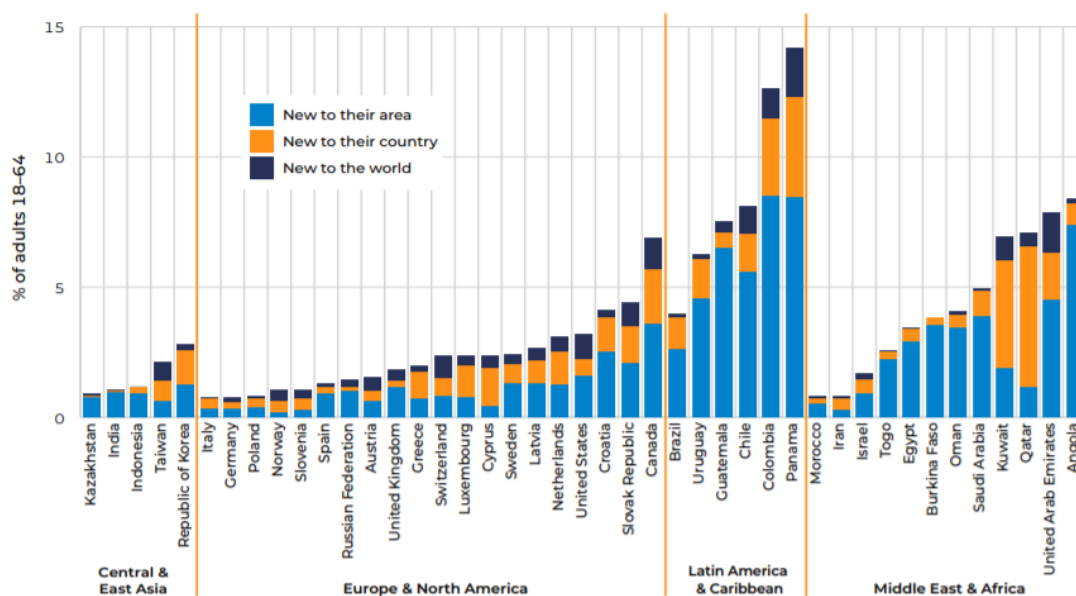
Na idućim Grafikonima (25. i 26.) prikazano je koliki su postotci noviteta (novo na lokalnoj razini, novo u državi, novo u cijelom svijetu) prema kojima odrasli koji započinju svoj biznis plasiraju svoje proizvode/usluge te koriste tehnologiju koja je manje ili više poznata na tim određenim razinama. Iz prikaza grafikona zaključuje se kako su se današnji poduzetnici više koncentrirali na stvaranje noviteta unutar svojih lokalnih sredina što se može pripisati na neki način i utjecaju pandemije koja je dovela do sve veće koncentracije djelovanja na lokalnim prostorima i unutar vlastite zemlje kako bi se poboljšalo nacionalno gospodarsko stanje. Također vidljiva je slična rezultanta i sa tehnologijom, koja nije toliko nova u svijetu koliko je na regionalnim nivoima. To se može pripisati utjecaju globalizacije jer u današnje vrijeme teško je izmisliti nešto potpuno nepoznato svijetu, ali s druge strane, svjetski globalni noviteti mogu se predstaviti ili koristiti u zemljama koje nisu bile upoznate s njima prije.

Grafikon 25. Postotak poduzetnika čiji proizvodi/usluge predstavljaju novitete na različitim prostornim razinama (2020. godina)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

Grafikon 26. Postotak poduzetnika čije tehnologije predstavljaju novitete na različitim prostornim razinama (2020. godina)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 24.07.2021.)

Ovogodišnje tekuće istraživanje nikada nije bilo relevantnije nego danas. Samom činjenicom da dosljedna GEM-ova istraživanja tijekom više od dva desetljeća kreiraju neusporedivu bazu dokaza i podataka, može se sa sigurnošću tvrditi da su pružila vrlo preciznu, odmjerenu i pouzdanu procjenu utjecaja aktualne pandemije na poduzetničke stavove, motivaciju i aktivnosti. Također proučila se učinkovitost mjera kojima su donositelji politika uspostavili podršku poduzetničkom poslovanju širom svijeta.

U ovom izvješću, poduzetništvo koje se definira kao proces pokretanja i vođenja novih poslova, od primarne je važnosti. Uostalom, u nekakvoj logičnoj računici ekonomske krize, poduzetnička aktivnost će potaknuti oporavak gospodarstva (kao što je to i učinila nakon financijske krize 2008.). Doista, moglo bi se reći da se svijet još uvijek oporavlja od prijašnje velike ekonomske krize kada se pojavio novi problem, COVID-19. Oporavak koji bi trebao uslijediti nakon pandemije mora pružiti nove mogućnosti drugačijeg načina života i rada, kao i nov način razmišljanja o inovacijama i ulozi poduzetništva. Na taj način povećava se uključenost u oporavak gospodarstva,

smanjuje se siromaštvo i prihvaća održivi gospodarski razvoj koji pospješuje budućnost.

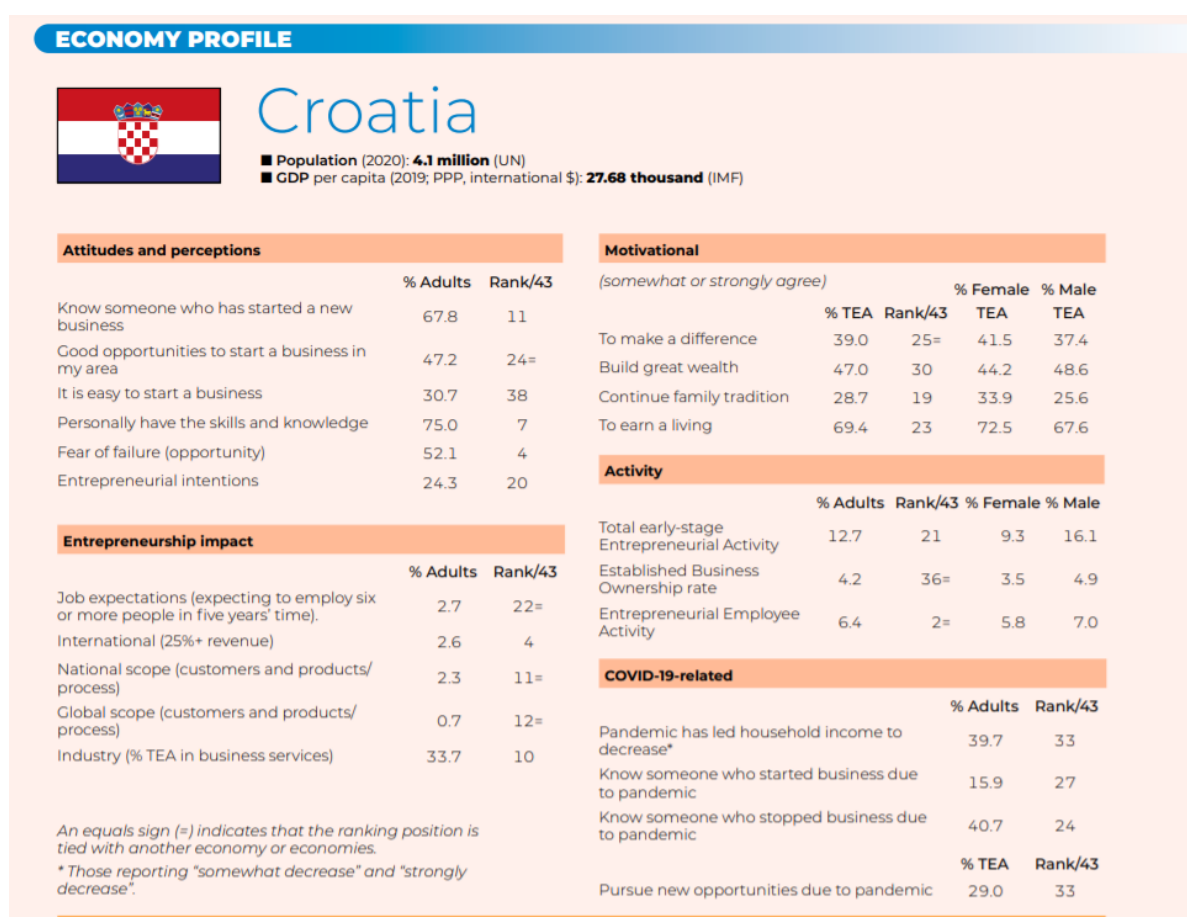
Poduzetništvo igra ključnu ulogu, donoseći poslove, prihode i dodanu vrijednost društvu, odnosno sve bitne sastojke gospodarskog razvoja koji su sada potrebni kao nikada prije. Dok su mnoge nove tvrtke isključene ili izbačene iz kolosijeka pandemijom, druge su se uspjele iskoristiti nove mogućnosti razvoja, u rasponu od farmaceutskih tvrtki za proizvodnju lijekova sve do internetske trgovine ili hrane za ponijeti.

Uspješni poduzetnici mogu i moraju djelovati kao uzori u svojim zajednicama te pružiti korisne savjete ili djelovati u različitim ulogama dionika (npr. kao partneri, ulagači, dobavljači, kupci) prema drugim poduzetnicima. Studije su pokazale da različite kulturne globalne vrijednosti podržavaju različite aspekte poduzetničkog angažmana te njihovog identificiranja i iskorištavanja mogućnosti. Poduzetnik dakle, očito ovisi o lokalnoj razini poduzetničke aktivnosti i važnosti koja se daje poduzetništvu unutar određene zajednice. Poduzetnički uzori, odnosno poznavanje pozitivnih primjera poduzetnika u istoj regiji snažno utječe na motivaciju i odluke o pokretanju posla, kao i na smanjenje straha od neuspjeha. U ovim izazovnim vremenima, analiza uzora je kritična za razumijevanje budućeg poduzetničkog ponašanja i djelovanja. U svakom slučaju, hrabri poduzetni pojedinci koji trenutno donose odluku o pokretanju i/ili rastu poslovanja u konačnici stvaraju nova prijeko potrebna radna mjesta i prihode, dodajući vrijednost društvu te ponovno osnažujući i oporavljajući gospodarstva. Drugim riječima, moglo bi se ustanoviti ukoliko je cijepljenje ključ globalnog oporavka zdravlja, tako i poduzetništvo predstavlja ključ za oporavak svjetskog gospodarstva.

3.2.2 Rezultati GEM izvješća (2020.-2021.) za Republiku Hrvatsku

Razina poduzetničke aktivnosti u Hrvatskoj je u 2020. bila vrlo snažna s obzirom na poteškoće koje su se nadvile nad poduzetničkim djelovanjem uslijed pandemije. Također je bila relativno gospodarski „sretna“: samo 40% odraslih Hrvata (18-64) izjavili su da su pretrpjeli gubitak prihoda u kućanstvu kao rezultat pandemije. Ovaj postotak relativno je nizak u odnosu na ostale europske zemlje, što je pozitivno. Suprotno tome, 17% hrvatskih odraslih osoba zapravo je prijavilo povećanje prihoda kućanstava kao rezultat pandemije, što predstavlja treću najvišu stopa svih GEM istraženih ekonomija, te se nalazi iza Republike Koreje (19%) i Izraela (33%).

Slika 6. Ekonomski profil Republike Hrvatske prema GEM istraživanju (2020./2021.)

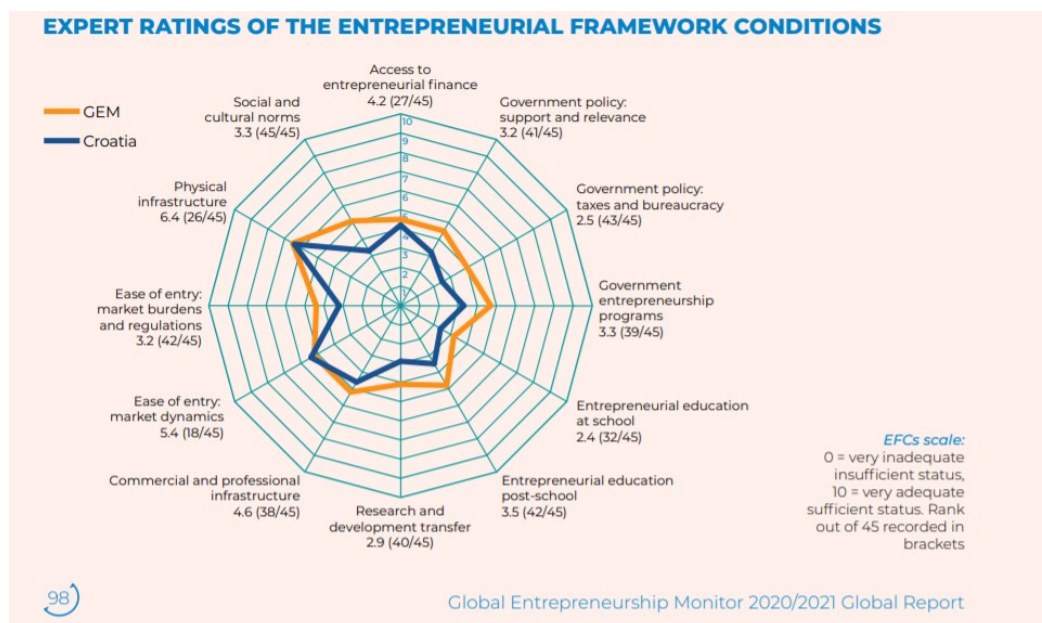

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 29.07.2021.)

Stopa poduzetničkih namjera u Hrvatskoj (odrasli navodeći da namjeravaju započeti poslovanje u sljedeće tri godine), povećala se s 21% u 2019. godini na 24% u 2020. godini, što je nešto više od očekivanog s obzirom na iskustva drugih europskih zemalja. Naime, u mnogim slučajevima u kojima su ekonomije dobro podnijele teret pandemije, poduzetničke namjere su se smanjile. Primjerice gospodarstva poput Norveške ili Nizozemske su imala mnogo manje stope poduzetničkih namjera od Hrvatske. Ipak, s obzirom na 56% Hrvata s poduzetničkim namjerama koji su izjavili da je na njihove odluke bitno utjecala pandemija, može se zaključiti kako je to dovoljna motivacija i inspiracija za nove nadolazeće poduzetnike.

Ukupna poduzetnička aktivnost Hrvatske u ranoj fazi, odnosno TEA stopa se povećala s 10,5% u 2019. na 12,7% u 2020. te je druga po visini stopa među europskim gospodarstvima (iza Slovačke Republike koja iznosi 15,9%). Ipak, s obzirom na to kako je pandemija utjecala na Hrvate s poduzetničkim namjerama, samo 29% njih uključenih u TEA mjerenje su izjavili da vide pružanja novih mogućnosti kao rezultat pandemije. Osim toga, rijetko je vidjeti gospodarstva u kojima su TEA stope povećane dok su stope za mogućnosti i prilike koje je stvorila pandemija, ostale niske. U godini kojom tako dominiraju reakcije na pandemiju, može se očekivati da će pozitivne mogućnosti uzrokovane pandemijom donijeti mnogo novih pothvata.

Slika 7. Ocjene stručnjaka o uvjetima odvijanja poduzetničkih aktivnosti

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 29.07.2021.)

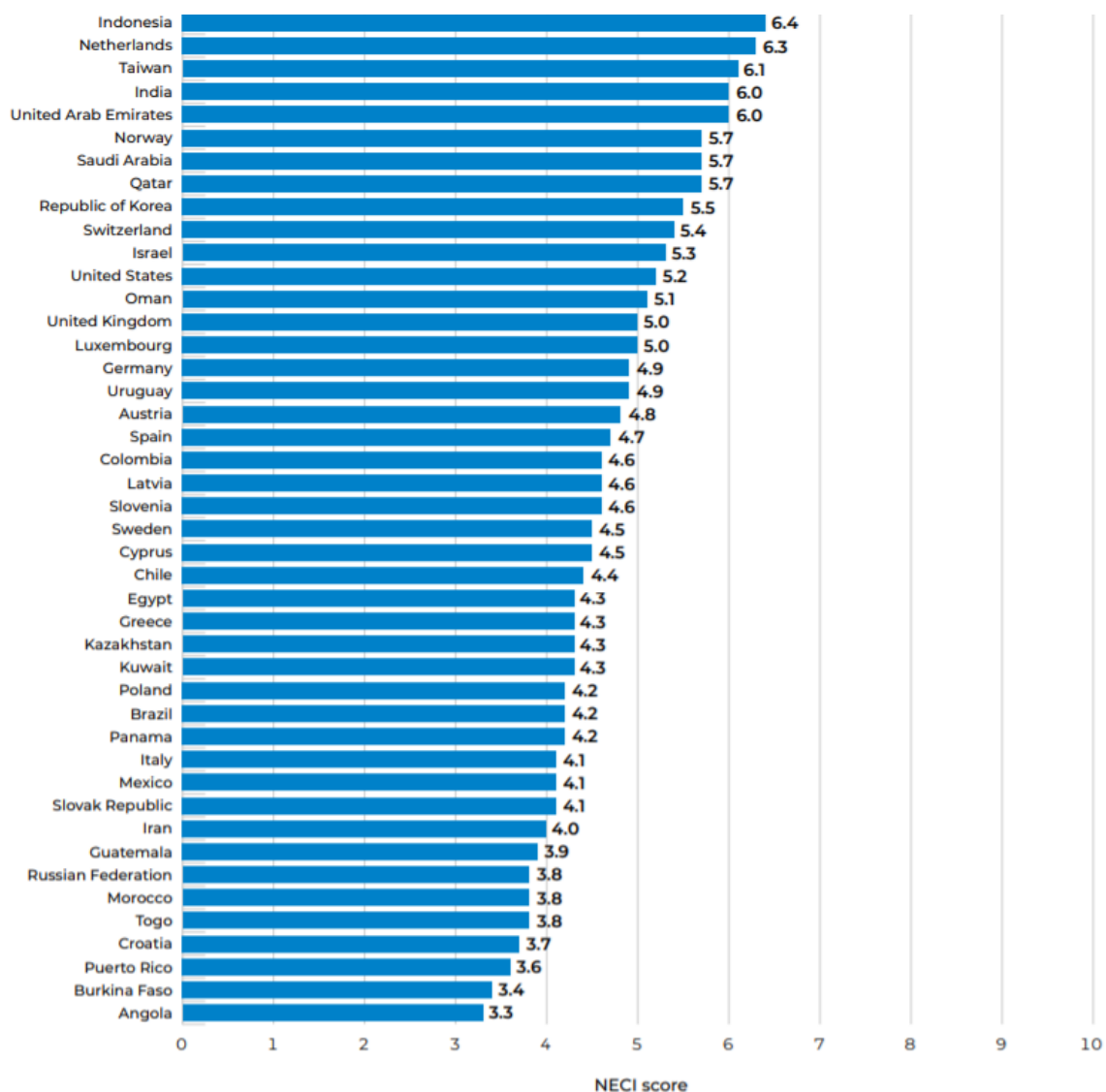
Unatoč prilično snažnom učinku na poduzetničke uvjete u mnogim pokazateljima poduzetničke aktivnosti, hrvatski stručnjaci dali su uglavnom negativne ekonomske procjene prema faktorima koji stvaraju okvirne uvjete za poduzetništvo u 2020. godini.

Za „Vladinu politiku: potpora i relevantnost” rezultat se blago povećao, s 3,0 u 2019. godini do 3,2 u 2020. godini (zauzimajući 41. mjesto među GEM gospodarstvima). Međutim, ocjena za „Vladinu politiku: porez i birokracija” smanjila se s 3,0 u 2019. na 2,5 u 2020.god. (43. mjesto među GEM gospodarstvima) kao i kod dimenzije „Vladini programi za poduzetništvo” gdje se ocjena blago smanjila, s 3,4 u 2019. na 3,3 u 2020. godini (39. mjesto u ukupnom poretku). Iznenadujuće je da se ove negativne procjene nisu odrazile na relativno visoku ocjenu za „Reakciju hrvatske vlade na pandemiju“ čiji je rezultat 5,8 (zauzimajući 15. mjesto u ukupnom poretku). To bi se moglo objasniti na način da je moguće kako je hrvatsko upravljanje moralo podnijeti žrtvu te je ukupna potpora poduzetnicima trpjela tijekom cijele godine, dok se prioritet davao ostalim važnijim pandemijskim pitanjima gdje je vlada djelovala odgovorno, razumno i učinkovito.

Dvije mjerljive komponente vezane za obrazovanje povećale su se tijekom protekle godine unatoč teškoćama stvaranja osobnog obrazovanja tijekom pandemije. Međutim, komponente su još uvijek slabije ocijenjene u usporedbi s drugim GEM gospodarstvima. Komponenta „Poduzetničko obrazovanje u školi” poboljšala se s 2,0 u 2019. na 2,4 u 2020. (32. mjesto u usporedbi s ostalim gospodarstvima), dok je rezultat za „Poduzetničko obrazovanje nakon školovanja” neznatno porastao, s 3,3 u 2019. na 3,5 u 2020. (ukupno 42.). Općenito niske ocjene o okvirnim uvjetima potpore za poduzetništvo u Hrvatskoj, iako su se malo poboljšale ove godine i dalje ukazuju na neprilagođeno okruženje koje je obeshrabrujuće za neke poduzetnike. Prema tome, Hrvatska je imala najnižu ocjenu u „Socijalnim i kulturnim normama” 2020. (3.3) koje odražavaju kulturu i način razmišljanja stanovništva čiji je stav i dan danas skeptičan glede poduzetništva.

Prema sljedeća dva grafa prikazat će se kako je Hrvatska pozicionirana u odnosu na ostala gospodarstva prema NECI skali te aktivnom odgovoru vlade i poduzetništva na posljedice pandemije.

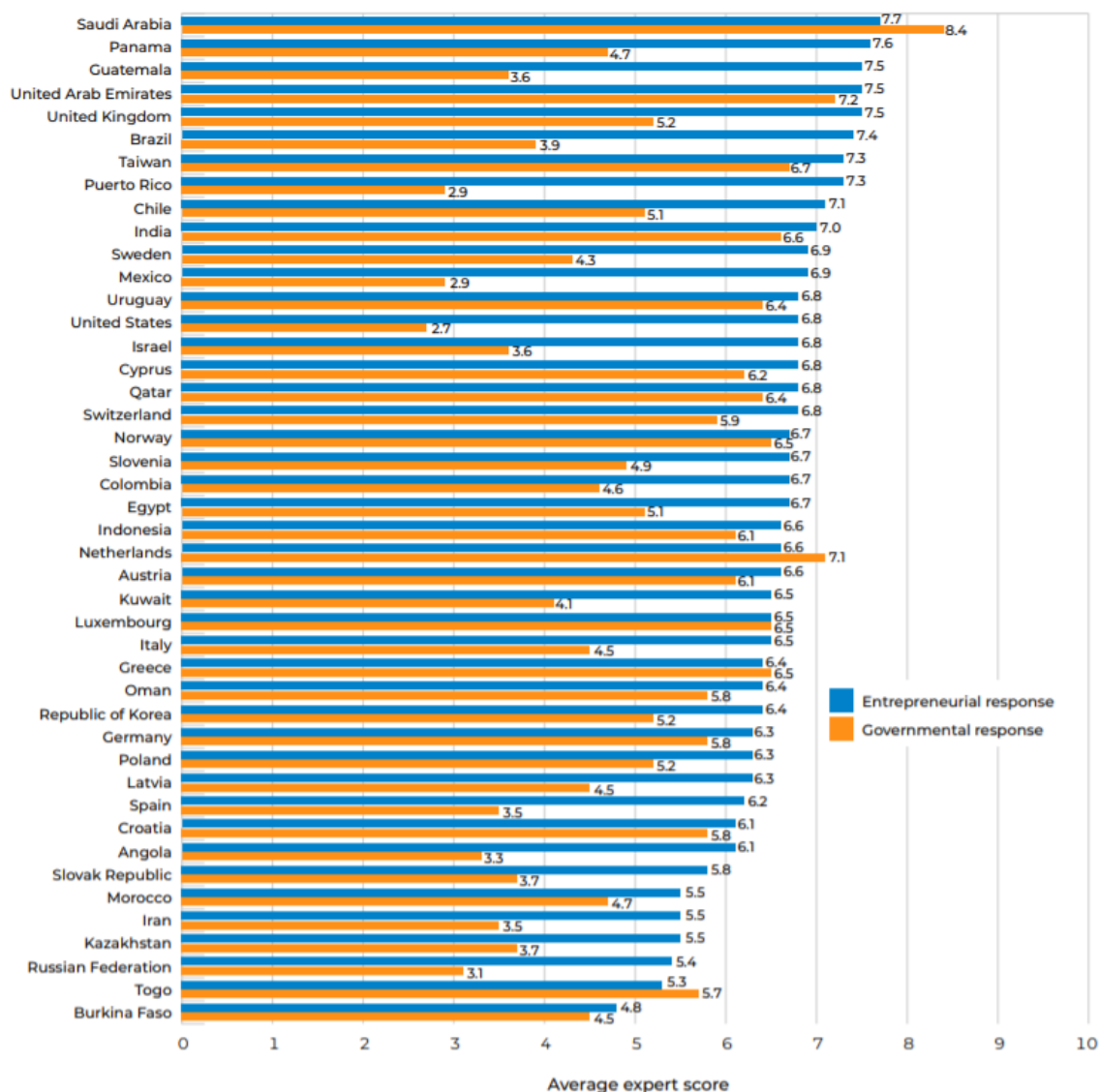
Grafikon 27. NECI (indeks nacionalnog poduzetničkog konteksta)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 29.07.2021.)

Grafikon 27. prikazuje da je Hrvatska pozicionirana prema NECI skali na niskom 43. mjestu od sveukupnih 46 svjetskih gospodarstava. Naime to ukazuje na i dalje prisutan problem unutar nacionalnog konteksta razvoja poduzetništva, odnosno da je nacionalno okruženje još uvijek nepogodno za poduzetnike te da vlada i regulatorna tijela moraju proaktivno raditi na poticanju poduzetničke politike.

Grafikon 28. Procjene stručnjaka o proaktivnim odgovorima vlade i poduzetnika na pandemiju (0 = nema proaktivnosti, 10 = potpuna proaktivnost)

Izvor: Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report (<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>) (pristupljeno: 29.07.2021.)

Grafikonom 28. prikazane su ocjene stručnjaka o proaktivnom odgovoru vlade (narančasti stupac) i poduzetništva (plavi stupac) na pandemiju i njezine učinke. Vidljivo je da bi vlade diljem svijeta trebale proaktivnije djelovati u traženju zajedničkih odgovora na globalne probleme uzrokovane pandemijom. Slična situacija je i kod Hrvatske čiji rezultat ukazuje nešto niži odaziv vlade i regulatornih tijela na učinke pandemije u odnosu na poduzetnike. Može se reći kako su poduzetnici bolje iskoristili situaciju tako što su na svoje načine pronašli najoptimalnija rješenja, bilo da se radi o

predstavljanju novih načina poslovanja, novih proizvoda i usluga ili promoviranjem rada od kuće, identificiranjem novih prilika ili pak povećanjem suradnje s ostalim globalnim tvrtkama radeći na zajedničkim globalnim projektima.

Primjer mladog hrvatskog poduzetnika koji vodi posao tijekom pandemije istaknut u izvješću GEM 2020./2021:

Mladi izvršni direktor tvrtke Orqa FPV iz Hrvatske, Ivan Jelušić, vodi poslovanje te poslovni razvoj inženjerskog tima od 50 ljudi koji su specijalizirani za elektroniku, optiku, strojarstvo te razvoj mobilnog softvera.

Tvrtka posluje u Osijeku i Washington DC-u , SAD-u. Njihovu jezgru tehnoloških proizvoda čine video slušalice i sustavi video prijenosa ultra niske latencije putem izravne radio veze i javnih mreža. Većina klijenata su pripadnici američkih zračnih snaga, SWAT timovi te ostali klijenti širom 50 zemalja svijeta.

Orqin cilj je stvoriti tehnologiju koja će omogućiti iskustvo u stvarnom vremenu udaljenih okruženja u stvarnom svijetu (oni to nazivaju Remote Reality).

Pred Ivana su bila postavljena pitanja koja je ključna lekcija koju je izvukao kao poduzetnik koji posluje tijekom pandemije te kako to namjerava primijeniti u „novu normalnost“. Istaknuo je kako je shvatio da vođe koji su imali bolje odnose sa zaposlenima, bolje su izdržali teška vremena i održali posao tijekom 2020. godine, upravo zato što se s povjerenjem gradi još veća otpornost i vođe i tima tijekom teških vremena.

4 Istraživanje utjecaja globalizacije na poduzetničko poslovanje na primjeru saveza Bit Alliance

Kroz ovo poglavlje istražit će se hipoteze o utjecaju (negativnom/pozitivnom) globalizacije na poduzetnike i njihovo poslovanje. Ispitat će se tvrdnje doprinosi li globalizacija razvoju poduzetništva kao i je li učinila današnje poslovanje zahtjevnijim za poduzetnike. Također će biti uključen i aspekt utjecaja globalne pandemije Covid-19 kao globalne krize koja je utjecala na poduzetničku aktivnost. Sve navedene hipoteze biti će obrađene na primjeru saveza Bit Alliance te će odgovori biti adresirani na domenu njihovog djelovanja unutar njihove industrije koja se smatra trenutno najpovoljnijom i najbrže rastućom u današnjem gospodarstvu. Koristit će se i metoda intervjua s izvršnom direktoricom udruženja te će se na osnovu dobivenih odgovora na postavljena pitanja uokviriti šira slika o istraživanju.

4.1 O savezu Bit Alliance

Bit Alliance predstavlja savez najuspješnijih IT kompanija u Bosni i Hercegovini, odnosno njihovo udruženo djelovanje. Bit Alliance je nevladina organizacija koja okuplja i vodi njezine članice-kompanije kao najveća krovna organizacija IT industrije u BiH. Osnovana je 2014. godine od strane 6 kompanija iz Sarajeva, a danas broji preko 50 kompanija-članica. Glavni razlog osnutka bilo je postizanje dogovora o nenapadanju jedni drugih na temu radnika koje su okosnice kompanija, tj. to je na neki način predstavljalo uredbu s aspekta odjela ljudskih potencijala o zaposlenima u industriji.

Udruženje je vođeno jednim jedinstvenim ciljem, a to je razvoj mnogobrojnih mogućnosti na tržištu IT industrije, suočavajući se sa brojnim preprekama koje usporavaju njen rast.

U cilju razvoja pozitivnog poslovnog okruženja za daljnji rast IT industrije, Bit Alliance kontinuirano radi na rješavanju dva najveća problema s kojim se IT industrija svakodnevno susreće, a to su nedostatak kvalificiranog kadra i slabo razvijene infrastrukture u IT industriji, popraćene nedostatkom razvojnog poticaja. Savez je

orijentiran na podizanje svijesti o biti IT industrije te strateškom rastu u domeni tri fokusa djelovanja: utjecaja na obrazovanje, utjecaja na zakonodavstvo te utjecaja na gospodarstvo.

Zajednica Bit Alliance surađuje s obrazovnim institucijama na revidiranju plana i programa osnovnih i srednjih škola te fakulteta prema potrebama IT industrije. Osigurava kvalitetnu edukaciju za mlade osobe kroz mnogobrojne programe i projekte, kao što je Bit Lab, u suradnji s fakultetima, školama, udruženjima i drugim organizacijama u zemlji i inozemstvu koje se bave informatičkim tehnologijama.

Također, njihova suradnja s vlastima jedan je od ključnih faktora u kreiranju povoljnog i stabilnog poslovnog okruženja. U okvirima zakonodavstva BiH nisu definirani specifični zakonski propisi koji uređuju IT industriju, stoga je suradnja s vlastima u zagovaranju usvajanja Strategija i Politika razvoja IT industrije na državnom nivou neophodna. Takvi dokumenti uključivali bi precizne mjere i vidljiv angažman nadležnih institucija, čime bi se unaprijedio obrazovni sistem, olakšalo poslovanje kompanijama i potaknulo zapošljavanje mladih u ovom sektoru.

Što se gospodarskog utjecaja tiče, zajednička ideja i uzajamna podrška BIT Alliance čini ju savršenim sinergijskim mehanizmom u kojem svaka kompanija članica predstavlja podjednako važnu kariku. Djelujući zasebno, IT kompanije nisu mogle imati ovaj jedinstven nastup prema nadležnim institucijama, niti omogućiti preduvjete za dalji rast i razvoj IT industrije. Njihovo zajedničko djelovanje doprinosi rješavanju brojnih prepreka koje usporavaju rast IT industrije. Zapošljavaju preko 2800 mladih stručnjaka koji svakodnevno razvijaju softvere i distribuiraju ih najvećim svjetskim kompanijama.

Članice saveza su domaće kompanije ali i one koje imaju svoje podružnice diljem svijeta, primjerice u Americi, Velikoj Britaniji, Švedskoj, Švicarskoj, Austriji, Nizozemskoj, Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji itd. Kada je u pitanju suradnja sve te kompanije surađuju s velikim svjetskim igračima pogotovo kad je u pitanju outsourcing u IT industriji. Suradnja se kreće od globalnih igrača primjerice Google, Amazon, Apple itd. do nekih lokalnih kompanija i organizacija. Korisnici usluga se nalaze diljem svijeta jer radi se o IT sektoru koji ne poznaje granice djelovanja.

4.1.1 IT manifest Bit Alliance

IT manifest saveza govori na temu strateškog pozicioniranja IT industrije, odnosno svih daljnjih djelovanja Bit Alliance u kontekstu tri glavna stupa po Triple Helix modelu kojeg propagiraju, odnosno poveznice između tri glavna stupa koji su procijenjeni kao najznačajniji za daljnji razvoj ove industrije, a to su obrazovanje, zakonodavstvo i gospodarstvo.

Sadržaj manifesta integrirala je sama izvršna direktorica u suradnji s partnerima. U sklopu tog dokumenta može se pronaći sve što se tiče IT industrije, direktora agencija i udruženja direktno ili indirektno vezanih za IT industriju, partnera, dekana fakulteta te direktora internacionalnih organizacija koje se bave razvojnim pitanjima i surađuju sa Bit Alliance. Poseban naglasak daje se analizi strateških ciljeva kroz 9 pokazatelja gospodarstva.

Bitno je naglasiti da je Manifestom definirana strategija razvoja IT industrije u BiH kompatibilna sa Strategijom razvoja Europske unije 2020.godine, koja u prvi plan stavlja razvojni koncept baziran na pametnom (ekonomija bazirana na znanju i inovacijama), održivom (efikasnije, čišće i konkurentnije gospodarstvo) i inkluzivnom razvoju (jačanje ekonomije visoke zaposlenosti, socijalne i teritorijalne povezanosti). Ova tri razvojna prioriteta promoviraju i potiču zapošljavanje, rast produktivnosti i umrežavanje različitih aktera. Ovako zamišljen razvojni model fokusira se na ostvarenje ciljeva koji jačaju obrazovanje, zakonodavstvo i gospodarstvo kao osnovne stupove razvoja IT industrije u BiH definirane ovim Manifestom, a o kojima su se usuglasili najbitniji akteri industrije. Oni se prožimaju, potpuno ili djelomično i kroz globalne ciljeve održivog razvoja (SDGs)

Misiju Bit Alliance predstavlja ideja o zajedničkom udruženju svih IT kompanija na određenom geografskom području koje različitim aktivnostima omogućuje kontinuiran fokus na razvoju IT industrije, kreirajući platformu podrške i međusobne suradnje kako s kompanijama članicama, tako i sa svim partnerima koji posjeduju potencijal i energiju za stvaranje pravih vrijednosti u domeni razvoja informacijskih tehnologija kako bi zajedničkim udruženim snagama kreirali uspjehe novog digitalnog doba, u interesu svih građana BiH.

Strateška orijentacija Bit Alliance nalazi se u kontekstu realizacije njihove misije, odnosno kontinuiranog razvoja IT industrije na prostorima BiH te adekvatnoj integraciji i pozicioniranju kao lidera u sustavu uspješnih IT klastera, ne samo u regiji, već i šire.

Najbitnije vrijednosti kojima se vodi Bit Alliance:

- obrazovanje kao osnovna pretpostavka digitalnog društva budućnosti,
- pozicioniranje općeg društvenog interesa ispred individualnog, u domenu informacijskih tehnologija,
- integracija kvaliteta, znanja i sinergije iskustava članica Bit Alliance sa ciljem kreiranja novog strateški važnog stručnog IT kapaciteta.

Jedan od njihovih osnovnih ciljeva je pokrenuti donošenje institucionalnih strateških rješenja za ključne nedostatke, izazove i probleme u razvoju industrije, sažetih u nekoliko grupa:

- nedostatak kvalificiranog IT kadra i negativan trend koji se nastavlja,
- nerazvijena IT infrastruktura i nedostatak poticaja razvoju,
- nepovoljno zakonodavno okruženje za poslovanje i rast IT industrije.²⁶

IT manifestu je prethodila detaljna analiza trenutnog stanja IT industrije Bosne i Hercegovine, ali i zemalja u okruženju, kao integracija usvojene Liste strateških prioriteta Bit Alliance za period 2019-2022. godine koja ujedno predstavlja okosnicu ovog dokumenta.

²⁶ Talić A., Vučić T.: IT Manifest; *Strateški plan razvoja IT industrije u Bosni i Hercegovini*, 2019.god (<https://bit-alliance.ba/bs/itmanifesto/>)

4.2 Metoda istraživanja – intervju

Istraživanje se provodi na osnovu intervju s izvršnom direktoricom udruženja Bit Alliance, Tatjanom Vučić. Direktorica je prije svega općenito govorila o temama koje su relevantne za kompanije članice koje imaju intenciju globalnog rasta i izlazak na inozemno tržište. Objasnila je kako se unutar Bit Alliance razlikuju članice koje svoje proizvode baziraju na lokalnom tržištu, odnosno *Local solution providers* (djeluju samo lokalno), njih je 15-20% unutar saveza te imaju svoje proizvode koji se odnose na lokalne softverske programe u lokalnim institucijama, dok su druge kompanije članice, odnosno *Outsource* kompanije kojih je 70-80% one koje surađuju s inozemnim klijentima na inozemnim projektima.

Smatra kako je sveukupni utjecaj globalizacije na njihovo poslovanje pozitivan gledajući posebice sa strane rasta unutar IT industrije, gdje se pristupačnim globalnim djelovanjem i širenjem ostvaruju sve veći prihodi i prodaja. No, postoje i negativni učinci vezani uz eksploataciju radnika koji se više ne vežu za radna mjesta i nemaju tendenciju lojalnosti upravo zato što je korona pomjerila granice i globalne trendove pa zaposlenici ostaju fizički unutar svoje domovine, rade od kuće, ali naravno po mogućnosti za veće plaće koje im omogućavaju neke druge inozemne kompanije primjerice njemačke ili američke. Stoga su IT radnici sve manje zainteresirani za nastavak rada na domaćem tržištu BiH za domaće kompanije.

Međutim direktorica je mišljenja da je globalizacija definitivno olakšala poduzetničko poslovanje u domeni IT industrije jer su razbijene sve barijere od regulatornih, zakonodavnih, političkih do socijalnih. U IT industriji nema oporezivanja proizvoda jer sve se nalazi u „cloudu“. Globalizacija je svakako doprinijela eksponencijalnom rastu svih segmenata IT industrije te se slaže kako definitivno potiče razvoj poduzetništva posebice u *high-tech* sektoru digitalnih tehnologija koji uključuje procese digitalne transformacije i digitalne ekonomije.

4.2.1 Rezultati intervjua

Izvršna direktorica Bit Alliance, Tatjana Vučić iza sebe ima uspješnu obrazovnu, kao i poslovnu pozadinu. Naime sa završenim studijem na prestižnom fakultetu Bocconi u Milanu te specijalizacijom u polju menadžmenta i vodstva na utjecajnom Harvardu, utabala je put svojoj poslovnoj karijeri te usmjerila sva stečena znanja ka vodstvu ove asocijacije svih najjačih IT kompanija na području BiH pa i šire. Prema njezinim riječima lideri u IT industriji su vrlo vizionarski orijentirani, neobičnog sklopa uma, ruše stereotipe o uspješnom poslovanju jer upravo je cijela IT industrija jedna vrlo turbulentna i dinamična sfera djelovanja. Stoga su direktorici Bit Alliance ključna znanja stečena na svim prestižnim fakultetima na kojima se školovala i poslovnih mjesta na kojima je stjecala iskustva od raznih pozicija u akademskom svijetu poput konzultanta na Harvardu do pozicija u zakonodavstvu u vladi, prethodila ka trenutnom uspješnom rukovođenju i balansiranju unutar ovog saveza koji upravo predstavlja spoj zakonodavnog, ekonomskog i obrazovnog polja djelovanja.

S obzirom na količinu stečenog znanja i iskustva te pružanje mogućnosti ostvarenja svog karijernog puta bilo gdje u svijetu, Tatjana Vučić je za svoj cilj postavila da će ostaviti svoj trag i pokrenuti preokret u zemlji u kojoj je odrasla, a to je Bosna i Hercegovina. Ta sama činjenica ukazuje na to da je ona kao globalna (svjetska) ekonomistica s obzirom na svoj obrazovni put, a opet s druge strane svoja (nacionalna) s obzirom na to da je odlučila djelovati rukovoditeljski i karijeru graditi u svojoj zemlji u područjima koja su od industrijskog, ekonomskog i državnog značaja. Od politike je odustala upravo zato što je uvidjela da joj to područje ne omogućava izravno djelovanje na rješavanje gospodarskih problema, a i s obzirom na visoke stope korupcije posebice u političkoj sferi, nije se htjela kretati u takvom okruženju. Stoga je odlučila konkretno djelovati na čelu ove zanimljive asocijacije koja nastoji pored rada na gospodarskim pitanjima i suradnje s obrazovnim institucijama pokrenuti suradnju i reforme unutar samog zakonodavstva.

Bosna i Hercegovina je jedna vrlo nekoherentno i kaotično uređena država s dva entiteta, 10 kantona unutar jednog entiteta, što sve upućuje na komplikacije unutar administracije i barijere kod zakonskih regulativa te je jako teško na taj način utjecati na gospodarski rast i razvoj zemlje. Direktorica Tatjana Vučić koja je i sama vizionar i

voli raditi s liderima vizionarima, smatra da jedina industrija koja ima dovoljno vizionarsku perspektivu i može napraviti veliki preokret je najbrže rastuća, najprofitabilnija te najperspektivnija s ekonomskog, financijskog aspekta ali i s aspekta društvenog razvoja i globalnog *mindseta* je IT industrija.

Ljudi koji rade u ovoj industriji ne gledaju na prepreke na svom putu, nego traže rješenja kako te prepreke na što bolji način prijeći ili srušiti. Samo ujedinjavanje IT kompanija koje su inače jedne drugima konkurencija plemenit je cilj izvršne direktorice, odnosno samo nastojanje da ujedini kompanije bez obzira na rivalstvo, popularnost, položaj na tržištu, vjersku pripadnost, nacionalnost, u kojem gradu ili djelu Bosne i Hercegovine te da skupa djeluju u svrhu ostvarenja zajedničkog cilja, a to je u paralelnom skladu s njihovim geslom „*united to develop more*“, odnosno ujedinjeni da razvijaju više.

Iza tog zajedničkog gesla leži inspiracija direktorice da naprave preokret ne samo u IT industriji, nego i cjelokupnoj ekonomiji BiH na način da se trasira put novim industrijama, novoj digitalnoj ekonomiji, novim generacijama, tj. mladim talentima koji ulaze u tu industriju, ali isto tako da se utječe na državne strukture kroz digitalnu transformaciju, digitalizaciju javne uprave, kompanija i industrija koje postoje.

Direktorica ističe kako 3 godine aktivnog djelovanja u Bit Alliance smatra svojim najvećim karijernim postignućem na koje je iznimno ponosna jer definitivno kroz svoju svrhu djelovanja ujedini te upotpunjuje i njezine osobne ciljeve. Stoga je Bit Alliance pokazatelj one „*Where there is a will, there is a way*“ izreke koju ističe kako uz volju, strast i ambiciju svaki poduzetnik, vizionar može ostvariti svoje ciljeve.

Danas asocijacija Bit Alliance ujedini različite kompanije, različite vođe i poduzetnike s različitim stavovima u svrhu stvaranja zajedničkog gospodarskog razvoja i bolje slike poduzetničkog okruženja te je stoga na savez ponosna cijela zemlja.

Trenutno unutar Bit Alliance i njezinih kompanija-članica vlada ogromna ekspanzija na inozemno, globalno tržište, 75-85 % su *Outsource* kompanije orijentirane na klijente u inozemstvu, ostale su 15-20% *Local solution providers* koje se baziraju na lokalne samouprave i lokalno gospodarstvo. *Outsource* kompanije rade i za velike svjetske korporacije, neke čak i za Facebook, Amazon, Google itd. kao podizvođači njihovih

svjetskih izvedbi. Velika većina tržišta *Outsource* kompanija je anglosaksonsko, prvenstveno američko, zatim britansko i zapadnoeuropsko. Velika je orijentacija i na nordijsko tržište, odnosno zemlje poput Švedske, Finske i Norveške. Tu je zastupljena i centralna Europa, odnosno najviše Njemačka i Austrija, a dakako i susjedne zemlje BiH među kojima je i Hrvatska. Najmanje su zastupljeni u Aziji i Africi, dakle njihovo glavno područje djelovanja čine razvijenije zemlje koje prate rast IT industrije, a to su uglavnom Amerika i Europska unija.

Trenutno u IT industriji postoji problem nedostatka kadrova, digitalizacija je sve više uspostavljena, digitalna transformacija načina života je u punom jeku, a broj ljudi koji ulaze u industriju (obrazovani, s fakulteta) je nedovoljan u odnosu na potrebe razvoja IT i ICT industrije čija se ekspanzija i eksponencijalni rast očekuju u narednih nekoliko desetljeća. Najbitniji resurs ove industrije je ljudski resurs jer se rad temelji na intelektu čovjeka. Kada su u pitanju velike svjetske kompanije koje nemaju dovoljan broj adekvatno obrazovanih ljudi u svojim zemljama, dolazi do *outsorcinga*, odnosno zapošljavanja radne snage iz drugih zemalja, konkretno iz Bit Alliance se izvozi super-inteligencija koja radi za projekte svjetske klase. To su projekti koji ne poznaju starosnu dob, rasne segregacije, nacionalnost ili pripadnost religiji. IT industrija jedino razvrstava ljude na super-inteligentne, one koje znaju riješiti problem, bez obzira na stupanj diplome ili završen fakultet niti količina iskustva, važno je znanje. S obzirom da je naglasak na znanju, velikim korporacijama je nevažno odakle dolaze mladi talenti, bitno je da stvaraju vrijednost kompaniji (*added value*) i to je jedini parametar kojim se vode. To predstavlja jednu veliku odskočnu dasku za obrazovane i talentirane ljude s ovih prostora koji se mogu razvijati upravo u ovoj globalnoj industriji.

Unutar BiH je oko 8000 ljudi prijavljeno u IT industriji, onih u sivoj zoni i *freelancera* ima najvjerojatnije bar pola od tog. No, nedostatak radne snage je velik i potrebno je sve više kadrova kako bi se svi brzo galopirajući projekti mogli u potpunosti iznijeti, tako da *outsource* iz nekih drugih država ka Bit Alliance i njezinim kompanijama-članicama također postoji. Korona je utjecala na brisanje svih granica između kontinenata i država pa tako i pogodovala ekspanziji *freelancera* i digitalnih nomada. Stoga, unutar saveza Bit Alliance kompanije-članice koje su globalne, odnosno posluju i imaju svoje podružnice uspostavljene na raznim svjetskim tržištima (američkom, britanskom, švedskom, njemačkom), također koriste *outsorcing*. Zapošljavaju kadrove

iz Turske koji rade za neke sarajevske kompanije, *freelancere* iz Nizozemske, Amerike, Velike Britanije. *Outsource* itekako bitno utječe na promjene unutar organizacijskih kultura koje se na taj način mijenjaju i postaju internacionalnije i moglo bi se reći globalnije, drugim riječima postaju multikulturalne i više nema onih unificiranih pristupa jedinstvenoj kulturi, nego ona biva vrlo varijabilna i promjenjiva te postaje vrlo bitan faktor za zadržavanje zaposlenika unutar IT industrije. Lojalnost zaposlenika u IT industriji itekako ovisi o organizacijskom uređenju kompanije kojoj pripadaju, a najveću vrijednost IT kompanija upravo čine ljudski potencijali. Organizacijska struktura i kultura te neki bihevioralni mehanizmi zadržavanja i nagrađivanja radnika ključni su kako bi lojalnost opstala, odnosno kako zaposlenici ne bi otišli u druge kompanije i ne bi odavali tajne poslovne procese.

IT kao globalna industrija, globalno se i širi te iziskuje kadrove koje dolaze iz cijelog svijeta, traži globalna znanja i globalne talente, odnosno ne poznaje granice globalnog djelovanja.

Zanimljivo je za istaknuti kako Bosna i Hercegovina kao jedna ratom devastirana zemlja, koja se i dan danas mukotrpno oporavlja od narušenog stanja gospodarstva, moćno parira velikim svjetskim globalnim igračima na IT sceni. Stoga se može zaključiti kako je globalizacija na te procese unutar kompanija-članica Bit Alliance imala vrlo intenzivan i pozitivan utjecaj jer je omogućila njihov rast i razvoj preko digitalne industrije. Upravo zato što se globalna tehnologija jednako razvija u cijelom svijetu, za njom se jednostavno ne može zaostajati, osim ako je nepoznata, naprosto ili se koristi Viber, Skype, Telegram, Whatsapp ili se ne koristi, ili ste dio te svjetske tehnološke mašinerije ili ste „*out of game*“, odnosno niste dio tog globalnog tehnološkog mehanizma. Programski jezici su isti u svim dijelovima svijeta, stoga ako se želi postati dijelom te IT industrije sve kompanije unutar Bit Alliance moraju biti na globalnoj razini zadatka. Većina velikih globalnih igrača su u tom kontekstu povukli za sobom manje IT kompanije koje su počele raditi za njih i na taj način se razvijati i pratiti globalne trendove kako bi mogli parirati upravo njima.

Ali najbitniji mehanizam je i dalje ljudski um koji piše kod i stvara softverski program te ostaje vrijedan resurs posebice u IT industriji upravo zato što je orijentiran na pariranje svjetskim standardima, inače ovakve vrste kompanija nikada ne bi uspjele doživjeti ovako veliku ekspanziju da nisu uspjele odgovoriti na svjetske standarde. Zapravo

Ljudski umovi su ti koji kreiraju naprednu i visoko razvijenu ekonomiju. Ljudi iz IT industrije žive na raznim mjestima od Bosne i Hercegovine do Amerike, ali svojim *mindsetom*, radnom etikom te načinom razmišljanja i rješavanja problema, žive i djeluju globalno, odnosno djeluju u jednoj globalnoj industriji, a shodno tome utječu na globalne promjene te na globalni rast i razvoj koji ova industrija donosi sa sobom.

Posljedice koje IT industrija ostavlja su perspektivne i trasiraju put daljnjem razvoju ekonomiji jednog gospodarstva. Bit Alliance sklapa partnerstva, pa su tako i s Rumunjskom nedavno ušli u partnerstvo koje je toj zemlji omogućilo ogromnu gospodarsku transformaciju na bolje. Pa tako i BiH i susjedne zemlje poput Srbije, Hrvatske, Makedonije doživljavaju transformaciju kroz digitalizaciju i razvoj IT industrije koja je implicirala i razvoj ekonomije u tim zemljama.

Što se tiče društvenog rasta i razvoja BiH te intencije ka globalnoj ekspanziji, IT industrija ruši stereotipe svih razvojnih puteva BiH i jedina je industrija koja ima snagu preokrenuti ekonomiju i uhvatiti se u koštac sa globalnim standardima i odgovori na njih. Problemi se većinom baziraju na legislativi BiH koja je neusklađena i nikako se ne uspijeva poravnati sa legislativom EU otkuda i nemogućnost ulaska u uniju. Veliki su problemi i s korupcijom unutar države te s nestabilnim granicama između entiteta i nestabilnim načinom ujedinjavanja entiteta različite nacionalnosti. IT industrija ovdje upravo negira te negativne aspekte jer se uzdiže iz lokalnog ka globalnom, odnosno kako bi se odgovorilo na globalne standarde, lokalno se treba vrlo brzim ritmom uzdizati na globalni nivo da bi mogli parirati globalnim standardima. Upravo integracija IT industrije u BiH prikazuje uzdizanje lokalnog ka globalnoj ekspanziji.

Bit Alliance čini zapravo jedan zaokružen ekosustav koji funkcioniра po Triple Helix modelu koji spaja tri bitna sustava koja moraju biti u konstantnoj sprezi kako bi industrija sama po sebi mogla funkcionirati. Fokusne grupe su obrazovni sektor, odnosno akademska zajednica, zatim veza sa zakonodavstvom te sama industrija i sve industrije koje su usko povezane s njom. IT industrija se nalazi između ove tri fokusne grupe. Iznimno je važno da održavaju dobru svezu s akademskom zajednicom s obzirom da iz nje crpe najjači visoko-obrazovani kadar. Naime, potrebni su im mladi ljudi s dobrim osnovama koje su stekli na fakultetu i koje mogu primijeniti u industriji, stoga je Bit Alliance u iznimno dobroj vezi sa svim IT fakultetima, fakultetima softverskog inženjerstva, prirodoslovno-matematičkim fakultetima te srednjim školama

s takvom orijentacijom. Drugu fokusnu grupu čini sprega sa svim relevantnim ministarstvima, entitetskim vladama koje trebaju omogućiti uporište u zakonodavstvu, zakonskim aktima, regulativama u okviru kojih će se kretati daljnji razvoj IT industrije (porezne politike, poticaji IT industriji).

Treća stvar na koju se Bit Alliance najviše fokusirala je upravo izgradnja tog jednog IT ekosistema u kojeg su uključene obrazovne institucije, ministarstva, ambasade, internacionalne organizacije koje podržavaju cijelu infrastrukturu, same kompanije, zaposlenici i njihovi nadređeni, razne agencije i asocijacije koje također podržavaju izgradnju tog ekosistema.

Dakle, radi se o jednom vrlo dobro povezanom mehanizmu u kojem sva tri segmenta moraju funkcionirati. S jedne strane ako se stopira dotok mladog obrazovnog kadra, industrija gubi na značaju jer nema adekvatan kadar koji će iznijeti zacrtane ciljeve, s druge strane ako se stopira djelovanje i sprega s legislativom radnje se ne mogu sprovesti ako nisu podržane zakonom, i s treće strane moraju postojati ključni akteri u industriji, prave kompanije i korporacije koje će upregnuti svim svojim snagama, energijom i inteligencijom kako bi se odvažile na korake globalne ekspanzije. Tek kada su sve tri komponente u neraskidivoj sprezi i međusobnom djelovanju, IT industrija ima zacrtan uspješan globalni put.

Bit Alliance je ostvarivala suradnju sa fakultetima i studentima iz drugih zemalja tako što im je omogućila posjete njihovim kompanijama-članicama koje posluju globalno te imaju svoje podružnice na globalnim tržištima, upravo zato kako bi prenijeli dojam, da iako fizički se nalaze i rade u BiH, oni zapravo djeluju šire, odnosno na tržištu globalnog nivoa. Kompanije članice su infrastrukturno uređene tako da ostavljaju dojam svjetske kompanije, svjetskih razmjera te tako potiču psihički mentalitet kod ljudi da razmišljaju na takav način. To upravo potiče kod mladih ljudi zainteresiranost da ostanu unutar svojih domovina ili bliskih zemalja, da se ne događa dobro poznati „*brain drain*“ efekt odnosno „odljev mozgova“, tj. da ne razmišljaju kako trebaju otići daleko kako bi dospjeli i bili dio globalne sfere djelovanja. Cilj je bio podići svijest da i u bliskom okruženju postoje tvrtke koje rade po svjetskim principima i standardima kao što su to članice Bit Alliance te da mladi obrazovani ljudi imaju pravo izbora, tj. da mogu izabrati tvrtku po svom načinu rada, intelektualnom kapacitetu, kulturološkom opredjeljenju itd., koje jesu na prostorima BiH ali su svakako globalno orijentirane.

Upravo zahvaljujući globalizaciji, dogodila se ekspanzija same IT industrije u cijelom svijetu, kako u BiH, tako i u Hrvatskoj, Srbiji, zemljama Europe, američkim zemljama, doslovno na cijeloj svjetskoj sceni. Inovativnost na svjetskom nivou i intencije ka zemljama razvoja, zahvaljujući digitalizaciji svijeta povukle su sa sobom i mnoge druge industrije koje su se morale uhvatiti u koštac s digitalizacijom i praćenjem globalnih trendova, odnosno samog tehnološkog napretka.

Izvršna direktorica ističe kako posmatra Covid situaciju u jednu ruku s pozitivne strane poslovne perspektive jer je općenito unaprijedila cijelu Bosnu i Hercegovinu te sistem njihovih kompanija koje su bile primorane prilagoditi se digitalizaciji, od privatnih tvrtki do zdravstvenih institucija, obrazovnih itd. dogodile su im se promjene koje nisu mogli očekivati niti narednih 10 do 20 godina, a Covid kriza praktički im je omogućila transformaciju cjelokupnog državnog sistema unutar godine dana. Stoga, direktorica smatra da svaka zemlja može napredovati i da nije u nemogućnosti prilagoditi se globalnim trendovima, dovoljno je samo staviti svih u istu situaciju, kao što se to dogodilo u slučaju pandemije koja je zacrtala određen način ponašanja, djelovanja i rada kojemu su svi bili primorani prilagoditi se. Modus egzistencije je postala napredna tehnologija i prilagodba načina života kroz digitalne transformacije, online platforme u svim sistemima i sferama djelovanja jedne zajednice. Neovisno o tome koliko je tko uspješan ili neuspješan ili u kojoj zemlji živi, svi su s pandemijom bili dovedeni u identičnu situaciju te je pružena savršena prilika onima koji su bili u zaostatku da jako brzo napreduju, a da se oni koji su jako brzo napredovali zapitaju kako su dospjeli do tu i zaslužuju li biti i opstati na tom mjestu, odnosno jesu li dorasli zadatku opstanka.

Tako da je Covid jako pozitivno utjecao na ekspanziju digitalizacije i transformaciju sistema BiH, ali isto tako i na ekspanziju s ekonomskog aspekta, posebice IT industrije, dok su ostale industrije poput hotelijerstva, ugostiteljstva i turizma doživjele svoje krahove. Za razliku od ostalih, IT industrija je doživjela eksponencijalnu ekspanziju jer svi su počeli digitalizirati svoje usluge, na još većem značaju su počele dobivati obrazovne, poslovne i društvene platforme te se počeo stvarati i graditi jedan paralelni virtualan svijet s obzirom da je to bilo jedino optimalno rješenje u situaciji pandemije kada je dosadašnji svijet i način funkcioniranja doživio blokadu.

Povjerenje koje *leadership* struktura gradi s menadžmentom i donjim linijama operative kompanija, jako utječe na uspjeh i opstanak kompanija prilikom kriznih situacija kao

što je u ovom slučaju događalo tijekom korona krize. Naime pokazalo se kako su kompanije koje su doživjele jako velike ekspanzije unutar Bit Alliance upravo one u kojima su se gradile veze povjerenja i prijateljstva te u kojima se isticala socijalna i emocionalna inteligencija koja je utjecala na bolji odnos između podređenih i nadređenih u kompanijama, a s druge strane bilo je i dosta ugašenih kompanija u kojima se sve raspalo kada se prebacilo na drugačiji sistem djelovanja. Tako da je svakako jedna intelektualno-emocionalna adaptacija koja je bila potrebna u ovim kriznim vremenima utjecala na opstanak tvrtki.

Bit Alliance predstavlja IT industriju kao zeleno-orijentiranu industriju, dakle koja zaista nema nikakvih štetnih učinaka na okoliš (primjerice ispušnih plinova, zagađivanje voda, toksičnih materija koje se distribuiraju itd.), nego maksimizira korištenje digitalne platforme koja je arhivirana u *cloudu* i ne šteti ni na kakav način svijetu koji nas okružuje. Čak štoviše ne koriste niti papire u administraciji nego je sve pohranjeno u *cloudu*. Također raznim eventima nastoje pozicionirati svoju IT industriju kao najodrživiju te kao onu od koje druge industrije mogu puno naučiti i postati ekološki prihvatljivije. Primjerice što većom digitalizacijom automobilske industrije, stvara se sve veći ekološki prihvatljiviji efekt. Troši se više električne energije, ali se manje zagađuje. Tako da IT industrija zapravo predstavlja najboljeg saveznika u kontekstu stvaranja više održivog i sve više ekološki prihvatljivog svijeta industrije.

Direktorica ističe kako je Bit Alliance sama po sebi koncept koji njeguje društveno odgovorno poslovanje te je samo njeno stvaranje bila možda jedna od najvećih društvenih odgovornosti kroz povezivanje svih društvenih segmenata, u kontekstu stvaranja jačeg i svrsi shodnijeg povezanog sustava. Samim time potaknuo se mindset ljudi da razmišljaju puno više iznad uobičajenog i općeprihvaćenog. Kod društvene odgovornosti moraju biti ispunjene predispozicije koje su od elementarnog značaja kako bi se mogli staviti u funkciju nekog tko se bavi društvom, tko je odgovoran prema društvu i radi ekspanziju odgovornosti u društvo.

U tijeku korone, Bit Alliance poklanjala je računala i tablete djeci koja nemaju kako pratiti nastavu, financijski su potpomagali društvima i udrugama za oboljelu djecu, za djecu koja nemaju pristup obrazovnom sistemu. Moglo bi se reći da je IT industrija kao jedna od najprofitabilnijih industrija u najvećoj mogućnosti i trebala bi biti na najvećem nivou svijesti o unaprjeđenju određenih društvenih segmenata te je definitivno

pozitivan primjer i pokazatelj kako kompanije mogu doprinijeti dobrobiti društva i gospodarstva na različite načine. Doprinositi se može ne samo financijski već i kroz mentorstvo, obuku mladih talenata, širenjem znanja i iskustava. A sve futuristički nastrojene industrije, kao što je to IT industrija trebale bi postaviti standarde jednom filantropskom i društveno odgovornom djelovanju, koje ne bi trebalo predstavljati ispiranje savjesti već koncept želje za ostavljanjem pozitivnog utjecaja u društvu i traga iza sebe.

Bit Alliance je zapravo dio ICT mreže koja spaja sve jugoistočno europske klastere koji svi skupa predstavljaju digitalnu Alijansu Jugoistočne Europe koja je pak udružena u zajedničku Digital SME Alijansu na nivou cijele Europe, tako da je zapravo Bit Alliance iz jedne mikro sredine postala dijelom jedne globalne priče. Stoga sve promjene koje se događaju na globalnoj razini, brzinom svjetlosti dopiru i do Bit Alliance koja je integrirana u cijeli sistem. Izvršna direktorica zaključuje kako u svim tim konceptima umrežavanja leži jako bitan odgovor, ključ i formula uspjeha ne samo pojedinačnih industrija, nego općeg ekonomskog prosperiteta država i globalne ekspanzije.

Također, zanimljivo je za istaknuti kako je hrvatska IT kompanija Infobip, članica Bit Alliance na koju je savez iznimno ponosan kao na posebnog svjetskog igrača koji je postao pozitivan primjer brojnim drugim IT kompanijama s ovih područja te ih ohrabrilo da se odvaže na ekspanziju na globalnom tržištu. Naime, s podružnicom u Sarajevu otvaraju jedan od najvećih tehnoloških kampusa, a trenutno rade na programu ubrzavanja rasta startup-a koji će omogućiti svim startup-ima uključenim u Infobip, know how te izravnu povezanost s globalnim investitorima i liderima iz industrije što može novim poduzetničkim poduhvatima otvoriti vrata dodatnom kapitalu i novim tržištima. Uz edukacije, pružaju na raspolaganje i uredske prostore na više od 65 lokacija diljem svijeta.

4.2.2 Tablični prikaz rezultata

Kako bi se pojednostavila slika o tijeku i aspektima istraživanja provedenog intervjua, kroz tablice će se prikazati proučena stajališta te dobiveni rezultati koji čine poveznice s određenim proučenim aspektom, utjecajem ili odnosom.

Naime početna postavka intervjua bazira se na tri proučavana aspekta. Tablicom 4. prikazana su tri različita stajališta i njihove opisne odrednice: stajalište izvršne direktorice, stajalište Bit Alliance te stajališta kompanija-članica. Jasno su vidljive poveznice između istih ciljeva, ali i razlike u opsegu i mogućnosti djelovanja.

Tablica 4. Tri proučena aspekta

Izvršna direktorica	Bit Alliance	Kompanije - članice
• Teži ka reformi, preokretu i promjenama • Lider – vizionar • Rad na globalnim projektima • Globalan put obrazovanja (svjetski prestižni fakulteti Bocconi i Harvard) • Područje djelovanja lokalno i globalno • Smatra IT industriju najperspektivnijom te da u njoj leži formula općeg ekonomskog prosperiteta i	• Savez IT kompanija „<i>united to develop more</i>“ • 3 fokusne grupe: obrazovanje, zakonodavstvo, industrija • Suradnja s obrazovnim institucijama (trasiranje puta mladim talentima) • Rad na gospodarskim pitanjima • Reforme unutar zakonodavstva, utjecaj na državnu strukturu	• Preko 50 tvrtki • Dijele se na Local solution providers i Outsource • Local solution providers (10-15%) orijentirane su na lokalno tržište i klijente • Outsource kompanije(75-85%) orijentirane su na inozemna tržišta i inozemne klijente • Najviše zastupljena tržišta: SAD i EU • Podružnice na globalnim tržištima

globalne ekspanzije • Ciljevi saveza poklapaju se s njezinim osobnim ciljevima	(digitalizacija javne uprave) • Predstavlja zaokružen ekosustav po Triple Helix modelu u kojem IT industrija eksponencijalno napreduje	

Izvor: obrada autorice

Naime, iz Tablice 4. jasno se može zaključiti kako izvršna direktorica i savez Bit Alliance na čijem se vodećem čelu nalazi, predstavljaju poveznicu istih ciljeva, istog opsega djelovanja s usredotočenošću na razvoj prvenstveno u lokalnim segmentima koji omogućuju daljnju globalnu ekspanziju, rast i napredak te ostvarenje zajedničkih ciljeva, dok im put ka ostvarenju ciljeva trasiraju IT kompanije članice, njihova međusobna suradnja te njihov individualni razvoj. Sva tri aspekta međusobno se isprepliću te nadopunjuju svrhu i ciljeve jedni drugih funkcionirajući kao jedan jedinstven sustav.

Nadalje, u Tablici 5. prikazana je raščlamba međusobnih odnosa te utjecaja globalizacije na određene subjekte i odrednice koje su zapažene tijekom prikupljanja rezultata intervjua. Ističe se poveznica ili odnos globalizacije sa Bit Alliance i njezinim kompanijama članicama, zatim općeniti odnos globalizacije i IT industrije kao i utjecaji globalizacije na gospodarstvo Bosne i Hercegovine te je na posljetku istaknut specifičan utjecaj pandemije na sveopće poslovanje.

Tablica 5. Međuodnosi i utjecaji globalizacije

Odnos globalizacije i Bit Alliance te kompanija članica	○ <i>Outsource</i> ka Bit Alliance i iz Bit Alliance prema globalnim kompanijama ○ Suradnja s velikim globalnim tvrtkama (Google, Amazon, Facebook) ○ Organizacijska kultura postaje multikulturalna, promjenjiva, varijabilna te utječe na lojalnost zaposlenika ○ Kompanije članice odgovaraju globalnim standardima na globalnoj visini zadatka što dovodi do ekspanzije ○ Zaposlenici žive globalno, djeluju u globalnoj industriji, utječu na globalni rast i razvoj ○ Sklapanje partnerstva s drugim zemljama koje omogućuje pozitivnu transformaciju gospodarstva ○ Ostvarivanje suradnje s fakultetima i studentima iz drugih zemalja (utjecaj na smanjenje efekta „odlijeva mozgova“) ○ Zelenom orijentacijom, utječu kao pozitivan primjer i saveznik pri stvaranju ekološki prihvatljivijeg globalnog gospodarstva ○ Kroz bolju socijalnu i emocionalnu inteligenciju te povjerenje između podređenih i nadređenih ostvaruje se rast kompanija i ekspanzija
Odnos globalizacije i IT industrije	○ IT je industrija globalne ekspanzije, globalnog djelovanja, globalnih kadrova, traži globalna znanja i talente, utječe na globalne promjene ○ Doprinijela transformaciji načina života kroz digitalizaciju ○ Trasira put daljnjem razvoju ekonomije države ○ Razvija globalni <i>mindset</i> ○ Programski jezici isti su u cijelom svijetu pa je tako omogućen jednak napredak svakoj ekonomiji kroz IT industriju te globalnu ekspanziju ○ Omogućuje mikro sredinama da postaju dijelom makro globalnog rasta preko industrije ○ Predstavlja najboljeg saveznika u kontekstu stvaranja više održivog i sve više ekološki prihvatljivog svijeta industrije

Utjecaj globalizacije na gospodarstvo BiH	○ Omogućila je rast i razvoj gospodarstva preko najperspektivnije IT industrije koja jedina može parirati globalnim standardima ○ 8000 prijavljenih ljudi koji rade u IT industriji, fizički žive u BiH, ali djeluju na globalnoj sceni i globalnim tržištima ○ Rad od kuće za velike svjetske kompanije ○ Transformacija društva i cijelog gospodarskog sistema BiH kroz digitalizaciju i razvoj IT industrije ○ Uzdizanje lokalnog na globalni nivo integracijom IT industrije
Utjecaj pandemije na poslovanje	○ Većinom pozitivan utjecaj na području eksponencijalne ekspanzije i sve većeg rasta IT industrije zbog sve veće digitalizacije i prilagodbe načina života, odnosno kreiranja paralelnog virtualnog svijeta platformi (od obrazovnih, poslovnih do društvenih) ○ Pogodovala sve većem broju <i>freelencera</i> i digitalnih nomada ○ Briše granice među kontinentima i zemljama te omogućava svima jednake uvjete ○ Prilagodba globalnim trendovima ○ Prilika za one koji su u zaostatku da brzo napreduju, a one napredne dovodi u pitanje opstanka ○ Utjecala na porast ili pad povjerenja među zaposlenicima ○ Porast suosjećajnosti i angažiranosti u akcijama za dobrobit društva i gospodarstva

Izvor: obrada autorice

Može se zaključiti kako je globalizacija uvelike doprinijela poboljšanju poslovanja unutar Bit Alliance i njezinih kompanija članica, ali i stvorila prilike za ekspanzivni razvoj IT industrije u gospodarstvu BiH pa i šire kroz suradnju s globalnim tvrtkama, outsourcingom, sklapanjem partnerstva s tvrtkama iz raznih zemalja, edukaciju mladih studenata, suradnju s fakultetima, javnom upravom itd. Omogućila je rast i razvoj gospodarstva BiH preko IT industrije, no, također je svojim učincima dovela u pitanje lojalnost i povjerenje zaposlenih kojima su se otvorile mogućnosti zaposlenja i rada od kuće u bilo kojim svjetskim kompanijama.

S druge strane odnosa, IT industrija utječe na globalna rješenja primjerice svojom zelenom orijentacijom kao najbolji saveznik u stvaranju sve više ekološki prihvatljivijeg globalnog gospodarstva pružajući odgovore na pitanja gospodarske i ekološke održivosti sustava. Također je utjecala na globalnu transformaciju i prilagodbu načina života posebice u ovom razdoblju pandemije kada je omogućila nastavak funkcioniranja svih gospodarstava kroz digitalizaciju. Otvorila je mogućnosti mikro sredinama da postanu dijelom globalne ekspanzije uzdizanjem lokalnih usluga na globalni nivo (glokalizacijom).

Globalna pojava pandemije i posljedične korona krize, za razliku od ostalih industrija, utjecala je zaista pozitivno na poslovanje unutar IT industrije koja je u ovom razdoblju doživjela eksponencijalni porast stvaranjem prilagođenog, paralelnog, virtualnog gospodarskog svijeta punog platformi u kojem više ne postoje geografske ili bilo kakve druge barijere koje priječe put zajedničkom globalnom razvoju ekonomija. Također, ova aktualna situacija koja je stavila svih u jednake uvjete, pružila je priliku onima koji su bili u zaostatku da vrlo brzo dostignu razvijene, dok je one na vrhu globalnog razvoja dovela u pitanje opstanka ovisno o odnosu povjerenja i učinkovitosti kojeg su utemeljili.

ZAKLJUČAK

Globalizacija i poduzetništvo jednako su vrlo kompleksni pojmovi i pojave koje utječu na procese stvaranja uglavnom pozitivnih promjena čime dodaju vrijednost društvu i gospodarstvu u svim ekonomijama svijeta. Njihov raspon utjecaja ne poznaje granice i kreće se od mikro ekonomskog ka makro ekonomskom nivou kao i djelovanje kroz prizme ostalih vrsta aspekata od tehnološkog, političkog do kulturološkog i društvenog.

Globalizacija bez poduzetništva i poduzetnika ne bi bila obogaćena pojava koja omogućuje brz i eksponencijalan rast i razvoj ekonomijama i gospodarstvima širom svijeta. U suprotnom, poduzetnicima globalizacija služi poput mehanizma mjerila njihovih postignuća te stvara težnju za dostizanjem svjetskih standarda i otvara vrata ka ekspanziji i napretku. Poduzetnici su glavni akteri koji prate svoje ciljeve unutar globaliziranog svijeta te osim što moraju biti u toku s globalnim trendovima, trebali bi znati kako na pravi način iskoristiti sve prednosti pa čak i nedostatke globalizacije kako bi ostvarili svoje zadane ciljeve.

No, svakako treba ustanoviti kako globalizacija ima dvije strane medalje, ona briše granice i barijere u poslovanju, povezuje poduzetnike iz raznih zemalja kroz partnerstva, ali isto tako pospješuje djelovanje sive ekonomije i širenje monopola multinacionalnih korporacija koje imaju svoje negativne učinke na zajednicu i tržište. S druge strane, povezuje velike globalne svjetske tvrtke sa manjima te im tako trasira put rasta i razvoja. Vrlo je teško odrediti točne granice pozitivnog ili negativnog utjecaja jer može biti i često je zapravo obostran, a ponajviše ovisi o akterima koji sami određuju na koji način će pogodnosti globaliziranog svijeta, tehnologije i komunikacije iskoristiti i u koje svrhe. Današnja globalna ekonomija nije i ne bi trebala biti podređena ostvarenju profita, već stavljati naglasak na opći prosperitet te dobrobit društva i gospodarstva u cjelini, a uspješni poduzetnici mogu i moraju djelovati kao uzori u svojim zajednicama.

Trenutno stanje globalne pandemije uvelike je utjecalo na blokadu svih svjetskih gospodarstava i dovelo sve ekonomije i poduzetnike u borbu za opstanak. Za neke industrije i poduzetnike, ova negativna ili pak s druge strane pozitivna globalna pojava omogućila je brz rast i napredak, dok je za druge označila propast. Većina svjetskih ekonomija je prema globalnim istraživanjima izjavila kako poznaju veći broj onih

poduzetnika koji su obustavili svoje poslovanje, nego onih koji su u vrijeme pandemije pokušali s vlastitim poduzetničkim poduhvatom. Dovala je već etablirane lidere u pitanje jesu li dovoljno uspješni, mogu li opstati te kakav su odnos prema podređenima imali s obzirom da je njihov međuodnos i povjerenje bilo od velikog značaja za opstanak.

U nekim ekonomijama potaknula je glokalizaciju, odnosno uzdizanje lokalnog ka globalnom, stvorila je velik broj samozaposlenih inovatora i poduzetnika, dovela do još većeg *outsorcinga* upravo zato što se način života prilagodio *online* platformama te omogućio rad od kuće. Utjecala je na taj način i na promjene unutar organizacijskih struktura i kultura koje su postale internacionalnije, ali i varijabilnije što je dovelo u pitanje lojalnost zaposlenih kojima se pružila mogućnost rada bilo gdje u svijetu bez fizičkog prisustva.

Može se reći kako je globalizacija općenito, kao i njezina popratna pojava pandemije najpozitivnije utjecala na IT industriju kojoj je omogućila eksponencijalan rast. Naime, prilagodbom načina života kroz digitalizaciju i stvaranje digitalnih platformi, odnosno kreiranjem paralelnog virtualnog svijeta koji se nudio kao optimalno rješenje za nastavak funkcioniranja gospodarstva, dogodila se globalna ekspanzija svrsi shodne IT industrije. Tehnologija je jednaka svugdje u svijetu, samo je pitanje koliko je poznata na lokalnim razinama, stoga upravo jedna vizionarska industrija kao što je to IT industrija može s misijom više svrhe i ostavljanja traga na globalnom nivou utjecati na opći ekonomski prosperitet i omogućiti razvoj i napredak svih ekonomija. S obzirom i da se može zaključiti kako svjetske vlade nisu pronašle adekvatan univerzalan odgovor te stalno postavljaju barijere pred poduzetničko djelovanje, a pružaju premalo poticaja, poduzetnici bi trebali predstavljati ključ za oporavak svjetskog gospodarstva, a IT kao globalna industrija koja se globalno širi te iziskuje kadrove koje dolaze iz cijelog svijeta, traži globalna znanja i globalne talente, odnosno ne poznaje granice globalnog djelovanja, upravo predstavlja najbolji mogući ključ transformacije i formulu za rješenje problema kako globalnih razmjera tako i na nivou država i njihovih regulatornih tijela.

Naime, na primjeru Bit Alliance i njezinog razvojnog puta u jednoj još uvijek nedovoljno razvijenoj i korumpiranoj državi kao što je Bosna i Hercegovina, koji se bazira na globalno prepoznatoj i priznatoj industriji može predstavljati jedan vrlo zanimljiv *case-*

study za sve ekonomske strukture drugih država. Kada bi postojalo jedno rješenje, jedan ključ za rješavanje svih problema svih ekonomija u svijetu, neovisno o tome radilo se o vrlo razvijenoj Americi ili kompletno nerazvijenoj zemlji u Africi, postoje određeni ključevi koji su univerzalni, a u tehnologiji definitivno leže ti ključevi. Upravo zato što je tehnologija jednaka i jedinstvena u cijelom svijetu, ona može donijeti pozitivne promjene u vrlo kratkom roku, vrlo ekspanzivno. Covid pandemija mogla bi se tako poistovjetiti sa tehnološkom pandemijom, dakle obje nas stavljaju u istu situaciju i pred jednako velike izazove. Trenutno globalno stanje je pokazalo kako u IT industriji leži ključ ekonomske ekspanzije svih zemalja, regionalne povezanosti svih zemalja, lokalizacije, ali i glokalizacije, stvaranja inovacija i otkrića koja su u tehnološkoj sprezi te se mogu širiti jednom ubrzanom ekspanzijom gdje nešto što je nastalo na jednom kraju svijeta može postati globalni trend u galopirajućem periodu. Globalna povezanost između zemalja i između industrija od iznimne je važnosti i potrebno ju je održavati kao što je i na primjeru Bit Alliance važan upravo taj savez između kompanija koje su nekad bili rivali, a danas zajednički dolaze do još boljih rješenja. To je pokazatelj da se pozitivne stvari mogu ostvariti kako na mikro tako i na makro nivou, no potrebno je okupiti sve mehanizme koji čine ekosustav gospodarstva te zajednički djelovati i prosperirati. „Where there is a will there is a way“ izreka je kojom bi se trebali voditi svi poduzetnici kroz svoj poslovni put i postaviti se vizionarski prema globalizaciji te svim njezinim pozitivnim i negativnim aspektima, jer koliko god izazova i prepreka postavlja pred sobom, toliko prilika i prednosti ostavlja u tragovima koje samo treba znati smišljeno iznaći.

Cilj ovog rada bio je dati odgovore na hipoteze o utjecaju globalizacije na poduzetnike što je ostvareno teoretskim i povijesnim izučavanjem pojmova, analizom indeksa i varijabli, proučavanjem relevantnih baza podataka te istraživačkom metodom intervjua. Donosi se zaključak kako se može utvrditi da utjecaj procesa globalizacije može kroz svoje brojne aspekte biti koliko pozitivan, odnosno pozitivno utječući na razvoj poslovanja i napredak, toliko i negativan suočavajući poduzetnike sa brojnim izazovima i barijerama, pogotovo u današnjem svijetu prepunom inovacija, konkurencija i velikog tehnološkog napretka, ali i izazova koje je pred sva svjetska gospodarstva postavila aktualna korona kriza. Nadasve, za zaključiti je da globalizacija čak i u vremenima globalne krize snažno potiče rast i razvoj poduzetništva posebice u *high-tech* industrijama koje bivaju najperspektivnije te donose ključne promjene.

Literatura

Knjige:

1. Buble M., Kružić D.: *Poduzetništvo, realnost sadašnjosti i izazov budućnosti*, Zagreb, RRiF plus, 2006.
2. Grgić M., Bilas V., Franc S.: *Poduzetništvo u međunarodnoj ekonomiji*, Zagreb, Sinergija, 2010.
3. Hisrich R.D., Peters M.P., Shepherd D.A.: *Poduzetništvo*, Zagreb, MATE, 2011.
4. Stiglitz J. E.: *Uspjeh globalizacije, novi koraci do pravednoga svijeta*, Zagreb, ALGORITAM, 2009.
5. Stiglitz J.E.: *Globalizacija i dvojbe koje izaziva*, Zagreb, ALGORITAM, 2004.

Članci:

1. Braica, S., „Pokušaj definicije pojma globalizacije“, *Ethnologica Dalmatica*, Vol. 13, 2004., dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 08.06.2021.)
2. Lončar, J., „Globalizacija - pojam, nastanak i trendovi razvoja“, *Geoadria*, Vol. 10, No. 1, 2005., dostupno na: [://hrcak.srce.hr](http://hrcak.srce.hr) (pristupljeno: 08.06.2021.)

Mrežni izvori:

1. Bit Alliance (<https://bit-alliance.ba/bs/about/>) (pristupljeno: 01.09.2021.)
2. Bosma N., Hill S.: *Global Entrepreneurship Monitor 2020/2021 Global Report*, *Global Entrepreneurship Research Association, London Business School, Regents Park, London NW1 4SA, UK*
(<https://www.gemconsortium.org/report/gem-20202021-global-report>)
(pristupljeno: 15.07.2021.)

3. EU: *Vremeplov EU-a* (https://europa.eu/learning-corner/eu-timeline/1960_hr#1968) (pristupljeno: 01.07.2021.)
4. Haelg F.: *The KOF Globalisation Index – A Multidimensional Approach to Globalisation*; Published by De Gruyter Oldenbourg September 19, 2019, (<https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/jbnst-2019-0045/html>) (pristupljeno: 07.07.2021.)
5. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje : globalizacija. Leksikografski zavod Miroslav Krleža., 2021. (pristupljeno: 08.06.2021. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=22329>))
6. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje: *Struna : hrvatsko strukovno nazivlje: globalizacija* (<http://struna.ihj.hr/naziv/globalizacija/24667/>) (pristupljeno: 05.07.2021.)
7. KOF Swiss Economic Institute (<https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>) (pristupljeno 08.07.2021.)
8. NIK info: Poduzetnik-nekoliko definicija, 12.prosinca 2018. (<https://info-nik.info/2018/12/12/poduzetnik-nekoliko-definicija/>) (pristupljeno: 05.06.2021.)
9. Smith A.: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* dostupno na: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN1.html> (pristupljeno: 05.06.2021.)
10. UN: *Trade and Development Report 2017*, UNCTAD, (https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2017_en.pdf) (pristupljeno: 01.07.2021.)

Popis slika

Slika 1. Osnovni modaliteti poduzeća (str. 4)

Slika 2. Shema ključnih čimbenika za uspjeh poduzeća (str. 6)

Slika 3. KOFGI komponente prema Dreheru 2006. (str. 26)

Slika 4. Sadašnja struktura KOFGI, 2020. (str. 27)

Slika 5. Prikaz globaliziranog svijeta prema najnovijim podacima u 2018. godini (str. 29)

Slika 6. Ekonomski profil Republike Hrvatske prema GEM istraživanju (2020./2021.) (str. 58)

Slika 7. Ocjene stručnjaka o uvjetima odvijanja poduzetničkih aktivnosti (str. 59)

Popis grafikona

Grafikon 1. Prikaz KOF indeksa u svijetu od 1970. do 2018. godine (str. 30)

Grafikon 2. Ekonomska globalizacija prikaz od 1970. do 2018. godine (str. 30)

Grafikon 3. Kretanje socijalne globalizacije (1970. – 2018.) (str. 31)

Grafikon 4. Kretanje političke globalizacije (1970. – 2018.) (str. 31)

Grafikon 5. Usporedba KOFGI Europe i KOFGI svijeta (str. 32)

Grafikon 6. KOFGI Hrvatske u odnosu na svijet (str. 34)

Grafikon 7. KOFGI Hrvatske u odnosu na KOFGI Europe (str. 35)

Grafikon 8. KOFGI Bosne i Hercegovine u usporedbi sa svijetom (str. 36)

Grafikon 9. KOF Bosne i Hercegovine u usporedbi s Europom (str. 37)

Grafikon 10. Usporedba KOFGI Hrvatske te KOFGI Bosne i Hercegovine (str. 37)

Grafikon 11. Postotak odraslih koji poznaju nekoga tko je u zadnje dvije godine pokrenuo vlastiti posao (2019. i 2020. godine) (str. 45)

Grafikon 12. Postotak odraslih koji poznaju nekog tko je započeo ili zaustavio poslovanje zbog pandemije (2020. godina) (str. 46)

Grafikon 13. Percepcija dobrih prilika za pokretanje poduzetničkih poslova (usporedba 2019. i 2020.) (str. 47)

Grafikon 14. Postotak o pokretanju poduzetničkog posla u iduće tri godine (početna 2020.) (str. 48)

Grafikon 15. Postotak utjecaja pandemije na odluku o pokretanju posla u iduće tri godine (početna 2020. godina) (str. 48)

Grafikon 16. Postotak sveukupne poduzetničke aktivnosti u ranoj fazi u usporedbi s već uspostavljenim poslovnim vlasništvima (tvrtkama) 2020. godine (str. 49)

Grafikon 17. Postotak odraslih u ranoj fazi poduzetničkog poslovanja koji vide/ ne vide nove poslovne mogućnosti uzrokovane pandemijom (2020. god) (str. 50)

Grafikon 18. Postotak odraslih s etabliranim poduzećima koji vide / ne vide nove poslovne mogućnosti uzrokovane pandemijom (2020. god.) (str. 51)

Grafikon 19. Razlozi prekida poslovanja u 2020. godini (str. 51)

Grafikon 20. Očekivani omjeri broja poslova koje će poduzetnički poduhvati omogućiti u narednih 5 godina (početna 2020. godina) (str. 52)

Grafikon 21. Postotak poduzetnika koji smatraju pokretanje poslova teže nego prošle godine (rezultati iz 2020. u odnosu na 2019.) (str. 53)

Grafikon 22. Postotak poduzetnika koji pokreću posao te se slažu da je pandemija dovela do manje operabilnosti poslovanja (razdoblje 2020. godine) (str. 53)

Grafikon 23. Razlozi pokretanja poslovanja (u 2020. godini) (str. 54)

Grafikon 24. Lokacijski raspon kupaca kod početnih poduzetničkih poduhvata (2020. godina) (str. 54)

Grafikon 25. Postotak poduzetnika čiji proizvodi/usluge predstavljaju novitete na različitim prostornim razinama (2020. godina) (str. 55)

Grafikon 26. Postotak poduzetnika čije tehnologije predstavljaju novitete na različitim prostornim razinama (2020. godina) (str. 56)

Grafikon 27. NECI (indeks nacionalnog poduzetničkog konteksta) (str. 61)

Grafikon 28. Procjene stručnjaka o proaktivnim odgovorima vlade i poduzetnika na pandemiju (0 = nema proaktivnosti, 10 = potpuna proaktivnost) (str. 62)

Popis tablica

Tablica 1. Rang prvih 20 zemalja prema KOF globalizacijskom indeksu (2018. godina) (str. 33)

Tablica 2. Rang Hrvatske prema KOFGI 2018. godine (str. 34)

Tablica 3. Rang Bosne i Hercegovine na KOFGI listi 2018. godine (str. 36)

Tablica 4. Tri proučena aspekta (str. 78)

Tablica 5. Međuodnosi i utjecaji globalizacije (str. 80)

Prilog

Pitanja iz intervjua :

- Kao izvršna direktorica saveza Bit Alliance koja pred sobom ima jako bogatu, obrazovnu pozadinu pa i poslovni put i napredak, naime studirali ste u Italiji, u Milanu te na polju inovacija i tehnologija magistrirali na fakultetu Bocconi koji se smatra za jednim od najutjecajnijih fakulteta što se ekonomske edukacije tiče, a zatim specijalizaciju odradili na Harvardu u polju menadžmenta i liderstva, pa možete li nam reći kako tamo na tim prestižnim fakultetima provode ovakva ili slična istraživanja, s kakvim projektima ste imali iskustva?
- Predstavite svoju zadaću u savezu Bit Alliance i zašto ste odabrali baš ovaj savez za rad i razvoj svoje poslovne karijere?
- Šire li se članice-kompanije saveza globalno, odnosno imaju li tendenciju globalnog rasta i razvoja? Kakvo je njihovo ciljano tržište?
- Jesu li veliki svjetski „igrači“ otvoreni za suradnju s inozemnim kompanijama koje su tek nove na tržištu s obzirom da ste imali iskustvo rada na projektima s velikim svjetskim korporacijama poput Google, Apple, Amazon itd.?

- Osjeti li se globalni učinak na savez i članice (pozitivan / negativan kontekst) (što se tiče tehnološkog aspekta, kulturološkog, gospodarskog i ekonomskog)? U smislu nekakvih globalnih trendova i utjecaja iz vana.
- Koristi li se *outsourcing*, odnosno zapošljavanje radnika iz stranih zemalja? Ako da, kakve promjene uočavaju kompanije članice na potezu organizacijske kulture (pozitivne /negativne) te poslovanja općenito?
- Kako je Covid situacija kao globalna pandemijska kriza utjecala na cjelokupno poslovanje, odnosno prilagodbu poslovanja unutar saveza i za neke kompanije članice?
- Ima li društvo države BiH intenciju društvenog i gospodarskog rasta i razvoja? Što ste uočili kroz svoj rad?
- Gdje se BiH nalazi u procesu globalizacije te koliko uspješno ili neuspješno balansira u globalnom okruženju? (uspoređujući to prema napretku u IT sektoru)?
- Koje su strategije razvoja u kompanijama saveza Bit Alliance koje manifestiraju svezu s globaliziranim svijetom?
- Suraduje li Bit Alliance i s akademskim svijetom izvan granica BiH?
- Dotičete li se globalnih pitanja i tema poput zaštite okoliša i utjecaja na ekosustav ili pak dobrobiti društva i zajednice? Raspravljate li o tim pitanjima kroz nekakve seminare ili djelujete li kroz nekakve grupne akcije?
- Posluju li savez Bit Alliancee i njezine članice društveno odgovorno? Ako da, na koje načine? Smatrate li da biste mogli utjecati na društvena pitanja na globalnoj razini?
- Potiče li globalizacija poduzetničke ideje i inovativnost u Bit Alliance i njezinim članicama?

Sažetak

Definirati pojam globalizacije, kao i poduzetnika vrlo je višeznačno i kompleksno te ovisi o aspektu istraživanja koje može biti ekonomsko, socijalno, kulturno, komunikacijsko, ekološko ili pak upravljačko. Globalizacijom se pojačao intenzitet odnosa među ljudima i zemljama te uspostavio globalan način razmišljanja, odnosno globalni „*mindset*“. Jednako se odrazilo i na poslovni svijet u kojem današnji globalni stil života iziskuje stalno ulaganje u znanje, napredak tehnologije, istraživanje i razvoj. Posljedično tome, može se reći kako je globalizacija utjecala na rast i razvoj brojnih industrija, dovela je do razvoja tržišne ekonomije, ali i znanosti, suvremene tehnologije, demokracije te kretanja kapitala, roba, ljudi i informacija kroz ukidanje i širenje granica. Globalizacija se u poslovnom svijetu može promatrati i kao složeni skup procesa koji potiče glokalizaciju, odnosno integraciju lokalnog i globalnog s jedinstvenim ishodima u raznovrsnim geografskim područjima. Trenutno se svijet nalazi u doista uzbudljivoj fazi globalnog gospodarskog razvoja kada se uslijed korona krize postavljaju brojne prepreke i potrebe za prilagodbom novim načinima života. Bez obzira na trenutno stanje, globalizacija i dalje otvara brojne nove poslovne potencijale. Poslovne se mogućnosti stvaraju na način na koji se stvara umjetničko djelo - kombiniranjem niza varijabli na jedinstven način stoga poduzetnici koji žele djelovati na globalnim tržištima, moraju svoje ideje i poslovanje prilagoditi unutar najperspektivnijih industrija te se okrenuti vizionarskom načinu razmišljanja. Porastom globalne svijesti o određenim problemima, povećao se i broj nevladinih organizacija koje se tim problemima bave te su usmjereni kako na nacionalnu tako i na globalnu razinu. Posljednjih se godina s intenzivnim razvojem tehnologije sve veća pozornost daje poduzećima koja djeluju na području visokih tehnologija upravo zato što je to područje specifično okarakterizirano velikim brojem inovacija i teži postizanju sve veće konkurentnosti na tržištu. Takva poduzeća mogu djelovati poticajno te predstavljati uzor uspješnosti, kreativnosti i inovativnosti. IT kao globalna industrija koja se globalno širi te iziskuje kadrove koje dolaze iz cijelog svijeta, traži globalna znanja i globalne talente, odnosno ne poznaje granice globalnog djelovanja predstavlja najbolji mogući ključ transformacije i formulu za rješavanje problema kako globalnih razmjera tako i na nivou država i njihovih regulatornih tijela.

Summary

Defining the concept of globalization, as well as entrepreneurs, is very ambiguous and complex and depends on the aspect of research that can be economic, social, cultural, communication, environmental or management. Globalization has intensified the intensity of relations between people and countries and established a global way of thinking, ie a global "mindset". It has equally affected the business world where today's global lifestyle requires constant investment in knowledge, advances in technology, research and development. Consequently, it can be said that globalization has affected the growth and development of many industries, led to the development of market economy, but also science, modern technology, democracy and the movement of capital, goods, people and information through the abolition and expansion of borders. Globalization in the business world can also be viewed as a complex set of processes that encourages glocalization, ie the integration of local and global with unique outcomes in various geographical areas. Currently, the world is in a truly exciting phase of global economic development when the corona crisis poses a number of obstacles and needs to adapt to new ways of life. Regardless of the current situation, globalization continues to open up a number of new business potentials. Business opportunities are created in the way a work of art is created - by combining a series of variables in a unique way, therefore entrepreneurs who want to operate in global markets must adapt their ideas and business within the most promising industries and turn to a visionary way of thinking. With the increase of global awareness of certain problems, the number of non-governmental organizations that deal with these problems has increased and are focused on both the national and global level. In recent years, with the intensive development of technology, increasing attention is paid to companies operating in the field of high technology precisely because this area is specifically characterized by a large number of innovations and strives to achieve increasing competitiveness in the market. Such companies can act as a stimulus and represent a model of success, creativity and innovation. IT as a global industry that is expanding globally and requires staff who come from all over the world, seeks global knowledge and global talents, or knows no boundaries of global action is the best possible key to transformation and a formula for solving problems both globally and at the level of countries and their regulatory bodies.